

Raamatukogu

- * Balti riikide ja Põhjamaade raamatukogude koostööst
- * Teadusraamatukogude ülesanded praegu ja tulevikus
- * Kuidas maarahvas oma raamatuid märgistas
- * Viljandi Kultuurikolledži raamatukogu

4/2001

RLK

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU
EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

4/2001

Toimetuse kolleegium:

AIRA LEPIK
REET OLEVSOO
URVE TÖNNOV
TIIU VALM
ANNE VALMAS

Tegevtoimetaja/Editor ENE RIET
Toimetaja MAIRE LIIVAMETS
Toimetaja ELLEN ARNOVER
Kujundus KERSTI TORMIS
Kaanefotod:

PEETER KÜMMEL/"Sakala"
BOLES LAV TŠENJAVSKI

Esikaanel Viljandi Kultuurikolledži
hoone

Tagakaanel Tartu Ülikooli Raamatu-
kogu kasutatava klassifikatsiooni
Allgemeines Repetorium... köited

Aadress/Address:

15189 Tallinn
Tõnismägi 2
Eesti Rahvusraamatukogu
«Raamatukogu» toimetus
tel. (372) 630 7128
faks (372) 631 1410
elektronpost: enerk@nlib.ee
kodulehekülj eesti ja ingl. k.:
[http://www.nlib.ee/anded/rk/
indexrk.html](http://www.nlib.ee/anded/rk/indexrk.html)
[http://www.nlib.ee/anded/rk/
iindexrk.html](http://www.nlib.ee/anded/rk/
iindexrk.html)

ISSN 0235 - 0351
Ilmub 6 korda aastas

Tere, kolleeg!

Pikale, külmale ja vihmassele kevadele järgnenud kuum päikeseline suvi pakkus kindlasti kõigile võimaluse end korralikult välja puhata ning uueks tööaastaks jõudu koguda. Ometi tõi see meile ka harjumatult tugevaid tuuli, äikesevihmu, torme ja trombe. Need laastaid metsi, lõhkusid elektriline, viisid majadelt katuseid.

Meie raamatukogunduses ja selle ümber on valitsenud sama kuum ja äikeseline kliima. Lugejate ning väljastpoolt vaatajate arvamused sellest, milliseid raamatukogusid Eestis vajatakse, ning mida ja kui palju nad peavad sisaldama, on märgatavalt erinevad. Ja mida kaugemal see arvaja raamatukogust asub (loe: mida enam aastaid ta pole tegelikult raamatukogu teenuseid kasutanud või mida kõrgemal ametipostil ta istub), seda kindlam on ta endas. Haldajad tahavad vähendada raamatukogude ülalpidamiskulusid. Lugejate ootused ja soovid erinevad lähtuvalt vanusest, haridusest, ametist ja paljust muust. Kompromissi leidmine kõigi nende soovide vahel on raamatukogutöö igapäevaküsimus.

Ja kas see on üldse võimalik?

Ometi võib raamatukogudele ette heita ka passiivsust. Seda eriti oma kogude tutvustamisel ning lugejaile (ka potentsiaalsetele) uute võimaluste selgitamisel. Kui võimlasuuruse raamatukoguga kooli kirjandusõpetaja käsib lastel tunnis arutlemiseks lugeda raamatut, mida selle kooli raamatukogus ei leidu, või sama kooli ajalooõpetaja kirjutada referaadi teemal, mille kohta materjali pole? Kui teadlane käib vajalikku erialaajakirja lugemas välismaa raamatukogus, teadmata, et seesama ajakiri, kalli raha eest ostetuna, on olemas lähemalgi ja sealjuures veel nii paberil kui elektrooniliselt? Kas pidada seda õpetaja või teadlase või raamatukoguhoidja tegematajätmiseks?

Raamatukoguhoidjad haldavad infot. Sellega, kui täielikult ja täpselt ning millisel kujul seda nii Riigikogu liikmeile kui kohalikele juhtidele soovitame, mõjutame langetatavat otsust. Raamatukogude lugejaile aga vastuvõetut selgitades (õiget kirjandust kätte andes) aitame ellu viia vajalikke uuendusi. Raamatukogu võib olla elu keskpunkt.

Näidakem üles initsiatiivi ja elu muutub.

Palju jõudu soovides

Ene Riet

SISUKORD

■ AVAVEERG

Kes on hea raamatukoguhoidja? Andres Langemets 4

■ PÄEVAKORRAL – KOOLIRAAMATUKOGU

Viljandi Kultuurikolledži raamatukogu Ene Trallmann 5

■ TEADUSRAAMATUKOGU

Teadusraamatukogude ülesanded praegu ja tulevikus Esko Häkli 7

Valgustusajastust pärit liigitussüsteem Ljudmila Dubjeva 9

■ RAAMATULUGU

Kuidas maarahvas oma raamatuid märgistas Urve Sildre 13

■ EESTI MÖTTELUGU

Märgid eesti mõtteleos Kaie Kotov 16

■ STATISTIKA

Eesti rahva-, eriala ja teadusraamatukogud 2000. aastal Heli Priimets 18

■ RAAMATUKOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

Tallinna Pedagoogikaülikooli infoteaduste osakonna 21

2001. aastal lõpetanud 25

■ KÜSI JULGESTI!

Balti riikide ja Põhjamaade raamatukogude koostööst 26

Anita Goldberga, Audrone Glosiene, Tomas Lidman,
Lisbeth Christensen, Tiiu Valm ja Meeli Veskus

■ RAAMATUKOGU TURUEDUKUS

Partnerlus raamatukogu turunduses Aira Lepik 28

■ ARVUSTUS

Kuidas elada ja kuidas elada valega? Rein Ruutsoo 30

■ LUGEJA ARVAB

Mida võib arhiividest ERRB jaoks leida? Kaljo Veskimägi 34

■ EESTI RAAMATUKOGUHOIDJATE ÜHING

Konverentsi "Libraries in Knowledge-Based Society" kava 36

■ SÕNUMID

Õnnitleme: Tiiu Valmile Mäkelä medal 39

Niine Rattik – 50 aastat raamatukogutööl

Arda-Maria Kirsell – 75

Elli Lipstok – 75

Mälestame: Urvi Puusepp 40

Liivi Zillmer

Rein Kull

■ SUMMARY 41

KES ON HEA RAAMATUKOGUHOIDJA?

ANDRES LANGEMETS

Naiivne küsimus, aga hoopiski mitte nii tarbetu, kui pealtnäha võiks paista. Töötasin äsja neli kuud ühe muuseumi peavarahoidjana, osalesin erialasel seminaril ja hoidsin mulle seni tundmatu eluala suhtes ka muidu silmad-kõrvad lahti. Ning mis selgus? Minu sügavaks imestuseks mõeldakse museoloogias ja raamatukogunduses töö tulemuslikkust ikka endiselt sovetiaegsete kvantitatiivsete parameetritega. Ikka õndsas plaanimajanduse vaimus. Muuseumitöötaja peab hankima aastas nii- ja niimitu uut museaali, garanteerima külastajate arvu püsimise või tõusu jne. Küsisin paarilt raamatukoguinimeselt, et kas ka neil käib seesugune kammajaa edasi. Sain jaatava vastuse.

Minu teada ei sõltu raamatukogutöötajate palgad ei kogude suurusest, laenutuste arvust ega ka laenutajate hulgast. Ning see ongi õige põhimõte. Kõik arvnäitajad on üksnes ülemustele hooplemiseks ja nõukogude võimu pikendamiseks.

Muuseumidele on külastajate arv mõnevõrra oluline, sest muuseumidesse müüakse pileteid. Samas ei saa ka muuseumid piletimüügist oma eelarvesse kuigi olulist lisa ning põhifinantseerimine peab ikka tulema kas riigi või omavalitsuse rahast. Seega on arvnäitajatega manipuleerimine midagi kunagise sotsvõistluse taolist, mida pole lihtsalt inertsist taibatud tühistada.

Mulle kui raamatukogu külastajale on raamatukogutöötaja pu-

hul palju olulisem asjatundlik ja aegasäästev nõustamine. See on aga palju keerulisem asi, kui üldiselt arvatakse. Pädev nõustamine tähendab seda, et raamatukoguhoidja peab ise üha rohkem raamatuid läbi lugema, et neis orienteeruda. Pikki aastaid on Pedas ette valmistatud tublisid bibliograafe, vastava kursuse tegid Tartu Ülikoolis läbi ka eesti filoloogid. Ei tea, kuidas asi praegu on. Ilmselt hangitakse vastavad ainepunktid, kust juhtub.

Ajakirjas "Keel ja Kirjandus" palgati omal ajal tööle noor bibliograaf, et too hakkaks kohe paralleelselt toimetamisega tegema ka bibliograafiakõidet. Oligi tubli ja hoolikas mees, ent jäi kogu aeg sisuliste otsustustega jänni. Nii lingvistika kui ka kirjandusteadus olid tema jaoks tundmatu maa. See tekitas pidevalt arusaamatusi ning aineregister jäigi sellepärast koostamata.

Arvatavasti on vähenenudki vajadus selliste üldbibliograafide järele, kes ise ühtki ainevaldkonda sisuliselt ei jaga ja suudavad korrastada üksnes autori- või teosenimesid ning vastavaid kogusid. Vaja on Voldemar Milleri ja Kyra Roberti suguseid teoste tundjaid, kultuuri- või teadushuvilisi nõustajaid. Bibliograafe tuleks hakata järjest rohkem spetsialiseerima või andma mõnele erialalisele rühmale bibliograafiaalase lisaspetsialiteedi.

Ammu enne, kui tekkisid ava-

likud raamatukogud, olid olemas kloostrite kiivalt hoitud raamatuvaramud. Neid pääsesid uurima üksnes asjassepühendatud ning neid omakorda suunasid ja juhendasid veel suuremad oma ala korüfeed. Sellist raamatukogu ma nimeaksin raamatukogu ürgmudeliks. Avalike raamatukogude levides muutus raamatukoguhoidja pigem laenutajaks kui raamatutundjaks, pigem kassiiriks kui kaubatundjaks. See on olnud paratamatu, aga sellest hoolimata kahetsetav.

Lausa vastukaaluna mõjub selle kõige kõrval mõne entusiastliku antikvaari raamatutundmise aste. Ka bibliofiilide hulgas on päris mitmeid, kes kogutavatesse teostesse on ise pilgu sisse heitnud ja suudavad nende kohta üht-teist öelda, kuigi neist ei pruugiks seda ehk uskudagi.

Niisiis ei huvita mind lugejana põrmugi ei laenutuste ega lugejate arv ja kogu suurus, mitmekülgsus aga küll. Laenutuste loetlemine muutub ka uute infokandjate puhul mõttetuks. Kui lugeja väisab pidevalt mõnd andmepanka või teatmeallikat, siis mis laenus see enam on? Aga nende andmepankade tundmine ja neis orienteerumine nõuab üha rohkem asjatundjate abi. Nendeks asjatundjateks peaksid kindlasti saama ka raamatukogutöötajad. Nähtavasti nõuab see pidevat ja keerulist, ent vältimatut täiendus- või järelõpet.

Tean, et bibliograafide hulgas on juba täna mitmetegi erialade valda-

jaid ja häid abilisi. Ning eriala-kirjanduses orienteerumiseks on valmis raamatukoguinimestele oma nõu ja abi pakkuma ka enamik eriteadlasi. Sellises koostöös teadlaste ja bibliograafide vahel kujunebki too eelmainitud täiendav spetsialiteet.

Kirjandusnimesena teeb mulle aga muret rohkem ilukirjanduses orienteerumine. Või mitte mu enda orienteerumine, vaid lugejate juhendamine ja nõustamine. Üsna tüüpiline tänasele Eestile on, et ükski raamatupoe müüja ei tea ühestki raamatust mitte midagi. Seda olen korduvalt kogenud neilt midagi küsides või vaadates kas või teoste liigitamist ja paigutust poodides. Aga segadused ilukirjandusega algavad juba kirjandusteadlaste ja kriitikutega. Kirjastajad on esteetilise väärtuse enamasti asendanud müüginumbritega ega taipa pahatihti üleüldse, mida nad kirjastavad.

Kas tänapäeva raamatukoguhoidja jõuab ise raamatuid lugeda? Kas ta oskab teoste väärtust võrrelda ja hinnata? Järelikult – kas ta suudab lugejale nõu anda? Tean, et näiteks kirjandusõpetajad on juba aastakümneid uuema kirjanduse mõistmise ja seletamisega jännis, olen seda mitmetel suvekursustel koos õpetajatega analüüsinud. Ei tea, kas enam selliseid kursusi korraldataksegi ja kas neid üleüldse proovitakse organiseerida raamatukogurahvale.

Seega, pole tähtsust, kas lugejaid ja laenutusi on palju või vähe, kas "Kroonikat" loetakse rohkem kui Kafkat, vaid ikka see, kuidas lugejal "Kroonika" käest rebida ja suunata ta Kafka juurde. Kui raamatukoguhoidja ise uurib peamiselt "Kroonikat", siis tast suunajat ei ole.

Raamatukoguhoidja minevik oli nõustaja oma ja ma arvan, et ka tulevik peaks olema seesama. Aga selleks tuleb raamatukogurahvast koolitada nõustajateks, delikaatseteks maitsesuunajateks.

VILJANDI KULTUURIKOLLEDŽI RAAMATUKOGU

ENE TRALLMANN

juhataja

Möödunust

Meie raamatukogu on sama vana kui kool ise. Kui 1952. aastal loodi Tallinnas Kultuurharidusala Kool klubitöö ja raamatukogunduse erialaga, siis pandi alus ka raamatukogule. Esimene sissekanne tehti inventariraamatusse 23. septembril 1952. 1960. aastal kolis kool Viljandisse ja hakkas kandma Viljandi Kultuurikooli nime. Muidugi kolis ka raamatukogu kaasa. Asupai-gaks sai J. Tombi plats 8, mis Eesti taasiseseisvumisel nimetati ümber J. Laidoneri platsiks. 1991. aastal anti koolile rakendusliku kõrgkooli staatus ja praegu tunneme teda Viljandi Kultuurikolledžina.

Kuna kolledžis hakati koolitama mitme kunstiala asjatundjaid, loometegevuse juhendajaid ning kultuurijuhte, siis komplekteeriti raamatukokku ka vastavat kirjandust. Raamatukogu asus kahes väikeses ruumis, millest üks oli lugejate käsutuses ja teises paiknes kinnine kogu. Aasta-aastalt suurenes üliõpilaste arv, tuli juurde uusi erialasid ja peagi jäi vana maja lootusetult kitsaks. Ruumipuuduse leevendamiseks otsustas kooli juhtkond raamatukogu ja raamatukogunduse kateedri kolida mujale. 1994. aasta suvel korraldasime kolimistalgud ja sügisel avasime raamatukogu ukseid Viljandi Vene Gümnaasiumis Kesk-Kaare 17. Kogu panime klassituppa, lugemissaali osa täitis aga jalutusaal. Raamatukogule eraldati 1,5 töökohta, teenindasime iga päev küm-

me tundi, raamatukogu oli avatud ka laupäeviti. Et teiste erialade üliõpilased raamatukogus käimisest ei võõrduks, peeti osa loenguid gümnaasiumis. Samuti avati meie juures kolledži arvutiklass, kus tudengid armastasid viibida hiliste õhtutundideni, võti jäigi tavaliselt viimase külastaja kätte. Üliõpilaste elu oli sel ajal väga kiire – 20 minutiga tuli jõuda ühest majast teise, külastada raamatukogu, kuulata loeng ja kiirustada tagasi peahoonesse. Selline õppekorraldus ei võimaldanud kasutada lugemissaali ja nii tuli enamik raamatutest laenutada.

Sel ajal jõudsid Eesti raamatukogudesse ka esimesed raamatukogude tarkvaraprogrammid. Kõigepealt jõudis meieni *Kirjasto 2000*, millega algul tutvusime vaid põgusalt. Tänu Kultuuriministeeriumi toetusele osteti raamatukokku *Kirjasto 3000* litsents ja muretseti ka vajalik riistvara. 1997. aastal sõlmiti ATP Tarkvara esindusega leping, mis tagas meile ühe kasutaja töökoha ja *Kirjasto 3000* õppeversiooni õppeklassis. Ajakirjanduse analüütiliseks kirjeldamiseks osteti raamatukokku *Pro-Cite* andmeohjesüsteem. Algas automaatselt kataloogide loomine.

Raamatukogu täienes lisaks ostudele ka ühe suure annetuse võrra. Nimelt likvideeriti kirjastuse "Eesti Raamat" raamatukogu ja meile anti vabad käed sealt kirjandust valida. Saime juurde palju teatmeteoseid, kunstiraamatuid, ilukirjanduse

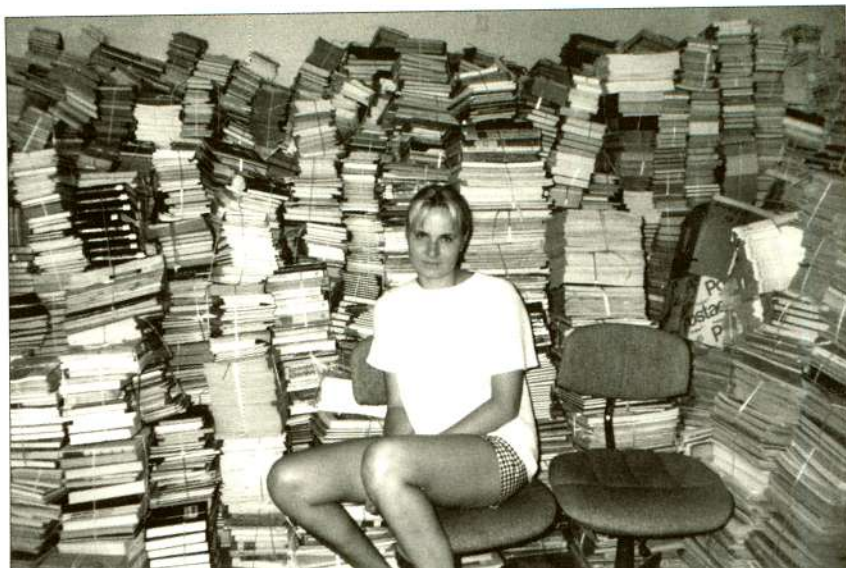
klassikat, võrkeelset kirjandust. Raamatute paigutamiseks ostime kaasa ka riulid, sisustasime teatmekirjanduse ja sõnaraamatute klassi. Nüüd oli raamatukogutöötajatel valvata juba kolm ruumi.

Vene Gümnaasiumis asumine mõjus raamatukogu arengule ka pärssivalt – kadus vajalik side teiste erialade õppejõududega ja nii tekkiski komplekteerimises puudujääke. Paljud külalisõppejõud isegi ei teadnud raamatukogu olemasolust ja nende kirjandusesoovid ei jõudnud meieni.

Elu uues majas

1997. aastal avati kolledži uue hoone esimene järk. Raamatukogule seal ruumi ei jätkunud ja nii pidime veel kaks aastat ootama, et koolirahvaga ühe katuse alla saada. 1999. a. augustis toimuski lõpuks kauaoodatud kolimine, mille käigus kandsime maha vananenud kirjandust, et mitte asjatule pakkimisele aega kulutada. Appi tulid nii endised kui tulevased kolleegid, kahe nädalaga suutsime suurest raamatupakkide segadikust luua korraliku kogu ja 1. septembril avasime raamatukogu. Ametisse asus kolm täiskohaga töötajat. 1999/2000. õppeaastal oli raamatukogu tööpäevadel avatud 12 tundi, laupäeval 6 tundi. Praegu on tööpäev lühenenud kümnele tunnile.

Raamatukogu kasutada on kolm ruumi – lugemissaal, hoidla ja tagavaratuba, kus tehakse suuremaid köitmistöid ning töödeldakse teavikuid. Saalis on 26 kohta lugemiseks, üks muusika kuulamiseks ja kaks kohta arvuti kasutamiseks. Avariilitele on välja pandud teatmekirjandus ja sõnaraamatud, uued ajalehed ja ajakirjad. Uudiskirjandust tutvustab omaette väljapanek. Lugejate paremaks teenindamiseks muretsesime juurde kaks *Kirjasto 3000* litsentsi – ühe töökoha laenutusletti ja teise lugejatele. Kuhugi ei ole kadunud ka kaartkataloog ja paljud üliõpilased armastavad just sealt andmeid otsida. Raamatukogu hooldada on üks kolledži kahest arvutiklassist 14 arvutiga, mida päevas külastab 100–150 üliõpilast. Arvutite kasutamise aeg ei ole piiratud, lugejad saavad tasu eest materjale trükkida ja paljundada. Paljundatakse aga

Kolimise käigus tekkinud suurtest raamatuvirnadest sai kahe nädalaga taas raamatukogu. Fotol Viljandi kultuurikolledži raamatukogu töötaja Marika Vugt.

väga palju, sest kõigile lihtsalt ei jätku õppekirjandust, samuti ei laenutata ka kõiki teavikuid pikemaks ajaks koju.

Enamik kogust asub keldriruumides, lugemissaaliga ühenduse pidamiseks kasutame raamatulifti. Keeratavad metallriulid aitavad aga tublisti ruumi kokku hoida. Keldris asub ka raamatukogu põhserver, kus toimub kirjade sisestamine elektronkataloogi.

Pärast uude majja kolimist muutus koostöö õppejõududega taas tihedamaks. Kogu komplekteerimisel arvestame kolledžis õpetatavate ainete eripära ja tänapäeva nõudeid hariduse kvaliteedile. Praegu koolitatakse meil näitlejaid, lavakujundajaid, lavavalgustajaid, tantsijaid, raamatukogutöötajaid, talukujunduse ja rahvusliku käsitöö spetsialiste, rahvamuusikuid, kirikumuusikuid, levimuusikuid ja huvijuhte. Statsionaarses õppes on sügisest umbes 280, kaugõppes 75 ja eksternatuuris 65 üliõpilast. Igale erialale ei ole võimalik eestikeelset õppekirjandust hankida, sest vajalikku emakeelset teavet ei ole Eestis välja antud. Nii oleme kalleid võrkeelseid raamatuid ostnud ühe eksemplari kaupa ja see on komplekteerimiskulud päris suureks paisutanud. Põhiliselt kasutame võrkeelse kirjanduse hankimisel "Allecto", "Accendo" ja "Krisostomuse" teenuseid. Eestikeelse kirjanduse muretsamiseks kasutame kohalike raamatupoodide, "Teegi" ja interneti raamatuäride teenuseid. Mõnikord tuleb ka endal suur kott selga võtta ja Tallinna raamatupoodidesse uurimisretkele minna.

Muusikaerialade ja muusikaajaloo õpetamiseks komplekteerime audiovisuaalseid teavikuid. Ilukirjanduse ostmisest oleme peaaegu loobunud. Pärast kolimist anti raamatukogule üle muusikastuudio audiovisuaalsete teavikute kogu, kus leidus nii vinüülplaate, CD-sid, kassette kui ka videoid. Praegu on meil üle 2000 auvise. Kõik see vajab süstematiseerimist ja kataloogimist ja olemasolevaga ühtsesse süsteemi viimist. Suurenenud on pedagoogika- ja kasvatusteaduste alase kirjanduse tellimine ja nii moodustabki põhiosa kogust humanitaar- ja kultuuri-teaduste kirjandus. Kõrgenenud on kolledžis tehtava uurimis- ja teadustöö nõudmised, mis omakorda eeldab kallite teatmeraamatute ja õpikute tellimist. Kursuse- ja diplomitööde tegemisel kasutatakse ka RVL-i teenuseid.

Komplekteerimisel ei saa me piirduda ainult eesti- ja ingliskeelse kirjandusega, sest tudengkond on meil kakskeelne – paljud üliõpilased on vene rahvusest ja nende jaoks tuleb hankida venekeelset õppekirjandust. Tulevikus on oodata uute erialade lisandumist ja ka üliõpilaste arv peaks kolledži arengukava järgi suurenema. See teeb meid natuke murelikuks, sest juba praegu on lugemissaalis tunda ruumikitsikust, samuti oleme vähendanud tellitava kirjanduse eksemplaarsust. Suuresti kahanes koolipoolne rahasumma teavikute ostmiseks. Raha hankimiseks tuli pöörduda fondide poole. Sel aastal saime Kultuurkapitalilt toetust võrkeelse teatrikirjanduse ostmiseks.

TEADUSRAAMATUKOGUDE ÜLESANDED PRAEGU JA TULEVIKUS

ESKO HÄKLI

Helsingi Ülikooli Raamatukogu direktor

Esko Häkli ettekanne Helsingis Soome Raamatukoguihingu pidulikul koosolekul 14. juunil 2001, kui talle anti üle Mikko Mäkelä medal teenete eest soome raamatukogunduse arendamisel.

Senine olukord

Ülikooliraamatukogud on pannud aluse teaduslikule infoteenindusvõrgule, mis teenindab laias laastus kogu ühiskonda. Ülikooliraamatukogude kõrval on tegutsenud ka nn. uurimisasutuste raamatukogud. Kutsekoolid arendavad hoogsalt aga oma raamatukogude süsteemi. Tööstus- ja äriettevõtetal olid varem suured teaduslikud infoteenindusüksused, aga nii mõnigi neist on tänaseks töö lõpetanud, kuigi äritegevuse intensiivsus on kasvanud.

Raamatukogudel oli ülikoolides pikalt monopolne seisund. Põhilise kasutajaskonna moodustavad hetkel üliõpilased ja noored uurijaid. Tüüpiliselt teadlased hangivad vajalikku teavet mujaltki, sest neil on omavahel isiklikud kontaktid. Kuid lahknevused teadusharude vahel on siiski nii suured, et mingit üldkehtivat mudelit ei saa visandada. Ülikooliraamatukogud pole eriti tegelnud lugejaskonna uurimise ja oma koha määramisega teabeturul.

Edasine areng

Teadusraamatukogusid on olnud raske korraldada. Selle asemel, et ülal pidada suuri raamatukoguvarasid, keskenduksid ülikoolid ilmselt meelsamini vaid akuutsete vajaduste rahuldamisele. Tõsi, Soomes on vaid mõned üksikud ülikoolid loonud endale selge

raamatukoguteeninduse kontseptsiooni. Raamatukoguteenuse kasutajad ja otsuste tegijad on kinni käesolevas momendis. On erakordselt raske kujutada ette arengut, kui kõiges kinnistatakse antud hetkele. Tehniline areng pakub praegu tohutuid võimalusi. Kuid raamatukogude areng ei sõltu siiski tehnikast, vaid nendest valikutest, mida kasutajad ja rahastajad on valmis tegema. Pärast seda, kui näiteks ülikoolid on hakanud jälgima raamatukogu- ja infoteenuste tegevusvorme ja sellega seotud kulutusi, jääb raamatukogude ülesannete valik vaid vähesel määral nende endi otsustada. Aga mida asjatundlikum ja aktiivsem raamatukogu ise on, seda märkimisväärsemaks tema roll ja tegevusala tulevikus muutub. Passiivsele raamatukogule võidakse ülikoolis pakkuda uusi ülesandeid, aga uusi ressursse pakutakse vaid siis, kui usutakse, et raamatukogu suudab uusi kohustusi efektiivsemalt ja edukamalt täita kui mõni teine alternatiivne võimalus.

Igatahes on silmapiiril järgmised suunad:

1. Trükiste kogud säilivad, aga nende tähendust eri aladel on raske ennustada. Üliõpilased on igal juhul endiselt oodatud raamatuid lugema ja ülikoolid endisest innukamad finantseerima nende hankimist.

Suurt tuge õppetöös pakub muidugi internet. Kõikidel kooli arvutitel see ühendus ka on, koolisest teadete edastamiseks kasutame lokaalvõrku. Selle kaudu teavitame õppejõude uudiskirjandusest, teatame lugejatele RVL-i teel tellitud teavikute saabumisest ja vahel harva tuletame ka võlglastele meelde, et on aeg raamat tagastada.

Tööd on meil palju ja iga päev tuleb seda juurde. Sügisest loodame sisse viia automatiseeritud laenu- tusteenuse, aeg-ajalt vajab täiendamist ja parandamist meie kodulehekülga aadressil <http://vkco.vil.ee/~trall/index.html>, kuhu pääseb ka kultuurikolledži koduleheküljelt <http://vkco.vil.ee/>

Teavikute kataloogimisel pöörame praegu suurt tähelepanu analüütilisele kirjeldamisele *Kirjasto 3000*-s. Kõik artiklikogumikud, nooditeavikud, laulikud jne. avame üksikosade kaupa, paljud jooksva töö käigus, osaliselt ka tagantjärele.

Raamatukogu on praegu väga populaarne. Tudengite hulgas läbi viidud küsitluse põhjal (jagasime välja 100 ankeeti) külastab 100% vastanutest raamatukogu iga päev ja sageli ka mitu korda päevas. Vabal ajal käiakse lehti lugemas, referaate ja uurimistöid kirjutamas, tegeldakse võõrkeelse kirjanduse tõlkimisega, valmistatakse eksamiteks ja arvestusteks. Sageli käiakse lihtsalt sõpradega suhtlemas, mis lugemissaali vahel küll üsna karrikkaks muudab. Täielikku vaikust ei suuda me raamatukogus tagada, sest maja seinad kostavad imehästi läbi, nii et kõik pilliharjutused ja ansambliproovid on meilegi kuuldav. Samuti ei saa jätta märkimata, et aeg-ajalt raamatud ja ajakirjad salapärasel kombel kaovad – ja jäävadki kadunuks.

Arenguruumi jätkub. Areneb kool, muutuvad raamatukogutöö alused ja nii peame valmis olema muutusteks, tegema koguni kardinaalseid kannapöördeid.

2000. aastal

registreeritud lugejaid – 447

külastusi – 23 711

teavikuid kokku – 39 059

elektronkataloogis – 23 354 eksemplari (30. mai 2001)

Pro-Cite andmebaas – 16 500 kirjet

2. Suured teaduskirjastajad on hakanud pakkuma oma väljaandeid ennekõike võrgus. Koos uute üliõpilaste ja õpetajate põlvkondadega siirduvad ka lugejad endisest enam võrgukeskkonda. Noored infotarbivad soovivad kiiret teenindust, ka trükiste kogudest.

3. Üha suurema osa teabevajadustest rahuldavad raamatukogud kas koopereerunult või tsentraliseeritult rahastatud võrguteenuste abil, mis on kasutajate käsutuses ilma raamatukogu vahenduseta ja ilma lahtiolekuaja piiranguteta. Teeninduse arenedes ja kasutajate kompetentsuse kasvades raamatukogude roll võrgus pakutavate teenuste tugioorganisatsioonina muutub.

4. Elektroonilise kaubanduse tähendus kasvab ka teabeteeninduse alal ja kirjastajad vm. infopakkujad võistlevad raamatukogudega.

5. Raamatukogu tehnilise töö osatähtsus väheneb, kuna selleks pole enam raha ning seda ei vajata enam varasemas ulatuses. Raamatukogude vaimustus koostada võrguressursside loetelusid ja teha linke muutub ülejökäivaks. Selle töö jätkamine nõuab strateegilisi otsuseid.

6. Ajaga kaasaskäivates raamatukogudes suunatakse ressursid uute teenuste väljaarendamisele – rõhutakse individuaalteenuste täiustamisele. See eeldab asjatundlikkuse kasvatamist, eri ainevaldkondade tundmise tugevdamist.

7. Raamatukogude tööväli muutub muudelgi põhjustel kui tegevusprotsessi ratsionaliseerimise ja ajakohastamise pärast:

- ülikoolide uuendamine eeldab, et infoteenused seotakse endisest tihedamalt õppega. Selle jaoks rajatakse nn. uut tüüpi õppimiskeskusi. Loomulikult on olemas ka võimalus, et õppimiskeskusi ei liideta raamatukogudega. Aga see tähendaks raamatukogude tagasi-käiku, kuna traditsioonilise lugemissaali- ja laenutusteenuse osa kahaneb.

- raamatukogude hoolde antakse ka ülikoolide kirjastamis-tegevus, kuna neil on selleks suurem valmisolek.

8. Arengu mõõdupuuks tõuseb varasemast sagedamini rahvuslik

Esko Häkli esinemas Tallinnas 1998. a. Foto: Teet Malsroos

raamatukoguvõrk. Nii raamatukogusid kui ülikoole meelitab üha enam see kasu, mida ühiselt hangitud või toodetud teenused annavad ühtses elektroonilises maailmas. Seda püüdlust kindlustab ka rahvusliku virtuaalülikooli ja kõrgkooli arendamine.

Raamatukogude tegevusjooned muutuvad:

1. Raamatukogude teenindus muutub keerukamaks – traditsiooniline lugejateenindus muutub konsultatsiooni- ja infoteeninduseks.

2. Traditsioonilised raamatukoguorganisatsioonid nõrgenevad ja muutuvad raske majandusliku surutisega organisatsioonist teabesutusteks, kes reageerivad paindlikult ning majanduslikult kiiresti muutuvatele vajadustele. Küsimuseks jääb, kas raamatukogud on passiivsed varade hoidjad või aktiivsed teenindusettevõtjad.

3. Põhiressursse peetakse üha enam ülal kas ühiste rahvuslike või rahvusvaheliste projektide abil.

Ühtse infrastruktuuri tähtsus kasvab. Mõne teise maaga võrreldes on Soome juba praegu sel teel päris kaugetel.

Probleemid

Soomes valitseb hetkel vastuolu finantseerimise ja vajaduste vahel. Ülikoolid piiravad ressursse ning keskenduvad varasemast enam ainult oma vajaduste rahastamisele, millest tuleneb, et nii kutsekoolidel, uurimis- ja rahvaraamatukogudel tuleb vastutada oma kulude eest ka siis, kui peetakse üleväliseid teenindust.

Valitsuse arvates ei tohiks võrgukeskkonnas luua teeninduseelistusi.

Raamatukoguvõrgu terviklikkust hinnatakse ka Haridusministeeriumis. Kuigi ma ei pea raamatukogude arengukavas esitatud ühtse digitaalkeskuse loomist tõenäoliseks, tuleks ministeeriumil arendada raamatukogundusega seotud ühisprogrammide üldfinantseerimist. Näib, nagu oleksid raamatukogud Haridusministeeriumi kultuuripoleel ununenud ning sisulised projektid keskenduvad internetiühenduse loomisele. Rahvaraamatukogude digiteerimist ei saa rahastada vaid ülikooli eelarvest, seepärast tuleks rahvaraamatukogudel ses asjas omapoolset initsiatiivi näidata.

Niisiis, arengu suund on üsna selge, aga ebakindel on, mis rütmis see toimub. Arengut võib kiirendada ja ka pidurdada valitsuse korraldusel. Praegusel hetkel tundub küll, et pidurid on riigi poolt tugevasti peal – kui olukorda vaadata raamatukoguvõrgu seisukohast.

Soome keelest Maire Liivamets

VALGUSTUSAJASTUST PÄRIT LIIGITUSSÜSTEEM

LJUDMILA DUBJEVA
TÜR

Infoteaduse plahvatuslikult kiire areng on loonud olukorra, kus täna kasutusele võetud infosüsteem on homme juba nii lootusetult vananenud, et ta jäetakse kõrvale. Seda huvitavam on fakt, et mitmekesiste ja pidevalt uuenevate infoteenuste taustal kasutatakse tänapäeva teadusraamatukogu praktikas seni veel valgustusajast pärit töövõtet.

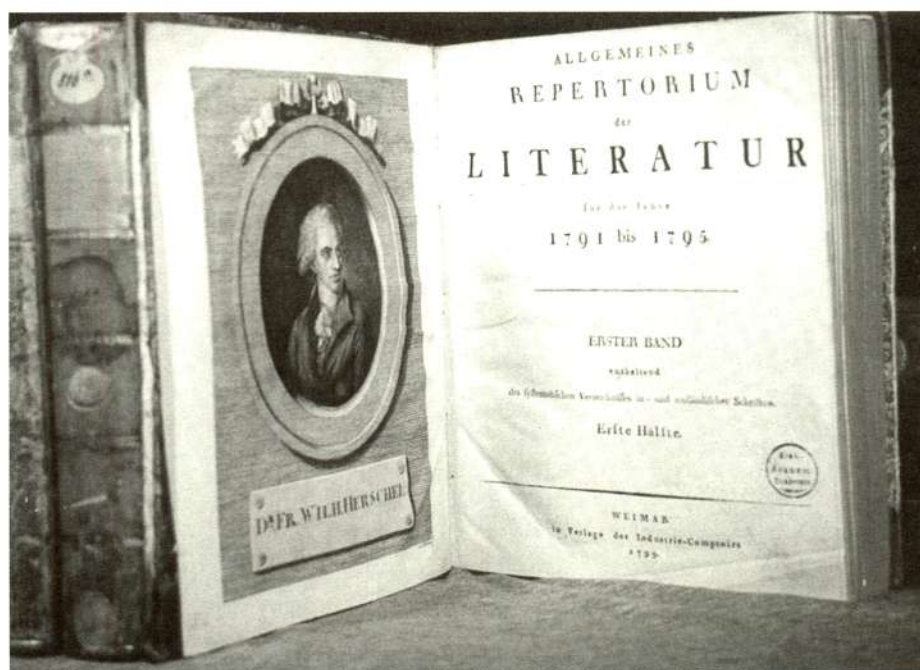
Lähenev Tartu Ülikooli Raamatukogu 200. aastapäev annab põhjust sellest haruldasest fenomenist juttu teha. Ja kuigi TÜR-i ajalugu algab 1802. aastast, peatun tema juurtel, mis ulatuvad 18. sajandisse.

Raamatukogu direktor Karl Morgenstern, organiseerides aastatel 1802–1839 vastrajatud raamatukogu tööd, valis välja 1793. a. Jenas trükivalgust näinud *Allgemeines Repertorium der Literatur für die Jahre 1785 bis 1790* ja sellele Weimaris 1799 a. ja 1807 a. järgnenud väljaannete bibliograafilise klassifikatsiooni /1/, mille skeem oli ära toodud *Allgemeines Repertorium*'i esimeses köites pealkirjaga *Auszug der encyclopädischen Tafel nach welcher das systematische Register angelegt worden ist*. Seda klassifikatsiooni iseloomustatakse kui järjekindlalt dihhotoomia põhimõttel rajatud liigitust, märgitakse aga, et juhul, kui dihhotoomiline jaotus läheb teaduste loogikast lahku, võib temast ka mööda minna. /2/

Kogu kirjandus oli jaotatud kaheks osaks (vt. tabel 1):

Üksikuid teadusharusid käsitlevad teosed ja Mitut teadusharu käsitlevad teosed (XVI). Esimene jaotati omakorda kaheks Teadus üldiselt (I) ja Üksikud teadusharud, mis jaotusid kolmeks osaks: Keeleteadus (II), Reaalteadused ja Teaduslugu (incl. kirjanduslugu) (XV). Reaalteadused jaotusid Positiivseteks ja Mittepositiivseteks e. loodusteadusteadusteks. Positiivsed jagunesid Teoloogiaks (III) ja Õigusteaduseks (IV). Mittepositiivsed e. loodusteadused jagunesid Kasulikeks e. rakenduslikeks teadusteks ja Kauniteks kunstideks (XIV). Kasulikud e. rakenduslikud teadused jaotusid jällegi kolmeks osaks: Filosoofilised teadused, Matemaatika (XII) ja Ajalugu (incl. geograafia) (XIII). Filo-

soofilised teadused jagunesid omakorda Inimest käsitlevateks teadusteks ja Loodust käsitlevateks teadusteks. Viimased jaotusid Teoreetilisteks loodusteadusteks (X) ja Tehnikaks (XI) (Käsitöö, tööstus). Inimest käsitlevad teadused aga jagunesid Inimest looduses ja inimest ühiskonnas käsitlevateks teadusteks. Inimest looduses käsitlevad teadused jagunesid Meditsiiniks (V) ja Filosoofiaks (VI). Inimest ühiskonnas käsitlevad teadused jagunesid Kasvatusteaduseks (VII) ja Inimest riigis käsitlevateks teadusteks. Ja viimased lõpuks Inimest kodanikuna käsitlevateks teadusteks (Riigiteadus VIII) ja Inimest kaitsjana käsitlevateks teadusteks (Sõjateadused IX).

Boleslaw Tšenjavski fotod

Tabel 1

Dihhotoomia põhimõtte rakendus *Allgemeines Repertorium*'i klassifikatsioonis

1. Üksikuid teadusalasid käsitlevad teadused	
1.1 Teadus üldiselt	I Teadus (<i>Wissenschaftskunde</i>)
1.2. Üksikud teadusharud	
1.2.1 Keeleteadus	II Filoloogia (<i>Philologie</i>)
1.2.2 Reaalteadused	
1.2.2.1 Positiivsed	
1.2.2.1.1 Teoloogia	III Usuteadus (<i>Theologie</i>)
1.2.2.1.2 Õigusteadus	IV Õigusteadus (<i>Jurisprudenz</i>)
1.2.2.2 Mittepositiivsed e. loodusteadused	
1.2.2.2.1 Kasulikud e. rakenduslikud teadused	
1.2.2.2.1.1 Filosoofilised teadused	
1.2.2.2.1.1.1 Inimest käsitlevad teadused	
1.2.2.2.1.1.1.1 Inimene looduses	V Meditsiin (<i>Arzneygelahrtheit</i>)
1.2.2.2.1.1.1.1.1 Inimese keha	VI Filosoofia (<i>Philosophie</i>)
1.2.2.2.1.1.1.1.2 Inimese vaim	
1.2.2.2.1.1.1.2 Inimene ühiskonnas	VII Kasvatusteadus (<i>Paedagogik</i>)
1.2.2.2.1.1.1.2.1 Kasvatusteadus	
1.2.2.2.1.1.1.2.2 Inimene riigis	VIII Riigiteadus (<i>Staatswissenschaft</i>)
1.2.2.2.1.1.1.2.2.1 Kodanikuna	
1.2.2.2.1.1.1.2.2.2 Kaitsjana	IX Sõjateadus (<i>Kriegswissenschaft</i>)
1.2.2.2.1.1.2 Loodust käsitlevad teadused	
1.2.2.2.1.1.2.1 Teoreetilised loodusteadused	X Loodusteadused (<i>Naturkunde</i>)
1.2.2.2.1.1.2.2 Tehnika	XI Tehnika (<i>Gewerbskunde</i>)
1.2.2.2.1.2 Matemaatika	XII Matemaatika (<i>Mathematik</i>)
1.2.2.2.1.3 Ajalugu (<i>incl. geograafia</i>)	XIII Ajalugu (<i>Geschichte</i>)
1.2.2.2.2 Kaunid kunstid	XIV Kaunid kunstid (ilukirjandus, kunst, kunstiteadus) (<i>Schöne Künste</i>)
1.2.3 Teaduslugu (<i>incl. krjanduslugu</i>)	XV Kirjandusajalugu (<i>Literargeschichte</i>)
2. Mitut teadusharu käsitlevad teosed	XVI <i>Varia</i> (<i>Vermischte Schriften</i>)

Klassifikatsiooni kümme sügavusastet (vt. tabel 2) koos nende alljaotistega, kus liigitus ei olnud nii sügav ja mis jäid põhiliikide tasandile n.-õ. varem, ilma et neid oleks veel rohkem detailiseeritud, näitavadki valgustusajastu teadusalade põhivalikut, mis kajastub antud liigitussüsteemis rooma numbritega tähistatud kuuestikümnes põhiliigis. Kitsamate alljaotiste tähistamiseks kasutati ka araabia numbreid, ladina ja kreeka tähestiku tähti.

Schützi-Hufelandi-Erschi bibliograafiline klassifikatsioon, mis liigitab teadusalad uurimisobjekti järgi, on tuttav paljudele Tartu Ülikooli Raamatukogu lugejageneratsioonidele.

Tabel 2

Allgemeines Repertorium'i klassifikatsiooni sügavusastmed

1 Üksikuid teadusharusid käsitlevad teosed															1 Mitut teadusharu käsitlevad teosed
2 Teadus üldiselt	2 Üksikud teadusharud														3 Teaduslugu incl. kirjanduslugu
	3 Keeleteadus	3 Reaalteadused													
		Positiivsed	4 Mittepositiivsed e. loodusteadused												
	5 Teoloogia	5 Õigusteadus	5 Kasulikud e. rakenduslikud teadused										5 Kaunikunstud		
			6 Filosoofilised teadused								6 Matemaatika	6 Ajalugu incl. geograafia			
	7 Inimest käsitlevad teadused					7 Loodust käsitlevad teadused			8 Tehnika						
	8 Inimene looduses		8 Inimene ühiskonnas		8 Teoreetilised loodusteadused										
	9 Keha		9 Kasvatusteadus		9 Inimene riigis		10 Kodanika		10 Kaitsjana						
	9 Vaim														
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	XIII	XIV	

Eripära lisab klassifikatsioonile asjaolu, et aja jooksul on toimunud terminite tähenduses muudatused, osa neist on käibelt kadunud, asendudes moodsama terminoloogiaga ja seda tuleb antud klassifikatsioonist arusaamiseks arvestada./3/ Kuna 18. sajandi teaduslik terminoloogia ei vasta enam oma sisult tänapäevasele, siis on oluline klassifikatsiooni liikide nimetusi iseloomustades avada ka neis esinevate terminite tähendus.

Liigitussüsteem ülikooli-teaduse teenistuses

Selle klassifikatsiooni kasutamist Tartus mainitakse esimest korda 1805. a. mais K. Morgensterni aruandes, kus ta kirjutab iseloo-

mustades raamatukogus olevat kirjandust erialade kaupa, et "...ülalmainitud raamatukogualad oma paljude alajaotustega on tehtud härra õuenõunik Schützi suurepäraselt rakendatava jaotuse järgi, mis on aluseks *Allgemeine Literaturzeitung*'i tuntud bibliograafilisele väljaandele *Allgemeines Repertorium der Literatur...*"./4/

Antud liigituse alusel kujundati nii kogud, kui ka sellega tihedalt seotud süstemaatiline kohakataloog.

Kataloogi vormistamise põhitöö on tehtud aastatel 1807–1815, pärast raamatukogu kolimist Toomemäele toomkiriku varemetesse väljaehitatud kooriossa./5/ Raamatud järjestati kataloogi koosta-

miseks spetsiaalselt./6/ Selle süsteemi järgi tehtud süstemaatiline kohakataloog, mis koosnes 16 köitest /7/ ja mida omakorda nimetati teaduslikeks kataloogideks./8/ oli vastavuses kogude jaotusega. Hiljem, mõne osakonna kasvu tõttu kajastati seda mitmes köites./9/

See süstemaatiline kohakataloog oli 19. sajandi esimesel poolel Tartu Ülikooli Raamatukogu põhikataloogiks. Sama liigitust kasutati ka 19. sajandi kolmel esimesel aastakümnel peetud venekeelsete raamatute kataloogis (nimestikus?)/10/ Sajandi teisel poolel, seoses uue tähestikulise sedelkataloogi ja süstemaatilise kaartkataloogi loomisega, minetab süstemaatiline kohakataloog oma tähtsuse lugeja-

kataloogina, säilitades raamatukogu kohakataloogi funktsiooni. Uue süstemaatilise kaartkataloogi loomise üheks põhjenduseks toodigi süstemaatilise kohakataloogi klassifikatsiooni vananemine./11/

19. saj. teisel poolel kasutati seda klassifikatsiooni ka raamatukogu uudiskirjandust kajastavas väljandes *Zuwachs der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat und der mit übrigen Universitäts-Instituten daselbst verbundenen Büchersammlungen im Jahre...*, kuna see järgis põhikogu paigutussüsteemi./12/ samal põhjusel oli ta kasutusel ka Tartu Ülikooli Raamatukogu dublettide trükikataloogis./13/

Selle liigituse kasutamine jätkus TÜR-is ka 20. sajandil. Raamatukogu kõige vanema süstemaatilise kohakataloogi pidamine katkestati küll 1918. a., kuid 31. jaanuaril 1922 otsustas raamatukogukomisjon järgmist: kuna "...õppejõududel on vaba juurdepääs riiale ja õppejõude huvitab ikkagi oma eriala, jääda süstemaatilis-mehaanilise paigutamise juurde"./14/

Uuema võõrkeelse kirjanduse kogus (nn. käsikogus) otsustati säilitada osakonnad, mille jaotus jäi varem kasutatud klassifikatsiooni põhiliikide tasandile, kuid mis kohandati omakorda vastavalt ülikooli struktuurile.

"Need muudatused süsteemis olid järgmised: 1) Kuna IX osakonda moodustuv sõjateadus täielikult anti üle Sõjaministeeriumile, põllumajandus kuulus senini aga XI osakonda ühes kaubandus ja töödusteadusega, viidi IX osakonda iseseisva ühikuna üle kõik põllumajandust käsitlev kirjandus, oletades nende osakondade kiiret kasvumist. /.../ 2) Maateadus kuulus senini XIII-a, ajalugu – XIII-b alaosakonda. Et need osakonnad raamatute kataloogimisel ning otsimisel segadusi võisid sünnitada, otsustati endised osakonnad VI – mõtteteadus ja VII – kasvusteadus, silmas pidades viimasesse osakonda kuuluvate raamatute väikest arvu, liita ühte osakonda – VI-dasse; VII osakonna moodustas maateadus ja XIII ajalugu.

Seega kujunesid käsikogus järgmised osakonnad: I bibliograafia ja

teatmekogu, II keeleteadus, III usuteadus, IV õigusteadus, V arstiteadus, VI mõtte- ja kasvatusteadus, VII maateadus, VIII riigiteadus, IX põllumajandus, X loodusteadus, XI kaubandusteadus, XII matemaatika, XIII ajalugu, XIV kirjandus, kunst, XV kirjanduslugu, XVI segakirjad"./15/

Seega paigutussüsteemina jätkus Tartu Ülikooli Raamatukogu võõrkeelse kirjanduse kogudes Schützi-Hufeland-Erschi klassifikatsiooni elu, tösi küll, kohandatud kujul, ja on säilitanud oma funktsiooni tänapäevani./16/

Christian Gotfried Schützi ja Christian Wilhelm Hufelandi välja töötatud ning Johann Samuel Erschi jätkatud bibliograafilise klassifikatsiooni tugevaks küljeks on peetud katset liigitada teadusalad uurimisobjektide järgi./17/ Just see aitas kaasa Schützi-Hufelandi-Erschi klassifikatsiooni levikule ja tingis ka tema pikaajalise teenistuskäigu Tartu Ülikooli Raamatukogus.

Kuna antud süsteemi kasutati ka kogude jaotuses, siis on on tema põhiliigid kohaviida elemendina Tartu Ülikooli Raamatukogu paljudele lugejageneratsioonidele hästi tuttavad ka ilma rooma numbrite tähendusse süvenemata. Nii kirjutavad nad ka elektronkataloogist võõrkeelset kirjandust tellides kohaviida elemendina 18. sajandist pärit klassifikatsioonisüsteemi indeksi./18/

Viiteallikad

1. Allgemeines Repertorium der Literatur für die Jahre 1785 bis 1790. Jena, 1793; Allgemeines ... 1791 bis 1795. Weimar, 1800; Allgemeines ... 1796 bis 1800. Weimar, 1807.

2. Шамурин, Е. И. Очерки по истории библиотечно – библиографической классификации. Москва: ВКП, 1955. Т. 1. С. 266 – 267.

3. Weishaupt, K. Sacherschliessung in Bibliotheken und Bibliographien. Frankfurt am Main, 1985. 1 : Klassifikatorische Sacherschliessung. S. 18.

4. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 8, l. 90 p.

5. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 473, l. 1.

6. EAA, f. 402, nim. 5, s. 33, l. 74.

7. EAA, f. 402., nim. 5, s. 33, l. 101 p. (1822. a. seisuga).

8. EAA, f. 402, nim. 5, s. 319, l. 40.

9. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 447-467; s. 431-446; 407-428.

10. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 478, 45 l. EAA, f. 402, nim. 5, s. 33, l. 101 p.

11. TÜR KHO, f. 4, nim. 1, s. 146a, l. 32.

12. Zuwachs der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat und der mit übrigen Universitäts-Instituten daselbst verbundenen Büchersammlungen im Jahre 1865. Dorpat, 1866. 108 S; Zuwachs ... im Jahre 1866. Dorpat, 1867. 126 S; Zuwachs ... im Jahre 1867. Dorpat, 1868. 111 S; Zuwachs ... im Jahre 1868. Dorpat, 1869. 128 S; Zuwachs ... im Jahre 1869. Dorpat, 1870. 158 S; Zuwachs ... im Jahre 1870. Dorpat, 1871. 138 S; Zuwachs ... im Jahre 1871. Dorpat, 1872. 97 S.

13. Doubletten-Katalog der Universitäts-Bibliothek zu Dorpat. Dorpat, 1875. 71 S.

14. Eesti Vabariigi Tartu Ülikool 1919-1929 // Eesti Vabariigi Tartu Ülikooli toimetused. C. Vihik 10. Tartu, 1929, lk. 322.

15. *Ibid.*, lk. 323.

16. <http://www.utlib.ee/ee/Kogud/koguvoor.html>

17. Шамурин, Е. И. Очерки по истории библиотечно – библиографической классификации. Москва: ВКП, 1955. Т. 1. С. 267.

18. <http://merihobu.utlib.ee/>

KUIDAS MAARAHVAS OMA RAAMATUID MÄRGISTAS

URVE SILDRE

RR

Tahmastest talutaredest meie päevini jõudnud sajanditetagused eestikeelsed raamatud ei paku huvi mitte ainult oma sisu poolest. Lisateadmisi kunagistest lugejatest annavad endiste omanike sissekirjutused, mille peamiseks eesmärgiks oli omandi tähistamine. Vanadest raamatutest leiab ka muid omandimärke, nagu templeid, ekssliibriseid ja supereksliibriseid. Nende abil on võimalik taastada raamatute teekonda ühelt isikult või asutuselt teisele, teada saada huvitavaid üksikasju mõne haruldase trükise saatusest.

Järgnevas artiklis võtan vaatluse alla eestikeelsed raamatud kuni 19. sajandi keskpaigani ning neis leiduvad tolaeagsed eestlaste omanikumärgid. Ülevaate saamiseks olen kasutanud retrospektiivset rahvusbibliograafiat aastatest 1525–1850, kus on kirjeldatud ka säilinud eksemplaride iseärasusi. / 1/ Eesti Rahvusraamatukogu haruldaste raamatute kogu eksemplare kirjeldan *de visu*.

Kõige vanem ja käepärasem raamatuomanduse märkimise moodus on sinna oma **nime** kirjutamine. 17. sajandi raamatutes kohtab eesti nimesid üliharva. Vanimade eestikeelsete raamatute sissekirjutused näitavad nende kuulumist valdavalt sakslastest pastoritele, kes tegelesid mingil moel eesti keelega. Raamatutes kohtab tuntu baltisaksa kirjameeste pühendusi ja autograafe. Vanima autoripühendusega raamat asub Kirjandusmuuseumi Arhiivraamatukogus Tartus. See on eestikeelse kirikukirjanduse rajajalt Heinrich Stahlilt,

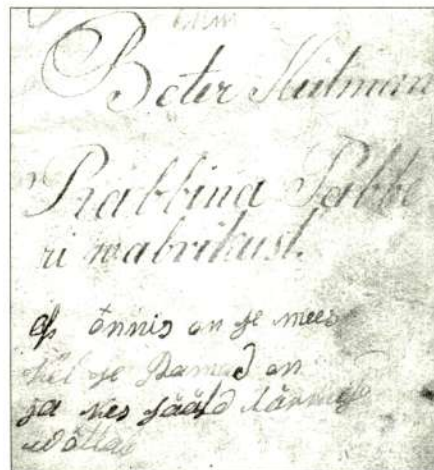
kes pühendas 1637. aastal oma kirikukäsiraamatu ühe eksemplari Eesti vürstkonna ülem-maanõunikule Otto von Uexküllile.

Praeguseks teadaolevad vanimad eesti päritolu **dateeritud** omanikumärgid on pärit 18. sajandi esimesest veerandist, peamiselt on need sissekirjutused. Kuid Eesti Rahvusraamatukogus leidub H. Stahli *Leyen Spiegeli* eksemplar, millel omaniku nimi on jäädvustatud raamatu kaanele. Mustast nahast esikaanele on surutrukitehnikas pressitud järgmine tekst: *TABERLA JOST KIRKOWERMINDER ANNO 1721*. Raamatu esikaane siseküljel on saksakeelne märkus, mis näitab, et raamat on olnud Juminda kabeli valduses. Soliidse köite omanik Taberla Jost oli Juminda poolsaare rannatalupoeg, kes pidas auväärset vöörmündriametit, tänu millele ta tõenäoliselt tolle silmapaistva raamatu omanikuks saigi. /2/

Talupoegade raamatutel oli **supereksliibris**, s.o. köite kaanel või seljal olev omanikumärk, erandlik nähtus. Rahvusraamatukogus näiteks säilitatakse eespool kirjeldatud köitele lisaks veel vaid mõnda 19. sajandil taoliselt märgistatud raamatut. Need on tavapärasest uhkemad, kuldtrükimustriga kaunistatud ja ka erksamate värvidega köited, mille esikaanel leidub omaniku nimi või initsiaalid. Kui on lisatud daatum, siis see on samuti esikaanel, aga vahel ka tagakaanel. Kõige sagedamini on need laulu- raamatud, aga leidub ka Piibleid ja nn. kodu- ja kirikuraamatuid.

Rahvusbibliograafia andmetel asub vanim dateeritud ja ka oma-

Kõige vanem ja käepärasem raamatuomanduse märkimise moodus on sinna oma nime kirjutamine. Huvipakkuvad on ka omaaegsete lugejate arvamusavaldused.

Räpina paberivabriku tööliste sissekirjutus raamatus "Kigesuggutse Waimolikko Moistu-Könne". Riia, 1795 (RR).

niku nime sisaldav eestikeelse **sissekirjutusega** raamat Koppenhaageni Kuninglikus Raamatukogus. 1721. aastal trükitud kirikukäsiraamatusse on kantud järgmine tekst: *Minna ollen ostnud see Rahmat ahstal 1725 George Jean Petersen*. Eestis säilinud vanim taoline sissekirjutus asub Kirjandusmuuseumis 1743. aasta tartukeelses kirikukäsiraamatus: *Onnapri Ado, Onnapri Andres Wörro wallast Navvi küllast 1757*.

Eesti talupoja ebakindla käega tehtud sissekanded asuvad tavaliselt kaane sisekülgedel ja raamatu alguses või lõpus olevatel tühjadel lehtedel. Põhjuseks võis olla maa- rahva vähene kirjutamisharjumus. Konarliku käekirjaga tekst lihtsalt ei mahtunud niigi trükikirjaga ülekuhjatud tiitellehele. Sinna oma nime kirjutamine oli aga tavaline saksa päritolu haritlaste puhul, nii on ka praegu Kirjandusmuuseumis säilitatava omaaegse suurima eestikeelsete raamatute kogu omanik

Johann Heinrich Rosenplänter tiitellehtedele oma elegantse allkirja jätnud.

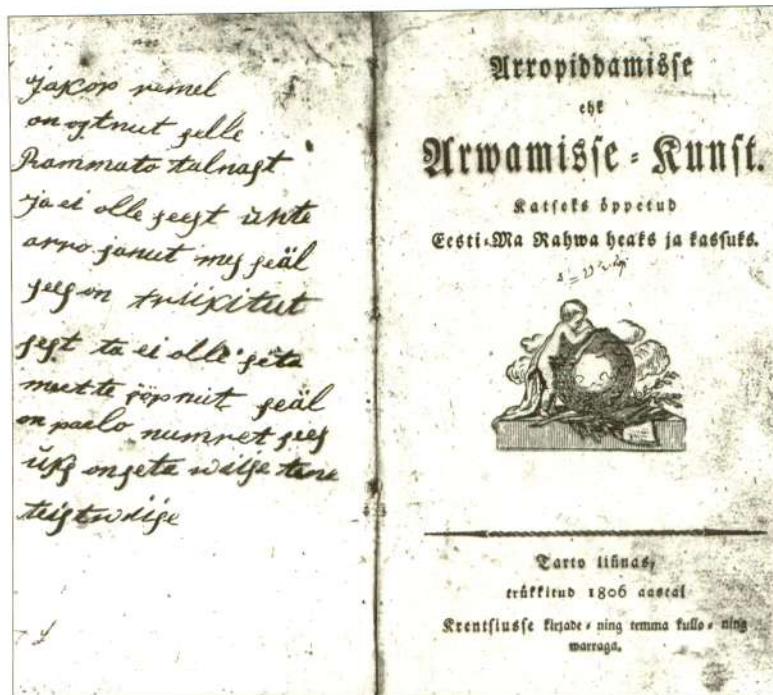
Tüüpilisse 18. sajandi ja 19. sajandi alguse sissekirjutusse on põimitud nii omaniku, kuid vahel ka raamatu nimi. Sageli lisandub aastaarv, mis näitab raamatu omandamise aega. Tihti on märgitud omaniku amet või elupaik, raamatu omandamise viis ja hind.

Sissekirjutistest koorub ilmekalt välja omaaegne nime kirjutusviis. Eesti talupoja nimi koosnes 19. sajandi esimese veerandini enamjaolt lisanimest ja sellele järgnevast ristinimest. Viimane kujunes kas koha- (talu-), elukutse-, hüüd- või isanimest, nagu järgnevates näidetes: *Se om Märrike Kotre Poja Carli Wasse Testamendi Ramat kumb on oste... sel Anno 1775 ajastal* (RR: Wastne Testament. Riia, 1727); *Trubbi Jürri Tütri Annige Kässi Ramat* (EAR: Tarto-Ma kele Laulu-Ramat. Riia, 1747). Pärast meheleminekut omandas naine mehe nime: *Kuldi-Toma Naese Levno Ramat* (EAR: Eesti-Ma Rahwa Koddo- ja Kirko-Ramat. Tallinn, 1793).

Nime ja aastaarvu järel kohtab sagedamini omaniku **elupaiga** nimetamist, kõige põhjalikumad on üles tähendanud valla või kihelkonna, küla ja talu nime: *Se Ramat om Elme kihelkonnast ning Ridaja wallast Tomma tallust...* (RR: Pühapäwade ning suurte Pühhade Epistli-jutlused. Tallinn, 1837). Et eestikeelse raamatu peamine lugejaskond oli maal, näitavad ka raamatutesse märgitud kohanimed, neid on erinevatest Eesti nurkadest: Kambjast ja Kassarist, Tormast ja Torist, Rõngust ja Rõugest. Vaid üksikutel juhtudel kohtab linna nime. Väljaspool Eestit olevaid kohanimedid tuleb ette üliharva, seetõttu on erandlik järgmine näide Kroonlinnast: *Mihhdgel tiberig sanud kiintlaku 19 päwal Krunstati Linnas 1842 assdal* (EAR: Jesusse Kristusse sündinud asjad. Tallinn, 1835).

Sissekirjutustes on sageli ära märgitud omaniku **sotsiaalne staatus või amet**.

Raamatuomanike hulgas on olnud nii peremehi kui ka sulaseid: *Wõidu walla Järvejaagu Peremees Jaak Järw* (RR: Uus Testament. Tallinn, 1816); *Se om sullase Reino Jutlusse*

Nõutu lugeja arvamused avaldus esimeses eestikeelses aritmeetikaõpikus (RR).

Ramat 1835 (EAR: Jutlusse Ramat. Tallinn, 1791). Kohtab käsi- ja mõisatöölise sissekirjutisi: *Se on Kingsebba Marti Jutlusse Ramat Kolga moisasd Kuusalu kihelkonnasd, 1806* (EAR: Jutlusse Ramat. Tallinn, 1791); *Heimthali moisa seb Johan Wihwelin* (RR: J. Bunyan. Ristinnimesse teekond Taewa linna pole. Pärnu, 1842). Kassari mõisa toapoisil on olnud Piibli esitrükk, mille eeslehele ta on kirjutanud: *Kassarij Moysa Tua Poijsi Jürry Ramat* (RR: Piibli Ramat. Tallinn, 1739).

Haruldane nähtus oli tol ajal eesti soost kaupmees. Wastse Testamenti teisest trükist leiame kaupmees Jaan Pabo nime: *Se teestament om kaubmehe... Pabu Perält Peris hehk Jaan Pabo Peris Testament* (RR: Wastne Testament. Riia, 1727). Tegemist on tõenäoliselt Tartus elanud III gildi kaupmehega, kes suri Tartu kodanikuraamatu andmeil 1815. / 3/ See sissekirjutus peegeldab ka linnatraditsiooni kirjutada ristinimi enne lisanime.

Sama haruldane nähtus kui eestlasest linnaelaniku raamat on ka Rápina paberivabriku töölise raamat: *Beter Kütman Rábina Pabberi wabrikust* (Kigesuggutse Waimolikko Moistu-Kõnne. Riia, 1795). Leidub ka ühe kõrtsmiku sissekirjutus: *Tatra Kõrtsi Mehhe Peter Owatzky Ramat* 1856 (TÜR: Wastne Tarto-Ma-Kele Kässi-Ramat. Tartu, 1803).

Koolmeistritel kui külaharitlastel

oli tõenäoliselt rohkem raamatuid, ka nende sissekirjutisi on arvukalt säilinud. Kui teiste selle perioodi raamatuomanike kohta on trükiallikatest raske mingeid andmeid leida, siis mitmed koolmeistrid on jäädvustatud koduloolistes uurimustes ja silmapaistvamad isikud on leidnud koha kooliajaloo leksikonis.

Kaarel Usai (1809–1887) oli pärit suurest koolmeistrite dünastiast, kes poolteise aastasaja jooksul tegutsesid Peipsi ääres Lohusuul. Kaarel Usai töötas koolmeistrina 38 aastat. Temalt on RR-is säilinud "Peegel Jummalale rigi leikusse tööst" (Tallinn, 1847), mille esikaane siseküljele ta kirjutas: *Karel Usai Lohhusu Koolmeister 1849mal Aastal*.

Viisteist aastat Avinurmel Vadi kooliõpetaja olnud Madis Paju (surn. 1851) omanduses oli Saksa maal välja antud vennastekoguduse lauluraamat, millesse ta on kirjutanud: *See Madis Paiu raamat Wanast Wadi koolmeister* (RR: Mõrne wastse Waimolikko Lauulo. Barby, 1802). /4/

Tuntud muusikategelase ja Väägvere pasunakoori juhataja, mitme laulupeo puhkpilliorkestrite üldjuhi David Otto Wirkhausi isa David Wirkhausi (1800–1872) raamatud "Kigesuggutse Waimolikko Moistu-Kõnne" (Tartu, 1822) ja "Meije Issanda Jesusse Kristusse

Wastne Testament" (Tartu, 1836) on säilinud Kirjandusmuuseumis. Viimasesse on kirjutatud: *Koolmeister Dawid Wirkhaus Wassulast*.

Koolmeistrid pidasid ka kõstriametit. Kuulsa koolimehe Hugo Treffneri isa Ludwig Treffner (1809–1892) kirjutab oma raamatusse: *Kannepi köster Ludwig Treffner 1851* (KM: Piibli Ramat. Tartu, 1847).

Üsna tihti on raamatusse märgitud **hind ning kust ja kelle käest trükis saadi**. Ühe vanima ja samas ka põhjalikuma sedalaadi märkuse leiab Wastse Testamendi teisest trükist: *Weiki Hanni Ramat om ostedu sel Ajastajal kui kirjotedi 1772 sel 15 Aprilli ku päiwäl massap 75 kop Rõuge koolmeistri käest* (RR: Wastne Testament. Riia, 1727). Märkust, et raamat **osteti** koolmeistrilt, kohtab rohkem kui kord. Esimesse eestikeelse kirikuloo eksemplari on kirjutatud: *Mino armas vend Pridig Kaukus on mulle se Ramad ostnud Wiggala Jäddiwerest koolmeistre käest 1849* (RR: Juttustamised Jummalarigist Ma peäl. Pärnu, 1845).

Raamatuid saadi ka **kingiks**. Kinkijateks on olnud kirikuõpetajad, mõisahärrad ja -prouad ning haritlased. Kinkijaks olid ka oma perekonna liikmed. Suurem põhjus raamatu kinkimiseks oli leeripäev, aga raamatuid kingiti ka eestlastest ristilastele, teenijatele, lapsehoidjatele, soldatitele jne. Friedrich Reinhold Kreutzwald kinkis 1844. aastal enda koostatud kogumiku "Sippelgas" Võrumaa mehele Peeter Melzovile, kes omakorda kinkis raamatu edasi oma sugulasele, aktiivsele koolmeistrile seltskonnategelasele ja innukale raamatute kogujale Joosep Melzovile. Eeslehele on kirjutatud: *Peter Melzowi ommandus Tohtri Kreitswalti kingidu 1844*. Tiitellehele on hiljem lisatud: *Kooli õp. J. Melzov Nawis 1887 / Lel kinkinud* (EAR: Sippelgas. I jagu. Tartu, 1843). / 5/

Tartu anatoomiaprofessor, ÕES-i esimees Alexander Friedrich von Hueck on kinkinud vasegravüüridega rikkalikult illustreeritud piiblitõlde naisele Rõngu kihelkonnast Uderna külast: *...Ennu Juhhani naijsse Kattri Ramat nink om sanu Kinkitud Tartu linan Brohwesseri Hueki käest sel 27 mail 1841* (RR: Hübner, J. Kaks kord wiiskümmend

kaks Piibli-luggemist... Tallinn, 1837).

Ühes esimese eestikeelse aritmeetikaõpiku eksemplaris leiame nii H. Laipmanni kui A. Laipmanni nime. Raamatu saamise kohta tehtud haritud käekirjaga sissekanne kuulub tõenäoliselt Ants Laikmaa vallakirjutajast isale Hans Laipmannile (1826–1894): *Viggala Barroni herra kingitud* (RR: Frey, P. H. Arropiddamise ehk Arwamisse-Kunst. Tartu, 1806). /6/

Nn. Peterburi Piibli esimeses trükis on mõisaproua pühendus eestlasest ristitütrele: *Mino armsa risti tütra Lisale antud 1mal Mihkliku päwal 1824. Lucie De la Gardie. Sest seal kus teie warrandus on seal on ka teite südda. Luuka Ev. 12=34.* (RR: Piibli Ramat. Peterburi, 1822).

Otto Wilhelm Ludwig Kettler, kes oli Lihula kirikuõpetaja aastatel 1832–1852, on teinud Uude Testamendi järgmise põhjaliku sissekanne: *Lihhola moisawallast Mäealluse sauna Jani tüttar Wio Winter sündinud 22sel Leikuse-ku päwal 1832 kinnitud 5mal Jürri-ku päwal 1851* (RR: Uus Testament. Tallinn, 1843).

Perekonnaliikmete pühendused on tavaliselt isalt pojale või tütrele. Näiteks on vennastekoguduse lauluraamatus õpetus tütrele: *Minna olle se Rammado kinkno ommale Tütrele Lisale. Jummal andko, et Tälle, temma kalli ning armsas jääs; ütsige ei woi sest Ramatust ossa sada, ei ka maggosas tetta, kui temma ei jä kui waene Pattone, kui ta kätte wõttap, sis wärrisko keik Liikme se were Peijo waewa ülle. Sel 11nel Joulo 1832. P. Hellrahno* (RR: Mõnne wastse Waimolikko Laulo. Tartu, 1830).

Mõnest raamatust leiame ähvarduse, mis peab kaitsma raamatut **varaste** eest. Vennastekoguduse lauluraamatust leiame hoiatuse: *Se om Babo Jani Naise Läsiä Lisa Rammat Kes setta ärra warastab se saap Keriku en nuhelhet... Narwan Linan 1820* (RR: Mõnne Kauni Waimolikko Laulo. Tartu, 1819). Veel karmim ähvardus on tartukeelses jutluseraamatus: *Se om Jaani Hertsmanni Ramat kes seda ramatut ärra warastap se peap surma koolma* (RR: Jutlusse Ramat. Tallinn, 1779).

Raamatutest võib vahetevahel leida ka muid sissekirjutisi, mille eesmärk ei olnud omandi märgis-

tamine ega kindlustamine. Vanades raamatutes on nendeks kõige sagedamini **religioosne laulusalm või palvetekst**. Seda haruldasemad on **ilmalikud lisandused**. Kirjandusmuuseumis säilitatavale "Lühikese õppetuse" (1766) eksemplarile on lisatud käsitsi kirjutatud aineregister. /7/ Vanima tervishoiualaseid nõuandeid sisaldava väljaande täiendaja on hoolika käekirjaga üles märkinud, millises kohas mingist tõvest juttu tehakse. Nii võib näiteks kerge vaevaga leida lehekülje, kust saab abi *Sojas Tõppes ehk koera Tõppes* olija, *kui us hammustap ehk ul koerjne*.

Huvipakkuvad on omaaegsete lugejate **arvamusavaldused**. Esimese eestikeelse kokaraamatu kohta arvab lugeja: *Se on üks sit ramat se ei kõlba koegi* (KM: Köki ja Kokka Ramat. Tallinn, 1781). Aritmeetikaõpiku kaane siseküljele on omanik kirjutanud: *Jakob Remel on ostnud selle ramato Talnast ja ei ole seest ühte arro sanut mes seal sees on trükitut sest ta ei olle seta mette ööpnut seal on paelo numret sees üks on seta wiise teine teistwiise* (RR: Frey, P. H. Arropiddamise ehk Arwamisse-Kunst. Tartu, 1806). 1795. aastal ilmunud tartukeelses raamatus "Kigesugutse Waimolikko Moistukõnne", millest oli juba eespool juttu kui Räpina paberivabriku tööliste omandist, on salm: *Oh õnnis on see mees kel se Ramad on ja kes säälid tärkusk wõttab*.

Viited

1. Eestikeelne raamat 1525-1850. Toimetanud E. Annus. Tallinn, 2000.
2. Tarvel, E. Lahemaa ajalugu. Tallinn, 1983, lk. 62.;
3. Eestimaa 1725-1726. a. adramaa-revisjon. 1. Harjumaa. Allikapublikatsioon. Tallinn, 1988, lk. 165.
3. Bürgerbuch der Stadt Dorpat 1719-1797. Tartu, 1938, lk. 30;
4. Pullat, R. Eesti linnarahvastik 18. sajandil. Tallinn, 1992, lk. 96
4. Kuuse, K. Lohusuu läbi aegade. I., [Lohusuu], 1995.
5. Joosep Meltsovi raamatukogust lähemalt vt.: Puksoo, F. Raamat ja tema sõbrad. Tallinn, 1973, lk. 236.
6. Mõeldes tagasi. Tallinn, 1991.
7. Noodla, K. Eesti raamatu lugeja XVIII sajandi lõpul ja XIX sajandi algul // Paar sammukest eesti kirjanduse uurimise teed, XI. Tallinn, 1986, lk.17-18.

MÄRGID EESTI MÖTTELOOS

KAIE KOTOV

TÜ magistrant

Peeter Torop. Kultuurimärgid. Toimetanud Urmas Tõnisson. Tartu : Ilmamaa, 1999. 486 lk. – (Eesti mõttelugu 30).

Peeter Toropi artiklikogumik "Kultuurimärgid" koondab peaaegu kahe aastakümne jooksul valminud kirjutised, mille teemadering ulatub filmi- ja kirjanduskriitikast ning vene kultuuriloost tõlketeooriani. Tartu Ülikooli semiootika ja kultuuriteooria professorina ongi Peeter Torop korduvalt rõhutanud, et semiootika olulisimaid ülesandeid on seostada erinevaid valdkondi. Millised on seosed siis antud raamatus? Tekst-õlge-kirjandus-Dostojevski-inimene-identiteet-kultuur. Mälu ja mäletamine. Siin pakutud seos on vaid üks paljudest võimalikest, ometi avaldub selles reas enamik raamatu olulisematest teemadest. Nende taustal kõlab aga mõte, et kultuurikogemust antakse eelmiselt põlvkonnalt järgmisele edasi tekstide kaudu, kultuur mäletab ennast nende tekstide kaudu, milles ta endast kõneleb ja nii nagu ta endast kõneleb. "Eesti mõtteloo" sarigi on osa sellest kujutlusest, kellena me end näeme ja näidata soovime. "Tekst iseendas ja tekst kultuuri jaoks on see dünaamiline keskkond, milles kultuurimärgid sünnivad, süsteeme moodustavad, taas hajuvad ja kultuuri mälu-soppidesse ununevad." "Kultuurimärkide" teises osas "Russica" on vaatluse all teksti ja kultuuri omavahelised seosed vene kultuuriloos, mäletamise ja unustamise näiteid võib aga leida kodukamaraaltilki. Eesti kirjanduse küllap kõige kuulsamad sõnad lausub Vargamäe Andres: "Tee tööd ja näe

vaeva, siis tuleb armastus." Need sõnad on saanud eestlase enesemõistmise üheks nurgakiviks, A. H. Tammsaare "Tõde ja õigus" aga eesti identiteedi üheks alustekstiks. Hoopis harvemini meenutatakse sõnu, millega noor Andres vana Andrese pihtimusele vastab: "Sina oled seda teinud ja minu ema tegi seda ka, ega ta muidu nii vara surnd; aga armastus ei tulnd, teda põle tänapäevani Vargamäel." See on meie enesemõistmise teine pool, väljaütlemata, vaikitud või koguni mahavaikitud kahtlus oma võimete või võimetuses. Tammsaare lugemise erinevatele võimalustele osutab prof. Torop ka kogumiku sissejuhatuses.

Dostojevski romaani "Idioot" lõpus sõnab Lizaveta Prokofjevna Jevgeni Pavlovitšile: "Ja kõik see välismaa, kogu see teie Euroopa, – kõik see on paljas fantaasia ja meiegi oleme välismaa jaoks paljas fantaasia... pidage mu sõnu meeles, küll te ise näete." Artikkel "Vabadus ja orjus ajaloos: Berdjajev" seob Lizaveta Prokofjevna sõnastatud ängi Vene ajaloo kahe olulise pöördega: Peeter I reformatsioonid ja bolševistlik revolutsioon – esimene neist on juba olnud, teine veel ees seismas. "Sisuliselt toimus mõlemal juhul protsess, mida Oswald Spengler 1922 oma "Õhtumaa allakäigu" teises osas nimetas ajalooliseks pseudomorfoosiks: oma, Euroopast vaadatuna noore kultuuri jäämine võõra ja vana kultuuri meelevalda. Tagajärjeks on oma-võõra segunemine ning

rahvusliku eneseväljenduse mandumine kõige erinevates ühiskondliku elu sfäärides. Ametlikult Läände avanedes sumbub Venemaa areng tegelikult endasse." (Vabadus ja orjus ajaloos: Berdjajev, lk. 242.) Prantsuse keele kasutuselevõtt aadelkonna ja ametnike hulgas ei tähenda küll lõplikku eemaldumist rahvuskultuurist, kuid viitab ometi omalaadsele võõrandumisele, mis toob kaasa tegelikkusest irdumise ja selle tegelikkuse vaimse konstrueerimise. Viimase selgeimaks näiteks on slavofiilsuse ja läänluse vastasseis, kus esimene loob tegelikkust, pöördudes mineviku-, teine aga tuleviku-utoopiate poole.

Mil moel kõnetab äsjaõeldu valguses 19. sajandi vene mõttelugu identiteediotsinguid 21. sajandi alguse Eestis? Käesoleva aasta alguses ilmunud kogumik "Eesti identiteet ja iseseisvus" vaeb neid samu küsimusi: ühelt poolt on vaatluse all ajalooline müüt rahvuslikus identiteedis, teisalt sellise identiteedi kestmine või muutumine globaliseerumisprotsessis. Kaasaja kultuuriteoorias on järjest olulisem dialoogi mõiste – olgu kahe sotsiaalse grupi, rahvuse või kultuuri omavaheliste suhete iseloomustamisel. Mida enam kaks kultuuri on seotud, seda nähtavamaks nende erinevused saavad, samas saab kahe kultuurikogemuse seoses mõistetavamaks nii üks kui teine. Selle kaudu on mõistetav ka "Russica" seos eesti mõtteloo. Nii võib "Russicat" kirjeldada nendesamade sõnadega, millega prof. Torop ise iseloomustab Juri Lotmani 1999. aastal eesti keeles ilmunud kogumikku "Semiosfäärist": "See raamat on neile, kes ei põlga jõudmist kultuuri olemuslike mehhanismideni võõra kultuuri materjali kaudu, kelle hoiakuks on valmisolek õppida tundma uusi kultuurikeeli." (Lotmani lähene-mine, lk. 389.)

Kultuuri suhtlemine nii teiste kui iseendaga, "...tema kollektiivne või rahvuslik eneseteadvus" sõltub kultuurikeelte tundmisest (Lotmani lähene-mine, lk. 387). Kultuurikeelte õppimine on samal ajal eetilise ja pedagoogiline küsimus. Friedebert Tuglas on oma mõttepäevikus

kirjutanud: "Autor peaks seisma oma temaatikaga samal tasemel. Kuid ühed poseerivad sellest üle, teised kõõritavad seda altpoolt." Sätestades autori positsiooni, väljendab Tuglase lausutu ka seda, millist hoiakut eeldab tekst lugejalt. Romaanis "Klaaspärli-mäng" suunab Hermann Hesse kriitikanooled följetoni-ajastu pihta, mis trivialiseerib nii kõnelemise kui ka kõneleja: autorid "lobisevad", pealtkuulajad on aga passiivsed, neil puudub käsitledavaga mingigi suhe, eelharidus, ettevalmistus ja vastuvõtuvõime. Halvemal juhul ei hääbu dialoog aga mitte oskamatuses, vaid soovimatusest. Sellise teadliku akommunikatiivsuse pinnalt sündinud sallimatuse arvele võib kanda küllap suurema osa ajaloo laastavaist vastasseisudest.

Dialoog loob olukorra, kus kultuur on samaaegselt tõlge ja tõlkimine. Esimesel juhul seisame me silmitsi valmis tekstidega, teisel juhul on kultuur loov *resp.* tõlkiv tegevus. Kogumiku esimene osa "Kultuur kui tõlkimine" otsibki vastust küsimusele, "...kuidas tõlge käitub uues kultuuris, milliseid suhteid loob, kuidas funktsioneerib ja milliseks kujuneb tema staatus?" (Tõlge ja/kui retseptioon, lk. 16.) Mil moel on eesti kirjanduselus seotud tõlge ja originaallooming, tõlkija ja poeet, kes on sageli ühes isikus? "Luule jäävuse seadusest mõeldes kerkib silme ette tohutu maailmaluule pildigalerii, kus raamitult ja klaasi all on reas oleviku ja mineviku tähtpoeetid. Luuletaja käib ringi selle saalides, peatub ühe ja teise portree ees, süüvib kord pilti, kord oma peegelpilti seda katval klaasil, kord mõlemasse korruga." (Tõlkelooline Betti Alver, lk. 104.) Prof. Torop näitab, et Betti Alveri loomingu taustal on kaasa kõstmas Rousseau, Voltaire, Baudelaire, Gartier, Shelley, Schiller, Goethe, Heine, Puškin (samas).

Tõlkimist ja loomist ei hoidnud teravalt lahus ka Friedebert Tuglas (Tuglase tõlkeloomingu eripärast, lk. 117), kelle tõlketegevus on, osalt

vaikimisi, seotud ka "Noor-Eesti" esimeses albumis väljendatud mõttega: "Ja meie hüüe on: Enam kultuuri! See on kõigi vabastavate aadete ja püüete esmane tingimine. Enam euroopalist kultuuri! Olgem eestlased, aga saagem ka eurooplasteks!" (samas, lk. 112.) Nooreestlaste keskel tõusnud poleemika, mille käigus püüti määratleda oma kirjanduslikku orientatsiooni, tõi kaasa arutelu euroopaliku ja rahvusliku kultuuri seoste üle. Küsimus ei ole seega ainult üksiku teksti toimes ja tähendustes, ega ka mitte selles, kuidas tekst funktsioneerib kultuuris, vaid, nagu prof. Torop osutab, selles, mil moel kultuur ise funktsioneerib kultuuritekstide süsteemina ("Sissejuhatuses", lk. 8.). Sellisena mõistetud kultuur on ruum, kus tekivad erinevad kultuurikeeled, seostuvad erinevad tekstid, põimuvad erinevad märgisüsteemid (Lotmani lähene-mine, lk. 388.).

Just erinevate kultuurikeelte ja märgisüsteemide seosele kultuuri mentaalses tervikus on pühendatud raamatu teine osa "Intersemioosis". Romaan elab edasi ekraniseeringutes ja saab neilt ühtlasi uusi tähendusi (mõelgem siinkohal Eduard Bornhöhe "Vürst Gabrielile" ja Grigori Kromanovi

"Viimsele reliikviale" või Oskar Lutsu ja Arvo Kruusemendi "Ke-vadele"). Esialgu ajakirjas "Teater. Muusika. Kino" ilmunud artiklid vaevadki ennekõike kirjanduse ja filmikunsti vahelkorda. Samas seoses on aga vaadeldavad ka kirjandusteos ja selle illustatsioonid või ka illustreeritud uudislõik televisioonis või ajalehes.

Marek Tamm kirjutab "Kultuurimärkide" arvustuses 2000. aasta kevadel, et antud artiklilogumiku näol on tegemist eesti kultuurikriitika absoluutse tipuga. Umbkaudu samal ajal "Postimehe" kultuurilisale "Arter" antud intervjuus sõnastab prof. Torop ise humanitaaria ja sealhulgas kultuurikriitika missiooni: "...kultiveerida paindlikku ja mittetriviaalset mõtlemist". Artikli "Kirjandus ja film" alguses räägib autor vana idamaise loo õpetajast, kes las-kis oma õpilasel vaadelda kivi: "Ta küsis, mida õpilane näeb. "Kivi," vastas see. Õpetaja käskis tal vaatlemist jätkata. "Kivi," kõlas vastuseks. Kuid ühel heal päeval õpilane enam ei suutnud sellele küsimusele vastata. "Nüüd näed sa kivi," teatas seepeale õpetaja." Nii ei oodanud õpetaja enam kui kahtlemist vastuse õigsuses (Kirjandus ja film, lk. 124). Kultuurikriitika, mingi kultuuriga või mingi kultuuri raames mõtlemine on seega ka pedagoogiline probleem, see aktiveerib ja arendab inimest (samas, lk. 125). Friedebert Tuglase mõttepäevikut parafraseerides: "Ei praalides ega halisedes looda teadust. Ometi nõuab see karmust iseene ja hellust aine vastu." Vaadates raamatu viimases osas "Mäletamine" tagasi oma õpetajatele, osutab prof. Torop, et pigem on Tartu semiootikakoolkond ise-loomustatav just taolise teoreetilise-eetilise hoiaku kui mingi metodoloogilise positsiooni kaudu (Tartu koolkond kui koolkond).

Sellele hoiakule tugineb ka "Kultuurimärkide" "pragmaatiline ja praktiline" väärtus – olla abiks ümbritseva maailma, kultuuri ja poliitika mõtestamisel, seoste loomisel eri valdkondade ja nähtuste vahel.

	Rk-de arv	Teenidus-punktide arv	RAAMATUKOGU TÖÖTAJAD											
			Raamatukoguhoidjaid											
			Kokku ametis 31. 12.	Ametis 31. 12.	% töötajatest	Hariduse järgi								
						Ülikooliharidus			Rakenduskõrgharidus			Keskharidus		
						Kokku	R-kogundus haridus		Kokku	R-kogundus haridus		Kokku	R-kogundus haridus	
Kokku	% rk hoidjatest	Kokku					% rk. hoidjatest	Kokku		% rk. hoidjatest				
Rahvaraamatukogud														
1. Tallinn	24	24	149	117	78,5	77	61	52,1	5	5	4,3	33	16	13,7
2. Kohtla-Järve	11	15	82	58	70,7	17	11	19,0	4	1	1,7	35	20	34,5
3. Narva	4	4	73	51	69,9	26	19	37,3	0	0	0,0	25	22	43,1
4. Pärnu	6	10	52	40	76,9	24	17	42,5	4	4	10,0	12	9	22,5
5. Sillamäe	2	3	26	20	76,9	16	6	30,0	0	0	0,0	4	4	20,0
6. Tartu	5	20	135	108	80,0	61	32	29,6	9	8	7,4	38	16	14,8
7. Harjumaa	62	70	145	108	74,5	48	28	25,9	1	1	0,9	56	26	24,1
8. Hiiumaa	8	11	25	22	88,0	6	4	18,2	0	0	0,0	15	6	27,3
9. Ida-Virumaa	35	37	73	57	78,1	14	10	17,5	2	2	3,5	40	19	33,3
10. Jõgevamaa	31	33	61	55	90,2	16	10	18,2	5	5	9,1	34	23	41,8
11. Järvamaa	36	41	69	62	89,9	20	14	22,6	1	1	1,6	41	17	27,4
12. Läänemaa	23	29	58	45	77,6	19	9	20,0	0	0	0,0	22	8	17,8
13. Lääne-Virumaa	40	48	98	84	85,7	21	17	25,0	1	1	1,2	62	35	41,7
14. Põlvamaa	34	40	62	53	85,5	9	3	5,7	3	3	5,7	39	18	34,0
15. Pärnumaa	44	54	65	59	90,8	17	17	28,8	0	0	0,0	42	23	39,0
16. Raplamaa	34	36	68	60	88,2	17	13	21,7	1	1	1,7	41	19	31,7
17. Saaremaa	31	40	58	53	91,4	15	9	17,0	0	0	0,0	37	20	37,7
18. Tartumaa	51	58	79	62	78,5	17	10	16,1	1	1	1,6	41	24	38,7
19. Valgamaa	26	30	55	45	81,8	6	1	2,2	3	3	6,7	36	15	33,3
20. Viljandimaa	43	53	101	77	76,2	20	14	18,2	12	11	14,3	44	29	37,7
21. Võrumaa	35	55	73	64	87,7	18	13	20,3	6	6	9,4	40	17	26,6
Rahvaraamatukogud kokku	585	711	1607	1300		484	318		58	53		737	386	
Rahvaraamatukogude keskmine		1,2	2,7	2,2	80,9	0,8	0,5	24,5	0,1	0,1	4,1	1,3	0,7	29,7
Eriala- ja teadusraamatukogud														
Rahvusraamatukogu	1	2	496	446	89,9	313	165	37,0	1	1	0,2	132	9	2,0
* Universaalraamatukogud	2	2	192	161	83,9	132	89	55,3	8	2	1,2	21	0	0,0
** Ülikooliraamatukogud	6	19	473	386	81,6	275	94	24,4	9	9	2,3	102	11	2,8
Muud kõrgkooli-raamatukogud	13	17	38	38	100,0	26	21	55,3	6	5	13,2	5	3	7,9
*** Teaduslikud eriala-raamatukogud	4	4	58	46	79,3	35	24	52,2	2	0	0,0	9	3	6,5
Muud eriala-raamatukogud	67	69	122	103	84,4	70	33	32,0	3	1	1,0	24	6	5,8
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	93	113	1379	1180		851	426		29	18		293	32	
Eriala- ja teadusraamatukogude keskmine		1,2	14,8	12,7	85,6	9,2	4,6	36,1	0,3	0,2	1,5	3,2	0,3	2,7
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-d kokku	678	824	2986	2480		1335	744		87	71		1030	418	
Eesti rahva-, eriala- ja teadusrk-de keskmine		1,2	4,4	3,7	83,1	2,0	1,1	30,0	0,1	0,1	2,9	1,5	0,6	16,9

* - EAR, KMAR

** - TÜR, TTÜR, TPÜR, EPÜR, EMAR, EKAR

*** - Eesti Meditsiiniraamatukogu, Eesti Patendiraamatukogu, Eesti Standardiraamatukogu, Eesti Lastekirjanduse Teabekeskus

RAAMATU- KOGUNDUSE UUDISKIRJANDUS

4/2001

Koostanud ENE SAHKAI

RAAMATUKOGUNDUSE ÜLDKÜSIMUSED

419. **Raamatukogunduse** bibliograafia 1999. Tallinn, 2001. 192 lk. RR.

420. **Kirjastopoliittinen** ohjelma 2001-2004 : töryhmän muistio. Helsinki, 2001. 156 s. (Kulttuuri-, ja liikunta- ja nuorisopoliitikan osaston julkaisusarja / Opetusministeriö ; nro 2/2001). Kokkuvõte rootsi, ingl. k. RR.

421. **Kirjastosta** laaja-alaista kultuuria ja laatua tiedonhakuun : kirjastopoliittinen ohjelma 2001-2004. Töryhmän muistio. Helsinki, 2001. 15 s. RR.

422. **Klotzbücher, A.** Bibliothekspolitik in Nordein-Westfalen : die Geschichte des Verbandes der Bibliotheken des Landes Nordrhein-Westfalen, 1965-1995. Frankfurt am Main, 2000. 318 S. (Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie, Sonderhefte ; 79). Sisaldab bibliogr., reg. EAR.

423. **Universität** Kiel. Institut für Weltwirtschaft. Bibliothek. Statistische Übersichten für das Jahr 1999. Kiel, 2000. EAR.

424. **Where** do we go from here? feminist challenges of information technology : working papers No 1. Luleå, 2000. 110 p. Sisaldab bibliogr. TPÜ*.

425. **Battisti, M.** The future of copyright management : European perspectives // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 82-86. ERÜ, RR, TÜ.

426. **Desmarais, N.** Copyright and fair use of multimedia resources // The Acquisitions Librarian (2001) no. 26, p. 27-59. RR.

427. **Edwards, C.** Global knowledge : a challenge for librarians // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 65-69. ERÜ, RR, TÜ.

428. **EU** copyright Directive adopted by the European Parliament // Information Europe. Vol. 6 (2001) no. 1, p. 2-4. RR.

429. **Gleason, P.** Copyright and electronic publishing : background and recent developments // The Acquisitions Librarian (2001) no. 26, p. 5-27. RR.

430. **Jennings, A.** The west copyright conundrum // The Acquisitions Librarian (2001) no. 26, p. 109-125. RR.

431. **Lee, S. D.** Digitization : is it worth it? // Computers in Libraries. Vol. 21 (2001) no. 5, p. 28-31. RR.

432. **Mauliņa, A.** Librarianship within Latvian culture // Information Europe. Vol. 6 (2001) no. 1, p. 21-24. RR.

433. **Public** Lending Right // Information Europe. Vol. 6 (2001) no. 1, p. 5. RR.

* *Alates käesolevast numbrist sisaldab nimestik andmeid ka Tallinna Pedagoogikauilikooli Raamatukogus leiduva eriala-kirjanduse kohta.*

434. **Sturges, P.** The library and freedom of information : agent or icon? // Alexandria. Vol. 13 (2001) no. 1, p. 3-16. RR.

TEATMEKIRJANDUS

435. **ATK-sanakirja** : Finnish dictionary of information technology. 10. uusittu painos. Helsinki, 1999. 489 s. Soome, inglise, rootsi, saksa, prantsuse, hispaania, eesti, vene k. RR.

436. **Lietuvos** bibliotekos. I dalis : savivaldybiu viešosios bibliotekos. Vilnius, 2000. 134 p. RR.

RAAMATU JA RAAMATUKOGUNDUSE AJALUGU

437. **Eesti** lasteraamatuillustratsioon uue aastatuhande künnisel = Original Estonian illustration of children books. [Tallinn, 2001]. [32]. Rööptekst inglise k. RR.

438. **Bibliotēka**, grāmatniecība, ideoloģija otrā pasaules kara laikā (1939-1945) 8.10.1996.-12.10.1996. Jūrmala : starptautiska konference : materjālu krājums. Rīga, 1999. 255 p. Tekst lāti, vene, inglise, saksa k. RR.

439. **Gramata** : veltījums latviešu gramatas 475 gadu atcerei : rakstu krājums. Rīga, 2000. 195 p. Kokkuvõte inglise k. EAR.

440. **Smith, M.** The titel page : its early development 1460-1510. London, 2000. 159 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

441. **Suriano, G. R.** The Pre-Raphaelite illustrators : the published graphic art of the English Pre-Raphaelites and their associates with critical biographical essays and illustrated catalogues of the artists' engraved works. New Castle, Del. ; London, 2000. 336 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

442. **The world's** writing systems. New York ; Oxford, 1996. XLVI, 922 p. Sisaldab bibliogr., reg. EAR, TPÜ.

443. **XVII a.** lietuvs lenkiškos knygos : kontrolinis sąrašas = Polska książka na Litwie w XVII w. wykaz kontrolny. Vilnius, 1998. 247 p. Eessõna poola, inglise, vene k. RR.

444. **Havu, S.** Tiedonvälitksen vallankumous 1400-luvun puolella välissä // Signum. Vsk. 34 (2001) nro 4, s. 82-85. EAR, RR, TÜ.

445. **Journals** of the century // The Serials Librarian. Vol. 39 (2001) no. 4, p. 25-163. RR.

446. **The Yale** University Library Gazette. Occasional Supplement 4, January 2001. Old books, new learning : essays on Medieval and Renaissance books at Yale. New Haven, Conn., 2001. 188 p. RR.

TEADUSTÖÖ

447. **Hernon, P.** Editorial : components of the research process : where do we need to focus attention? // J. of Academic Librarianship. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 81-48. RR, TTÜ.

RAAMATUKOGUTÜÜBID

448. **Eesti** rahvaraamatukogud 2000 : [statistikatabelid]. Tallinn, 2001. 61 lk. RR.

449. **Guna, D.** National Library of Latvia. Riga, 1999. 1 CD-R. RR.

450. **Akeroyd, J.** The future of academic libraries // ASLIB Proceedings. Vol. 53 (2001) no. 3, p. 79-84. TTÜ.

451. **Helsinki** City Library - paving the way to the citizens' information society // Information Europe. Vol. 6 (2001) no. 1, p. 12-14. www.lib.hel.fi. RR.

452. **Knudsen, M.** The prison library as viewed by four inmates : how the library affects my life in prison // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 20. TPÜ.

453. **Lehmann, V.** The prison library : a vital to education, rehabilitation, and recreation // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 5-10. TPÜ.

454. **Line, M. B.** Changing perspectives on national libraries : a personal view // Alexandria. Vol. 13 (2001) no. 1, p. 43-49. RR.

455. **London, D. J.** The prison library as viewed by four inmates : conduit for restoration : the prison library // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 21-22. TPÜ.

456. **Medina, L. D.** The prison library as viewed by four inmates : the importance of prison libraries // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 17. TPÜ.

457. **Philipson, J.** ed. The Second Nordic - Baltic Repository Library Meeting : final report // NORDINFO-Nytt. Vol. 24 (2001) no. 1, p. 17-25. EAR, RR.

458. **Purifoy, R.** The prison library as viewed by four inmates : you are here : a guided tour of the Oshkosh Correctional Institution Prison Library // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 18-19. TPÜ.

459. **Singer, G.** Prison libraries inside out // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 1, p. 11-16. TPÜ.

460. **Solberg, S.** Das War 2000 // Dialog mit Bibliotheken. Jg. 13 (2001) H. 1, S. 4-11. RR.

RAAMATUKOGUHOIDJA. HARIDUS JA TÄIENDUSKOOLOITUS

461. The **profile** of the archivist : promotion of awareness. München [etc.], 2000. XII, 308. (Archivum ; 45). Osa teksti prantsuse, saksa, hispaania, itaalia keeles. RR.

462. **Buck, H.** Das hessische Modell für die künftige Ausbildung des höheren Bibliotheksdienstes // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 111-114. RR, TTÜ, TÜ.

463. **Burns, G.** From Cosmo and Alec to the tallest man in world : some fictional librarians and their patrons // The Acquisitions Librarian (2001) no. 25, p. 177-187. RR.

464. **Faculty** status and collective bargaining statements : final versions / approved by ACRL and ALA January 2001, prepared by ACRL Committee on the Status of Academic Librarians // Coll. and Res. Libr. News. Vol. 62 (2001) no. 3, p. 304-306. TTÜ.

465. **Heeg, J.** Die Ausbildung für den höheren Bibliotheksdienst in deutschland : Aktuelle situation und künftige Perspektiven // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 70-76. RR, TTÜ, TÜ.

466. **Jänsch, W.** ; **Kamke, H.-U.** Aktueller Stand bei der Ausbildung von wissenschaftlichen Bibliothekaren am Institut für Bibliothekswissenschaft der Humboldt-Universität zu Berlin // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 106-110. RR, TTÜ, TÜ.

467. **Järveläinen, L.** Verkko-opetuksen plussat ja miinukset // Signum. Vsk. 34 (2001) nro 4, s. 74-76. EAR, RR, TÜ.

468. **Leiss, J.** Die künftige Ausbildung des höheren Bibliotheksdienstes an der Bayerischen Bibliotheksschule in München // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 118-123. RR, TTÜ, TÜ.

469. **Lithgow, S. D.** ; **Thomas, C.** ; **Taylor, M.** Investigating the evaluation procedures for a distance learning undergraduate degree in LIS // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 2/3, p. 5-14. TPÜ.

470. **Loughridge, B.** Curriculum development in education for librarianship and information work factors affecting change at the Department of Information Studies, University of Sheffield, United Kingdom // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 100-102. RR, TTÜ, TÜ.

471. **Monok, I.** ; **Ötvös, P.** Die Ausbildung von wissenschaftlichen Bibliothekarinnen und Bibliothekaren in Ungarn am Beispiel von Szeged // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 103-105. RR, TTÜ, TÜ.

472. **Nikolaizig, A.** Der Leipziger Magisterstudiengang (Planungspapier) // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 130-131. RR, TTÜ, TÜ.

473. **Osswald, A.** Das Zusatzstudium "Bibliotheks- und Informationswissenschaft / Library and Information Science" an der FH Köln // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) no. H. 2, S. 115-117. RR, TTÜ, TÜ.

474. **Pors, N. O.** Master-Kurse und Ph. D.-Programme in den Bibliotheks- und Informationswissenschaften der skandinavischen Länder // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 91-94. RR, TTÜ, TÜ.

475. **Positionspapier** der Ausbildungseinrichtungen zu ausgewählten Kernpunkten der künftigen Ausbildung des höheren Dienstes an wissenschaftlichen Bibliotheken // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 87-90. RR, TTÜ, TÜ.

476. **Rath-Beckman, A.** Positionspapier des VdB zu den Kernpunkten der künftigen Ausbildung des höheren Dienstes // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 85-86. RR, TTÜ, TÜ.

477. **Sharp, K.** Internet librarianship : traditional roles in a new environment // IFLA Journal. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 78-81. ERÜ, RR, TÜ.

478. **Sturges, P.** Gatekeepers and other intermediaries // ASLIB Proceedings. Vol. 53 (2001) no. 2, p. 62-67. TTÜ.

479. **Suikkanen, E.** Tiedonhallintataidot, verkkoopetus ja yliopistokirjastot // Signum. Vsk. 34 (2001) nro 4, s. 71-73. EAR, RR, TÜ.

480. **Vodosek, P.** HBI Stuttgart // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 125-129. RR, TTÜ, TÜ.

481. **Wood, K.** UK higher education and qualifications // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 2, S. 95-99. RR, TTÜ, TÜ.

RAAMATUKOGU TÖÖKORRALDUS

482. **Advances** in library administration and organization. Vol. 18. Amsterdam [etc.], 2001. VIII, 322 p. RR.

483. **Performance** measurement in further education libraries : proceedings of a seminar held at Loughborough University 9-10 March 1999. Loughborough, 2000. ii, 101 p. (LISU Occasional Papers ; 23. Library and Information Commission research report ; 41). Bibliogr. art. lõpus. RR.

484. **Weingand, D.** Future-driven library marketing. Chicago ; London, 1998. XII, 189 p. Sisaldab bibliogr., reg. TPÜ.

485. **Ceynowa, K.** Bibliothekscontrolling mit der Balanced Scorecard // Z. für Bibl-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 1, S. 3-13. RR, TTÜ, TÜ.

486. **Marshall, N.** Public relations in academic libraries : a descriptive analysis // J. of Academic Librarianship. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 116-121. RR, TTÜ.

487. **Pilling, S.** Cooperation and partnership in the national library context : with special reference to the British Library // Alexandria. Vol. 13 (2001) no. 1, p. 35-42. RR.

STANDARDISEERIMINE

488. **Gömpel, R.** Standardisierungsarbeit für Bibliotheken // Dialog mit Bibliotheken. Jg. 13 (2001) H. 1, S. 18-20. RR.

KOMPLEKTEERIMINE

489. **International** yearbook of library and information management 2000-2001 : collection management. London, 2000. 464 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

490. **Martin, M. S. ; Wolf, M. T.** Budgeting for information access. Chicago ; London, 1998. V, 174 p. (Frontiers of access to library materials ; 4). Sisaldab bibliogr., reg. TTÜ.

*

491. **Haavisto, T.** Licensing information in Central and Eastern Europe // Information Europe. Vol. 6 (2001) no. 1, p. 8-9. www.eblida.org/celip/. RR.

492. **Lam, V.-T.** Organizational and technical issues in providing access to electronic journals // The Serials Librarian. Vol. 39 (2001) no. 3, p. 25-34. RR.

493. **Lord, J. ; Ragon, B.** Working together to develop electronic collections // Computers in Libraries. Vol. 21 (2001) no. 5, p. 40-44. RR.

494. **Richards, R.** Licensing agreements : contracts, the eclipse of copyright, and the promise of cooperation // The Acquisitions Librarian (2001) no. 26, p. 89-107. RR.

KIRJELDAMINE

495. **Bruner, D.** SCCTP basic serials cataloging : a manager's perspective // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 30 (2000) no. 4, p. 5-12. RR.

496. **Elord, J. M.** Classification of Internet resources : an AUTOCAT discussion // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 29 (2000) no. 4, p. 19-38. RR.

497. **Franks, A. R. D.** International cooperation in the Program for Cooperative Cataloging : present and prospects // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 30 (2000) no. 4, p. 37-50. RR.

498. **Geisselmann, F.** Erschliessung mittelalterlicher Handschriften : Anmerkungen zum Projekt einer Handschriftendatenbank // Z. für Bibl.-wes. und Bibliogr. Jg. 48 (2001) H. 1, S. 23-30. TÛ.

499. **Howarth, L. C.** (Re)making the serials cataloger : the SCCTP within an educational framework // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 30 (2000) no. 4, p. 29-36. RR.

500. **Romaniuk, E.** Taking on revised Anglo-American cataloging rules : what is a serialist to do? // The Serials Librarian. Vol. 39 (2001) no. 3, p. 21-24. RR.

501. **Russell, B. M. ; Spillane, J. L.** Using the Web for name authority work // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 2, p. 73-79. TÛ.

502. **Shetler, J. D.** The Serials Cataloging Cooperative Training Program : a trainer perspective // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 30 (2000) no. 4, p. 13-20. RR.

503. **Stalberg, E.** Bibliographic access to titels in aggregator databases : one library experience // The Serials Librarian. Vol. 39 (2001) no. 4, p. 19-24. RR.

LIIGITAMINE

504. **Universal** Decimal Classification : pocket edition. London, 1999. 288 p. Sisaldab reg. RR.

*

505. **Anderson, J.** Written knowledge : a literary perspective on indexing theory // Knowledge Organization.

Vol. 27 (2001) no. 1, p. 201-212. TÛ.

506. **Saarti, J.** Taxonomy of novel abstracts based on empirical findings // Knowledge Organization. Vol. 27 (2001) no. 4, p. 213-220. TÛ.

507. **Satija, M. P.** Library classification : an essay in terminology // Knowledge Organization. Vol. 27 (2001) no. 4, p. 221-229. TÛ.

KATALOOGID

508. **Katalog** der Handschriften des Benediktinerstiftes Michaelbeuern bis 1600. Wien, 2000. 3 köidet. (Veröffentlichungen der Kommission für Schrift- und Buchwesen des Mittelalters. Reiche 2, Verzeichnisse der Handschriften österreichischer Bibliotheken ; Bd. 6. Denkschriften / Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse ; Bd. 278). EAR.

509. **Bowman, J. H.** The catalog as barrier to retrieval - part 1 : hyphens and ampersands in titles // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 29 (2000) no. 4, p. 39-59. RR.

510. **Bowman, J. H.** The catalog as barrier to retrieval - part 2 : forms of name // Cataloging and Classification Quarterly. Vol. 30 (2000) no. 4, p. 51-73. RR.

KOGUDE HOID

511. **Fernández de Zamora, R. M. ; Budnik, C.** Looking after the bibliographic heritage of Latin America // Alexandria. Vol. 13 (2001) no. 1, p. 27-34. RR.

512. **Stanley, T.** The Internet Library of Early Journals project // The Serials Librarian. Vol. 39 (2001) no. 3, p. 35-40. RR.

513. **Wiseman, C. ; Darby, S.** Preservation workshop evaluation // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 2, p. 95-103. TÛ.

LUGEJATEENINDUS

514. **Hernon, P. ; Altman, A.** Assessing service quality : satisfying the expectations of library customers. Chicago ; London, 1998. XVIII, 243 p. Sisaldab bibliogr., reg. RR.

515. **Hernon, P. ; Whitman, J. R.** Delivering satisfaction and service quality : a customer-based approach for libraries. Chicago ; London, 2001. XIV, 181 p. Sisaldab bibliogr., reg. TPÛ.

*

516. **Crowther, K. N. T. ; Wallace, A.** Delivering videostreamed library orientation on the Web : technology for the educational setting // Coll. and Res. Libr. News. Vol. 62 (2001) no. 3, p. 280-285. TTÜ.

517. **Edworthy, J. M. ; Pontius, J. S.** Monitoring book reshelving in libraries using statistical sampling and control charts // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 2, p. 90-94. TÛ.

518. **Haslam, M. ; Stowers, E.** Library-subsidized unmediated document delivery // Libr. Resour. and Techn. Serv. Vol. 45 (2001) no. 2, p. 80-89. TÛ.

519. **Lowe, W. ; Malinski, R.** Distance learning : success requires support // Education Libraries. Vol. 24 (2000) no. 2/3, p. 15-17. TPÛ.

520. **Mayo, K. O.** Reaching library patrons with special services and materials // The Acquisitions Librarian (2001) no. 25, p. 123-140. RR.

521. **Nichols, J. W.** Sharing a vision : information literacy partnerships // Coll. and Res. Libr. News. Vol. 62 (2001) no. 3, p. 275-277. TTÜ.

522. **Schneider, T. M.** The regional campus library and

service to the public // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 122-127. RR, TTÜ.

LUGEMINE

523. **Bracy, P. B.** Cues from conversations : an overview of research in children's response to literature // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 141-160. RR.

524. **Cole, J. Y.** Literacy, libraries and IFLA : recent developments and a look at the future // *IFLA Journal*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 87-90. ERÜ, RR, TÜ.

525. **Dwyer, J.** Books are for use? Keeping the faith in reading // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 61-79. RR.

526. **Fitzgibbons, S. A.** Libraries and literacy : a preliminary survey of the literature // *IFLA Journal*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 91-106. ERÜ, RR, TÜ.

527. **Lundin, A.** "The heart's field" : landscapes of children's literature // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 161-176. RR.

528. **McCook, K. ; Jasper, C.** The meaning of reading : fiction in public libraries // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 51-60. RR.

529. **Ross, C. S.** Making choices : what readers say about choosing books to read for pleasure // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 5-21. RR.

530. **Shearer, K.** The book's remarkable longevity in face of new communications technologies - past, present and future // *The Acquisitions Librarian* (2001) no. 25, p. 23-49. RR.

BIBLIOGRAAFIA JA INFOTÖÖ

531. **Hamburg, I.** Eesti bibliograafia ajalugu 1901-1917. Tallinn, 2001. 355 lk. Sisaldab bibl., reg. Kokkuvõte ingl., saksa, vene k. EAR, RR, TPÜ, TTÜ, TÜ.

532. **Rahvusbibliograafia** uuenevas infokeskkonnas = The national bibliography in a changing information environment. Tallinn, 2001. 183 lk. (Eesti Rahvusraamatukogu toimetised; 9). Kokkuvõtted eesti, inglise k. RR, TPÜ, TTÜ, TÜ.

533. **Tibar, A.** Tööstusspetsialistide infovajadused ja infootsikäitumine = Information needs and information-seeking behaviour of specialists in industry. Tallinn, 2001. 94 lk. (Tallinna Tehnikaülikooli Raamatukogu töid ; A3). Kokkuvõte inglise k. Sisaldab bibliogr. EAR, RR, TPÜ, TTÜ.

534. **Large, A.** a. o. Information seeking in the online age : principles and practice. London [etc.], 1999. XIX, 308 p. Sisaldab bibliogr., reg. EAR, TPÜ, TTÜ.

535. **Frank, D. G. ; Raschke, G. K. ; Wood, J. ; Yang, J. Z.** Information consulting : the key to success in academic libraries // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 90-96. RR, TTÜ.

536. **Huotari, M.-L.** Information behaviour in value constellation - an example from the context of higher education // *Svensk Biblioteks Forskning* (2000) no. 3-4, p. 3-20. RR.

537. **Karhula, P.** The agent-assisted future of information access and management // *Tietopalvelu*. Vsk. 16 (2001) nro 3, s. 12-14. ERÜ, RR.

538. **Marcum, J. W.** From information center to discovery system : next step for libraries? // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 97-106. RR, TTÜ.

539. **Valentine, B.** The legitimate effort in research papers : student commitment versus faculty expectations // *J. of Academic Librarianship*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 107-115. RR, TTÜ.

INFORMAATIKA. INFOTEADUS

540. **Knowledge management : best practices in Europe.** Berlin [etc.], 2001. XXII, 263 p. Sisaldab bibliogr., reg. TPÜ.

541. **Bawden, D.** The shifting terminologies of information // *ASLIB Proceedings*. Vol. 53 (2001) no. 3, p. 93-98. TTÜ.

542. **Bawden, D.** Information and digital literacies : a review of concepts // *J. of Documentation*. Vol. 57 (2001) no. 2, p. 218-259. TTÜ.

543. **Veal, D. C.** Techniques of document management : a review of text retrieval and related technologies // *J. of Documentation*. Vol. 57 (2001) no. 2, p. 192-217. TTÜ.

AUTOMATISEERIMINE JA INFOTEHNOLOOGIA

544. **Access to knowledge : new information technologies and the emergence of the virtual university.** Amsterdam [etc.], 2001. XVIII, 434 p. (Issues of higher education). Sisaldab bibliogr., reg. TPÜ.

545. **Arms, W. Y.** Digital libraries. Cambridge, Mass. ; London, 2000. X, 287 p. (Digital libraries and electronic publishing). Sisaldab reg. RR.

546. **Verkostoituvat kirjastot.** Helsinki, 2000. 151 s. Bibliogr. art. lõpus. TTÜ.

547. **Akeroyd, J.** The management of change in electronic libraries // *IFLA Journal*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 70-73. ERÜ, RR, TÜ.

548. **Diebel, C. ; Pohlmann, C.** Retrokonversion des alten alphabetischen Kataloges der Deutschen Bücherei Leipzig // *Dialog mit Bibliotheken*. Jg. 13 (2001) H. 1, S. 34-37. RR.

549. **Halliday, L. ; Oppenheim, C.** Developments in digital journals // *J. of Documentation*. Vol. 57 (2001) no. 2, p. 260-283. TTÜ.

550. **Jantz, R. C.** Technological discontinuities in the library : digital projects that illustrate new opportunities for the librarian and library // *IFLA Journal*. Vol. 27 (2001) no. 2, p. 74-77. ERÜ, RR, TÜ.

551. **Liegmann, H.** NEDLIB - Ergebnisse und Erfahrungen // *Dialog mit Bibliotheken*. Jg. 13 (2001) H. 1, S. 38-42. RR.

552. **Pappas, E. ; Herendeen, A.** Enhancing bibliographic records with tables of contents derived from OCR technologies at the American Museum of Natural History Library // *Cataloging and Classification Quarterly*. Vol. 29 (2000) no. 4, p. 61-72. RR.

553. **Segbert, M. ; Vislyi, A.** Creating an information system for the Russian State Library : a pilot project of the European Union Tacis Programme // *Alexandria*. Vol. 13 (2001) no. 1, p. 17-25. RR.

554. **Slagell, J.** The good, the bad, and the ugly : evaluating electronic journals // *Computers in Libraries*. Vol. 21 (2001) no. 5, p. 34-38. RR.

555. **Thelwall, M.** Results from a web impact factor crawler // *J. of Documentation*. Vol. 57 (2001) no. 2, p. 177-191. TTÜ.

RAAMATUKOGUORGANISATSIOONID

556. **Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2000.** 12. Tallinn, 2001. 168 lk. Artiklite kokkuvõtted inglise keeles. EAR, RR, TPÜ, TTÜ, TÜ.

557. **Hackett, T.** Libraries from a European perspective : the role and work EBLIDA // *Z. für Bibl-wes. und Bibliogr.* Jg. 48 (2001) H. 1, S. 14, 16, 18-20. RR, TTÜ, TÜ.

2001. AASTAL TALLINNA PEDAGOOGIKAÜLIKOOLI INFOTEADUSTE OSAKONNA LÕPETANUD

BAKALAUREUSEÕPE

Anu Amor. Ametkondlik trükis Tartumaal aastatel 1918–1940. Juhendaja Aile Möldre. 171 lk.

Signe Arro. Õpikukirjastuste "Koolibri" ja "Avita" tegevus aastatel 1997–2000. Juhendaja Aile Möldre. 62 lk.

Kadi Erlach. Audiokonverentsi rakendamine kaugkoolituses. Juhendaja Sirje Virkus. 90 lk.

Kaili Gold. Raamatukogu- ja infoteenuste kvaliteet. Juhendaja Aira Lepik. 63 lk.

Elo Jakobson. Kiri, kirjasüsteemid ja sellealaseid mõisteid. Juhendaja Liivi Aarma. 89 lk.

Karin Kangur. Õppiv organisatsioon ja teadmusjuhtimine: teadmusjuhtimise taseme määramine organisatsioonis. Juhendaja Ülle Papp. 84 lk.

Ele Koitmaa. Mainori Majandusinstituudi raamatukogu tegevuse analüüs ja lugeja rahulolu. Juhendaja Aira Lepik. 72 lk.

Kati Krass. Kooliraamatukoguhoidjate haridustase ja täiendkoolituse vajadus. Juhendaja Silvi Roomets. 66 lk.

Kristi Kulu. Virtuaalraamatukogu teenused kaugõppijale. Juhendaja Sirje Virkus. 78 lk.

Signe Lahtein. Eesti abiturientide lugemus 1993. aastal ja 2001. a. ankeetküsitluste valgusel. Juhendaja Liivi Aarma. 78 lk.

Karin Leemet. Meediakriitika lähtekohad Eesti Päevalehes ja Postimehes 2000. aastal. Juhendaja Halliki Harro. 105 lk.

Marge Liivakivi. Viljandi "Koidu" selts ja tema trükised aastatel 1869–1940. Juhendaja Liivi Aarma. 107 lk.

Kaire Luht. Juurdepääs avalikule teabele ja avaliku teabe seaduse rakendamine Eestis. Juhendaja Ülle Papp. 112 lk.

Peeter Lusmägi. Dokumentihaldus Eesti Vabariigi avalikus sektoris. Juhendaja Elviine Uverskaja. 91 lk.

Õnne Mets. Sisekommunikatsioon Eesti Rahvusraamatukogus. Juhendaja Triin Soone. 76 lk.

Rita Norit. Teenindustevõtte kliendihaldussüsteemi infovood. Juhendaja Toomas Etverk. 65 lk.

Mare Ool. Noorukite lugemus, kirjanduseelistused ja lugemist mõjutavad faktorid. Juhendaja Malle Järve. 68 lk.

Piia Paju. Eesti kuulmispuudega inimeste integratsioon infoühiskonda. Juhendaja Liivi Aarma. 110 lk.

Marju Randlepp. Eesti kooliraamatukogu kaasaegsaks meediakeskuseks. Juhendaja Elviine Uverskaja. 93 lk.

Mari Reimal. Laste raamatukoguteenindus Tallinnas. Juhendaja Aira Lepik. 81 lk.

Veronika Rogalevitš. Videokonverents kui üks multimeedia vahendeid koolituses. Juhendaja Sirje Virkus. 64 lk.

Evelin Rõuk. Raamat: vormid ja mõisted. Juhendaja Liivi Aarma. 97 lk.

Kristi Kulaksiz. Eesti Saksa trükiajakirjanduses aastatel 1993–2000. Juhendaja Aile Möldre. 128 lk.

Toomas Schvak. Eelkataloogimine kirjastuse ja raamatukogu vahelise koostöö võimalusena. Juhendaja Janne Andresoo. 84 lk.

Mait Talts. Budistlik raamat Eestis: ajalooline ülevaade. Juhendaja Liivi Aarma. 89 lk.

Pille Tamm. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda infokeskusena. Juhendaja Elviine Uverskaja. 100 lk.

Riina Tammai. Bibliofiilia Eestis Kaarli Naanuri raamatukogu näitel. Juhendaja Liivi Aarma. 254 lk.

Erki Telvar. Eesti Raadio ajalehtede veergudel aastatel 1999–2000. Juhendaja Silvi Roomets. 82 lk.

Eda Tiismaa. Elektroonilised ajakirjad Eestis. Juhendaja Aile Möldre. 64 lk.

Eve Vahtra. Itaalia kirjanduse ja kultuuri kajastusi eestikeelses trükisõnas 1991–2000. Juhendaja Liivi Aarma. 117 lk.

DIPLOMIÕPE

Epp Jääger. Infotarbija koolitus Linköpingi Ülikooli raamatukogus. Juhendaja Elviine Uverskaja. 62 lk.

Silja Kiili. Lääne-Virumaa keskraamatukogu ja selle lugejad läbi aegade. Juhendaja Liivi Aarma. 78 lk.

Eve Lausma. Tallinna Keskraamatukogu taasisesisvunud Eesti Vabariigis 1991–2000. Juhendaja Silvi Roomets. 53 lk.

*Kasutage raamatute tellimiseks
ja uuema info saamiseks*

EURO PUBLICATIONS EESTI OÜ

interneti kodulehekülge
www.europublications.ee

**Kauplus on avatud
esmaspäevast reedeni 10–18.30
laupäeviti 11–17**

10145 Tallinn, Tartu mnt. 1
tel. 661 2210, faks 626 7121
e-post: epeou@online.ee

Kas Balti riikide ja Põhjamaade raamatukogude koostöö on Teie arvates piisav? Millises suunas peaks see arenema?

Läti Rahvusraamatukogu asedirektor ANITA GOLDBERGA

Kohtudes Eesti ja Läti kolleegidega avastan ma iga kord midagi uut. Järeldan rõõmuga, et mõnes valdkonnas on kolleegid edusamme teinud, kuigi on asju, mida nad võiksid veel lätlastelt õppida. Võib paista, et meie, lätlased, oleme kõige vaesemad, kuna oleme aastakümneid ainult unistanud oma raamatukogu ehitamisest. Kuid see olukord on sundinud meid oma strateegiaid hoolikalt välja töötama, et raamatukogusüsteemi arengukontseptsioon haakuks riigi üldise informatiserimisprotsessiga.

Teisalt on meie lähinaabrid Põhjamaade raamatukoguhoidjad need, kes kõige paremini mõistavad meie probleeme. Nende rahalisel toetusel (NORDINFO jt.) ja huvist meie, kolme Balti riigi, saatuse vastu oleme saanud teadmisi ja koolitust ning võime osaleda ühisprojektides (NOSP jm.).

Meil on ühised eesmärgid, kuigi valime sageli erinevaid teid nende saavutamiseks.

See, mis oli enda valida traditsioonilises raamatukogukeskkonnas, on virtuaalses keskkonnas saanud kohustuslikuks. Võime teha edusamme rahvuslike digitaalkogude loomisel (koostöös muuseumide ja arhiividega), elektrooniliste ressursside identifitseerimisel ja arhiveerimisel, teavikute kättesaadavuse tagamisel ja standardite harmoniseerimisel, kuid ainult Balti raamatukogude koostöös ning Põhjamaade raamatukogude toel – kasutades nende teadmisi, mis võimaldavad meil vältida vääraid otsuseid ja säästa ressursse.

Võime jätkata lõputuid vaidlusi tingimuste, traditsioonide ja mentaliteedi erinevuse üle, kuid praegu on kõige õigem aeg õppida mineviku vigadest ning just selles on meil palju ühist. Balti ühendkonda märgataks siis rohkem, kas pole nii?

Arvan, et Balti ja Põhjamaade raamatukoguhoidjatel on rohkemat korda läinud valdkonnas, milles meie poliitikutel pole erilisi õnnestumisi olnud, nimelt – edukas koostöös.

Vilniuse Ülikooli kommunikatsiooniteaduskonna raamatukogunduse osakonna juhataja AUDRONĖ GLOSIENĖ

Koostööd võib olla eri kujul: abi, sidemed, sõprus, institutsioonide võrgu loomine jm. Mis tahes vormis see ka toimib, erialased ja isiklikud suhted on väga olulised. Parim on koostöö siis, kui erialaseid eesmäärke toetab isiklik huvi ja kollegiaalne suhtumine. Niiviisi iseloomustaksin ma ka Põhja- ja Baltimaade raamatukogude koostööd, mis on andnud parimaid tulemusi mitmes valdkonnas: raamatukogude võrgustamine, üliõpilaste, õppejõudude ja ideede vahetus

koolitus- ja haridusasutuste vahel ning osalemine ühisprojektides.

Minu tutvus Põhjamaade raamatukogudega sai alguse pea kümme aastat tagasi Rootsisis, kus peeti rahvaraamatukogude rolli demokraatlikus ühiskonnas käsitlev seminar. See oli mulle – ja ma usun, et ka paljude teiste Balti kolleegide jaoks, kes sellel seminaril osalesid – astumine Põhjamaade rahvaraamatukogude *terra incognita* le, mis mind võlus ning millest sai minu erialase karjääri pöördepunkt. See avas võimaluse uurida Põhjamaade rahvaraamatukogude mudelit ja tutvustada seda oma maal.

1993. a. alates teeb Vilniuse Ülikool tihedat koostööd Soome Oulu Ülikooli, Taani Kuningliku Raamatukogu- ja Infokooli jt. Põhjamaade raamatukogu- ja infoteaduste asutustega. Alguses olime õpilased ja Põhjamaade kolleegid õpetajad. Tänapäevaks on koostöö jõudnud uude järku ning põhineb rohkem konsensusel ja vahetusel, mille üheks näiteks on see, et *Nordis-Net*'i rakendatakse nüüd ka Baltimaade raamatukogu- ja infoteaduste koolides. Mainiksin veel Baltimaade raamatukoguhoidjate koolitusprogramme Helsingi Linnaraamatukogus, Århusi rahvaraamatukogudes ja Trondheimi rahvaraamatukogus; Vestfoldi maakonna-raamatukogu ja Kaunase raamatukogude koostööd ning Vilniuse ja Läti ülikoolis pakutavat kaugõpet Århusi rahvaraamatukogudes, kuid sellega pole loetelu veel sugugi ammendatud. Kasutaksin siinkohal võimalust kiita oma Põhjamaade kolleegide professionaalsust ja head tahet, paindlikkust ning koostöö- ja abivalmidust. Koos oleme tugevamad.

Rootsi Kuningliku Raamatukogu direktor TOMAS LIDMAN

See ei ole lihtne küsimus. Esimene reaktsioon on muidugi: jah. Kuid mõelgem järele.

Rahvusvaheline koostöö raamatukogunduse vallas on intensiivne. Me kõik osaleme selles – mõned rohkem kui teised – ning meil on õnnestunud luua ühtne kataloogimise, liigitamise, teavikustandardite, ISBN, digiteerimise, elektrooniliste dokumentide ja isegi raamatukogudevahelise laenu- tuse süsteem, mis hõlbustavad piiriülest koostööd. Põhjamaade koostöö NORDINFO raames on küllaltki edukas ning kõige tähtsam edutegur selles on, et meil on peaaegu üks ja seesama keel. NORDINFO arendab koostööd ka teisel pool Läänemerd ja lähinaabruses. *Bibliotheca Baltica* korraldab üle aasta konverentse, et tihendada Euroopa selle osa raamatukogude vahelisi sidemeid. Põhjamaade raamatukoguinstitutsioonid on viimasel aastakümnel loonud tihedad koostöösidemed sõsarorganisatsioonidega Baltimaades. Tehtud on koostööd hariduse, raamatukogude juhtimise ja kogude arenduse vallas. Eelnimetatud koostöösundade raames võiks teha ka rohkem, kuid meil tuleb aru saada, et võrreldes olukorraga 1980-ndatel on muutused olnud suured.

Taani Århusi Munitsipaalraamatukogu osakonnajuhataja LISBETH CHRISTENSEN

Baltimaade ja Taani raamatukogude koostöö on praeguseni seisnud teadmiste edastamises – Balti kolleegid on õppinud nii Taanilt kui teistelt Põhjamaadelt. See tuleneb näiteks tõigast, et Taanil on pikem raamatukoguseaduste traditsioon (aastast 1964). Eelmisel aastal muudeti Taani raamatukoguseadust, et see vastaks infoühiskonna nõuetele. See on tulnud kasuks raamatukogutöötajate uute ametioskuste väljaarendamisel.

Mõned valdkonnad, kus viimati on koostööd tehtud:

– Euroopa riike ühendav *PubliCA* võrk lõpetas tegevuse, võttes vastu Kopenhaageni deklaratsiooni, kus on näidatud head raamatukogud;

– *PubliCA* kvaliteeditõstmise keskused, mis pakuvad kursusi paljudele Ida- ja Lõuna-Euroopa raamatukoguhoidjatele (näiteks Taani interneti-põhine kaugkoolituskursus projekti *Delcis* raames).

Arvan, et koostöö on väga tähtis ja vajaks tõhustamist. Vastastikused sidemed põhinevad üha rohkem võrdsel ja vastastikusel partnerlusel piiriülestes võrgustumisprojektides. Internet on hõlbustanud riikidevahelisi projekte.

Eesti Rahvusraamatukogu peadirektor TIJU VALM

Kahtlemata on viimasel kümnendil kõige enam mõjutanud eesti raamatukogunduse arengut koostöö avardamine Põhjamaade raamatukogudega, eriti Soome ja Rootsi kui lähinaabritega. 80-ndate lõpus, piiride avanedes, toimus eriti palju vastastikuseid külaskäike. See aeg oli mõlemale poolele täis avastusi, eriti aga meile, kes me saime ühtäkki võimaluse astuda kogu maailmas kõrgelt hinnatud Põhjamaade raamatukogudesse ja võrrelda oma raamatukogude olukorda nendega.

Arvestades rahvusraamatukogude kesket rolli kogu riigi raamatukoguvõrgus, on RR-il Põhjamaade rahvusraamatukogudega tekkinud ja arenenud suhted, mis tänaseks on mitmel puhul jõudnud ametikaaslaste igapäevase läbikäimise tasemele. Hea on, et tunnen isiklikult mitmeid kolleege-direktoreid, eriti Esko Häkkit, aga ka Tomas Lidmanit Rootsist, Einar Sigurdssoni Islandilt, Erland Kolding Nielsenit Taanist ja Bendik Rugaasit Norrast, mis lihtsustab tunduvalt koostööd. Usun, et paljud teisedki võivad loetleda kolleegide nimesid Põhjamaadest, keda mitte ainult teatakse, aga kelle poole võib vajadusel alati kõhklusteta ka pöörduda.

Toimunud koostööprojektidest tahaksin nimetada 1998. aastal lõppenud ja viis aastat kestnud ühistööd Helsingi Ülikooli Raamatukoguga, mille käigus mikrofilmide aastatel 1918–1945 Eestis ilmunud ajalehti. Nimetatud projekti tulemus on kultuurioluliselt oluline kogu riigile. RR-is pandi aga sellega alus mikrofilmimisele.

Täna moodustavad nii maailma, Euroopa kui ka Põhjamaade raamatukogude koostöö tuumiku ühisandmebaaside loomise ja andmevahetuse projektid. Arvestades Eesti Rahvusraamatukogu ja Põhjamaade

rahvusraamatukogude erinevat tehnoloogilist taset, on selliste koostööprojektide võimalikkus praegu veel ebatõenäoline. Tähendab, on muidugi võimalik erialateabe vahetus, sedalaadi projekte on olnud hulgaliselt ja seisab veel ees. Samuti pole vähem tähtis raamatukogudevaheline trükiste jm. infokandjate vahetus ja raamatukogudevaheline laenus.

Tänu NORDINFO rahastamisele on alates 1999. aastast teostunud mitmed koolitusprojektid, kus RR on seminaride ja konverentside organiseerijana kutsunud esinema Põhjamaade rahvusraamatukogude tippspetsialiste, kaasates kuulajateks-osavõtjateks ka Läti ja Leedu rahvusraamatukogude kolleegid. Nii on ammutatud teadmisi võrguväljaannete kogumisest ja arhiveerimisest, digiteerimisest ja digitaalraamatukogust, dokumendivahetusest jms. Tulemuslikuks pean ka meie spetsialistide stažeerimisi Põhjamaades.

Koostöösuhed rahvusraamatukogude vahel on tõepoolest head, kuid mitte tänapäeva rahvusvaheliste koostöösuhete sarnased. Silmas pidades hetkel Eestis valitsevat raamatukogude finantseerimise väga halba seisut, ei saa ma olla optimistlik tulevaste koostööprojektide suhtes, sest nende realiseerimise eelduseks on meie, s.o. RR-i tehnoloogiline tase. Reaalsus on, et juba täna on kujunenud vastuolu koolituse saanud spetsialistide teadmiste ja nende realiseerimisvõimaluste vahel.

EV Kultuuriministeriumi raamatukogunõunik MEELI VESKUS

Raamatukogude heatasemelise tegevuse ja raamatukogunduse arengu aluseks on järjepidev koostöö. Siinjuures ei saa rääkida üksnes Eesti raamatukogude suhetest Põhja- ja Baltimaadega. Üha suuremat osa etendab osalemine rahvusvahelistes erialaorganisatsioonides – meie teadus- ja erialaraamatukogud kuuluvad IFLA, EBLIDA, EUCLID, IATUL, ECPRD, IAML, LIBER, CERL jt. koosseisu tegev- ja assotsieerunud liikmena ning võtavad osa nende aastakonverentside tööst. Teadusraamatukogud on lülitunud rahvusvahelistesse koostööprojektidesse. Ühiselt tegutsetakse virtuaalse raamatukoguvõrgu loomise, raamatukoguökonomika, komplekteerimise, raamatukoguterminoloogia, kultuuripärandi säilitamise, kaugkoolituse ja bibliograafia alal. Arvan, et senisest enam võiks liituda Euroopa Komisjoni 5. ja 6. raamprojekti algatatud projektidega. Rahvaraamatukogud seevastu on rohkem seotud Põhja- ja Baltimaadega, seda eriti sõpruslinnade ja -valdade vahelises koostöös.

Välissuhtluse üks olulisi eesmärke on kogemuste vahetamine kolleegidega – kasulik ja õpetlik on teada, millisenä me paistame teiste maade pilgu läbi. Sestap kasutavad Eesti raamatukogude töötajad agaralt võimalust lühiajaliseks töötamiseks kolleegide juures naabermaades. Eesti Raamatu Aasta raames toimus hulgaliselt ühisüritusi, vahetati raamatunäitusi. Vahendatakse vastastikku ka kirjandust.

Hindaksin Eesti raamatukogude koostöö Põhjamaadega heaks, suuremat aktiivsust peaksime aga näitama suhete arendamisel Baltimaade raamatukogudega.

PARTNERLUS RAAMATUKOGU TURUNDUSES

AIRA LEPIK

TPÜ raamatukogunduse õppetooli professor

Turunduse vajadust tuleks selgitada raamatukogu potentsiaali tõestamisega. Raamatukogu kui iseenesestmõistetav n.-ö. hea asi, mille olulisust, tähtsust ja tähendust küll põhimõtteliselt ei vaidlustata, vajab turunduse käigus siiski mitmekülgset põhjendamist. Raamatukogu turuedukusest on huvitatud nii omanik kui kasutaja, ja seetõttu on raamatukogu turundus käsitletav suhteturundusena.

Käesolevas kirjutises antakse ülevaade sotsiaalsest ja suhteturundusest ning nende kasutamise vajadusest raamatukogu tegevuse analüüsimisel ja hindamisel. Analüüsitakse turunduspõhimõtteid partnerluse ja koostöö kontekstis ning keskendutakse sotsiaalsele dimensioonile, milles raamatukogu turuedukust hinnatakse kujundatud usalduse ja loodud väärtuse kaudu.

Sotsiaalne turundus

Mõistena on sotsiaalne turundus (*social marketing*) kasutusel alates 1971. aastast, mil Philip Kotler ja Gerald Zaltman (Kotler, Zaltman 1971) defineerisid seda kui tegevust, mille käigus kujundatakse, kavandatakse ja juurutatakse meetmed aitamaks mõista sotsiaalseid muutusi. Sotsiaalne turundus oli algselt seotud eelkõige ühiskonnas ilmnevate sotsiaalprobleemide ennetus- ja lahendusvõimaluste teadvustamisega (tervishoid, rahvastikuprobleemid, keskkonnanäitajad jne.), kuid 1990-ndatel on kasutatud seda rohkem sotsiaal-

sete muutuste teostamise meetodina. Sotsiaalne turundus on üha enam käsitletav kui planeeritud ja täideviidud programm, mida teostab mittetulundus- või avaliku sektori organisatsioon turunduspõhimõtteid kasutades sotsiaalsete muudatuste mõjutamiseks (Andreasen 2000).

Sotsiaalset turundust iseloomustab:

- **kasutajale orienteeritus** (*consumer orientation*) – kasutajakesksus on vaieldamatult mis tahes tüüpi turundusprotsessi võtmelement, kuid sotsiaalse turunduse kontekstis on eriti oluline silmas pida küsimuse rõhuasetust: mitte "mis neil inimestel ometi on, et nad ei mõista meid? (näiteks raamatukogu pakkumisi)", vaid "miks me ei mõista oma siht- ja huvigruppide nõudlust?";

- **vahetus** (*exchange*) – s.t. kuidas vahetusprotsessi kommunikatsiooniga toetada, kuidas suhelda erinevate sihtrühmadega, milline on erinevate teadete vastuvõtu kontekst, mis vastuvõttu mõjutab, kuidas oma kommunikatsiooni edukust hinnata. Samas võib seda käsitleda kui ressursside ja/või väärtuste vahetust, milles osalemise motivatsioon tekib omakorda vajaduste rahuldamise vajadusest;

- **pikaajaline planeerimine** (*long-term planning*) – see on pigem strateegia kui taktika, kus turunduse planeerimine eeldab uurinuid ja analüüsi, mille põhjal kavandatakse tsükliline tegevus. Sise- ning väliskeskkonnast tule-

nevatel otsustel põhinev korduvalt kontrollitud turundusplaan (Andreasen 2000).

Sotsiaalses turunduses nähakse vahetusi erinevatel tasanditel:

- **mikrotasand** – toote/teenuse individuaaltarbija. Muutused käitumises, hoiakutes, aga ka elustiilis ja tarbimisharjumustes (raamatukogu teenuste tarbija tasand);

- **mesotasand** – grupp või organisatsioon. Muutused normides, korralduslikud muutused, aga samuti organisatsiooni käitumise muutused (raamatukogu kui organisatsiooni tasand);

- **makrotasand** – ühiskonna tasand. Poliitilised, sotsiaalsed ja kultuurilised arengud väliskeskkonnas (raamatukogu väliskeskkonna tasand).

Eelnevast nähtub, et raamatukogu turundust on võimalik käsitleda sotsiaalse turunduse kontekstis, sest raamatukogu põhifunktsioonid avalduvad ning on seotud muutustega kõigil loetletud vahetuste tasanditel.

Raamatukogu turunduse sotsiaalne tasand

Sotsiaalset turundust eristavad raamatukogu kontekstis järgmised tunnused:

- **toote komplekssus** – sotsiaalse turunduse kontekstis on toode idee, mida kinnitab usaldus (*belief*), hoiak (*attitude*), väärtus (*value*). Hoiaku, usalduse ja väärtuse tekimist raamatukogu poolt paku-

tava ja/või vahendatava abil on võimalik käsitleda raamatukogu toote defineerimise abil;

■ **varieeruv nõudlus** – infovajaduse muutumine ja kasutaja informuimi laiendamise, täpsustamise ja stabiliseerimise vajadus;

■ **keeruliselt fikseeritavad sihtrühmad** – normatiivne raamatukogutüpoloogia ei toimi alati tulemuslikult, hägustuvad piirid, näiteks rahva- ja teadusraamatukogude vahel, mida omakorda soodustab koostöövõrkudel baseeruv ühistegevus (näiteks elektrooniliste võrguväljaannete komplekteerimine vms.) ja partnerlus;

■ **komplitseeritud kasutaja kaasatus** – kasutaja osalus raamatukogu tegevuse mõjutamises võib olla nii otsene kui kaudne (näiteks maksimaksja raha rahvaraamatukogus, üliõpilaskoha maksumus kõrgkooliraamatukogus vms.).

Raamatukogu toote identifitseerimine ja sõnastamine on Weingandi järgi võimalik raamatukogus või selle vahendusel vastavalt kasutaja nõudlusele ja keskkonna võimalustele (Weingand 1998). Raamatukogu toodetena käsitleb ta kogusid, teenuseid ja programme (lugeja koolitus, nõustamine, raamatunäitused vms.). Tuginedes Kotleri mittetulundusorganisatsiooni toote analüüsile (Kotler, Andreasen 1996), eristab Weingand raamatukogu toote puhul **põhitoodet** (*core product*), milleks on enamasti informatsioon, **kombatav toodet** (*tangible product*), mis on teabe esitlusvorm (raamat, videokassett vms.) ning **suurendavat toodet** (*augmented product*) – toetus toote pakkumiseks ja vahendamiseks (juurdepääs kogudele, edastatava teabe usaldusväärsus, personali kompetentsus). Et toode oleks kvaliteetne, on oluline kõigi toote aspektide kvaliteet, mis omakorda viitab raamatukogu põhi-funktsioonide mõtestatud arendamise vajadusele.

Raamatukogu on ajalooliselt oma toodete levitamisel olnud küllalt staatiline ning seotud eelkõige konkreetse hoone võimalustega. Kaasajal on enam arvestatavad levikanalid ja vahendusvõimalused, mis tulenevad elektrooni-

lisest keskkonnast ning kasutaja harjumusest ning oskusest neid tarvitada. Infokasutaja ja infopakkuja vahel toimivad toote levikanalid moodustavad raamatukogu jaoks sel moel uue keskkonna. Kui raamatukogu teenuse soovitud tulemuseks on kasutaja rahulolu, on mõttekas kujundada ka informatsiooni levikanalid vastavalt tema nõudlusele.

Weingandi käsitluses otsustavad raamatukogu toote tulemuslikku vahendamist järgmised tegurid:

- teenuse kvaliteet;
- toote omandamiseks kulutatud aeg ja mugavus;
- raamatukogu prioriteetidid ja tegevuse planeerimine;
- toetus inimressurssidele, partnerlus, ühistegevus;
- informatsioonile juurdepääsu võimalused raamatukogu hoones ja väljaspool;
- tehnoloogilised ja kommunikatsioonimõõtmised;
- innovatsioon ja muutused raamatukogus;
- toote elutsükli seaduspärasuste (käibe ja kasumi arengukõver toote eluea – juurutus, kasv, küpsus, langus – jooksul) arvestamine kogu raamatukogu turundusprotsessis;
- positsioonimine – turunišš pakutavatele toodetele või toote kujundamine turunišhist lähtuvalt (Weingand 1998, 116–121).

Eelloetletust tulenevalt saab raamatukogu teha otsustusi, kuidas jõuda nii siht- kui huvigruppideni ja teadvustada neile mitte ainult raamatukogu pakkumisi, vaid ka ennetavalt (proaktiivselt) mõjutada suhtumist pakutavasse ja vahendatavasse.

Suhteturundus

Suhteturundus (*relationship marketing*) on mõistena kasutusel 1983. aastast, mil Leonard Berry, analüüsides teenuse turundust, iseloomustas seda suhteturunduse defineerimise abil (Grönroos 1997). Suhteturundus tähendab suhte loomist, arendamist ja säilitamist vahetusprotsessi käigus teenuse tarbijaga. Suhteturundus on seega

seotud teenuse omadustest eelkõige kasutaja kaasatusega ja eritekkelisusega. (Vt. täiendavalt RK, 2000, nr. 4, lk.5.)

Niisiis, suhteturundus on vahetusprotsessis lubaduse täitmine, millesse on kaasatud kasutaja ning teenuse pakkuja või vahendaja. Valdakonna guru Christian Grönroos iseloomustab suhteturundust märksõnadega **dialoog, ühishuvid, turunduskommunikatsioon, püsisuhte kujundamine, lojaalne tarbija** (Grönroos 1997).

Suhteturundust toetavad mitmed tegurid, millest olulisemad on võrgustike ülesehitamine, strateegiliste liitude loomine ja partnerluskokkulepete sõlmimine ning suhetele orienteeritud integreeritud turunduskommunikatsioon.

Seega on suhteturunduse põhi-protsessideks:

- **koostoimimine** (*interaction*) – kasutaja kaasatus ning eritekkelisus eeldavad vastastikust mõjutamist. Koostoimimine on tulemuslik, kui tekib dialoog;
- **kommunikatsioon** (*communication*) – suhtlemine siht- ja huvigruppidega, arvestades nii nende kui organisatsiooni arenguruumi;
- **väärtuse loomine** (*value*) – lisaväärtuse tekkimine suhteturunduses on protsessi käigus tekkinud väljund, milleks võib olla nii kasutaja rahulolu kui ka uue nõudluse kujunemine. Väärtuse võib luua turunduse käigus nii teenuse tarbija kui selle vahendaja.

Teenused suhteturunduses

Vastavates analüüsides on leidnud kinnitust, et teenuse turundus on eelkõige n.-ö. protsessi kui väljundi turundus, kus teenuse kasutajast oleneb nii kvaliteet kui tulemus. Kasutaja kaasatus eeldab aktiivsust, eelteadmisi teenusest – seega on suhteturunduse tingimuseks organisatsiooni proaktiivsus (Grönroos 1993). Kuna organisatsiooni suhted rahastajatega on samuti suhteturunduse osa, siis on suhteturundust võimalik ja vajalik käsitleda mitte ainult teenuse, vaid ka kogu organisatsiooni turundusena. Suhte fookuses on sel juhul organisatsiooni turuedukusse kaa-

satud osapool – kasutaja, omanik, rahastaja jt.

Grönroosi 1980-ndatel aastatel sõnastatud **teeninduse viis reeglit** on kujunemas suhteturunduse klassikaks:

Esimene – üldine lähenemine (*general approach*), kasutajakeskuse tunnustamine organisatsiooni strateegia planeerimisel;

Teine – nõudluse analüüs (*demand analysis*), nõudluse kontroll ja analüüs, turundusuuringute ja turu-uuringute läbiviimine;

Kolmas – kvaliteedi kontroll (*quality control*), kvaliteedi juhtimine kaasab kogu organisatsiooni ning kontroll on pigem vastutuse jagamine;

Neljas – turundus (*marketing*), planeeritud vahetusprotsessi toimimine võimaldab eesmärgistatult tegutseda;

Viies reegel – organisatsiooniline toetus (*organizational support*), teenuse toetuseks töötab kaudselt kogu organisatsioon, pakkumise kavandamisel on teadvustunud kasutaja nõudluse prioriteetsus (Grönroos 1990, 267–273).

Nii nagu iga organisatsiooni puhul, on ka raamatukogu turunduse põhisisu vahetuse kavandamine ja selle tulemuslik toimimine. Raamatukogu turunduses on vahetuse tulemuslikkus sõltuv partnerlusest. Partnerlus on siinjuures oluline nii turundusmeetmestiku traditsiooniliste elementide (toode, hind, koht, edustustegevus) kui ka turundusprotsessi ja planeerimise seostes laiemalt (Dodsworth 1998). Partnerlus samaväärsetel alustel annab võimaluse tuua suhetesse unikaalsust ning tasakaalustada koostööd.

Kokkuvõtteks

Sotsiaalne turundus on raamatukogu kontekstis käsitlev eelkõige organisatsiooniturundusena, kus raamatukogu eesmärkidest, missioonist ja visioonist tulenevalt on oluline näha sotsiaalseid muutusi ühiskonnas ning neid oma tegevusega toetada.

Suhteturundus on raamatukogu teenuse turunduse võimalik väljendusvorm, mille abil saab analüü-

sida vahetusprotsessi. Suhteturunduse käsitluste rõhuasetus on eelkõige protsessil, mitte niivõrd tulemusel, kuid eelduseks on dialoog partnerite vahel. Sõnum selles dialoogis on raamatukogu toode (teenused, kogud, programmid) ning nõudlik ja nõustatud infoarbija.

Viiteallikad

Andreasen, A. (2000, May 25). Intersector transfer of marketing knowledge. URL <http://www.socialmarketing.org/papers/intersectortransfer.html> (30.07.2001).

Dodsworth, E. (1998). Marketing academic libraries: a necessary plan. *Journal of Academic Librarianship*, 24 (4), 320-322.

Grönroos, Ch. (1993). From marketing mix to relationship marketing: towards a paradigm shift in marketing. Stockholm: Swedish School of Economics and Business Administration.

Grönroos, Ch. (1997). Relationship marketing: interaction, dialogue and value. Helsingfors: Meddelanden från Svenska handelshögskolan.

Grönroos, Ch. (1990). Service management and marketing: managing the moment of truth in service competition. Toronto: Lexington Books.

Kotler, Ph., Zaltman, G. (1971). Social Marketing: An approach to planned social change. *Journal of Marketing*, 35 (7), 3-12.

Kotler, Ph., Andreasen, A. (1996). Strategic marketing for nonprofit organisations. 5th ed. New Jersey: Prentice Hall.

Weingand, D. (1998). Future-driven library marketing. Chicago: American Library Association.

**Piret Lotman. Parlamendi-
raamatukogust rahvusraa-
matukoguks III : F. R. Kreutz-
waldi nimeline Riiklik Raa-
matukogu 1954–1988. Tallinn,
2000. 142 lk. : ill.**

Piret Lotmani uurimuse viimase raamatuga, mis käsitleb raamatukogu nn. arenenud sotsialismi perioodil ja vaatleb seda Eesti esinduslikuma raamatukogu ajaloo kaudu, on meie rahvusraamatukogu ajaloo uurimine jõudnud üsna tänasesse päeva. Viimane tosinkond aastat, mis on saanud värvikaks ajalooks, on arvatavasti tõsiuurimiseks veel liialt värsked. Selle käsitlemine oleks aga tunnetuslikult eelnevast perioodist kindlasti vastutusrikkam.

Autor *arenenud sotsialismi* mõistet küll ei kasuta, ent ajajärgu ja selle allperioodide sisukas ja mõtestatud lahendamine seisab ajaloolastel alles ees. Sest ajaloolase kohus on alustada empiirilisel tasandil ja kirjeldada minevikku selle enesetähenduslikus keeles. Möödaniku kontseptuaalne kõnetamine peab toimuma muidugi juba uues, võimalikult sõltumatult konstrueeritud ja analüütilises diskursuses. Kuna totalitaarsust taotleb võim pürgis ka keeles (ja just keeles) totalitaarsele kontrollile, siis pidi ta nimetamiste / ümbernimetamise abil püüdma saavutada võimalikult täielikku kontrolli ka ühiskonna ja kõikide selle enesemõtestusvormide üle.

Nii leiutati oma ajal näiteks nn. *seisakuaeg*, mis Piret Lotmani käsitluses algab juba 1967 ja lõpeb 1984. aastaga. Sellele järgneb peatükk perioodist "1984–1988. Viimased nõukogude aastad", mis erineb tollasest ametlikust periodiseeringust. Tänase Eesti teadlaste hulgas pole veel kokkulepet või traditsiooni, kuidas meie lähiminekü ajalugu periodiseerida. Nuta või naera, aga seisakuaeg algaks nagu peaaegu samal ajal, kui ametlikult kuulutati välja arenenud sotsialism! Aga järsku on mõlemad tähistused valed ja sõnamänguline sildistamine ei muuda midagi.

Mõistele *seisakuaeg* pole kerge

KUIDAS ELADA JA KUIDAS ELADA VALEGA?

leida analüütilist sisu, sest raamatukogu arenguloo seisukohalt juhtus n.-ö. mõndagi, st. tehti mitmesugust tööd, muutusid numbrid, kasvasid mahud jne. Seega on okupeeritud Eesti ajaloo tunnetaamine, selle nõukogulikest enesemüütidest vaba, sügavat mõistmist võimaldav uuesti kirjutamine suuresti lahtiütlemine sellest keelest, nendest ideologiseeritud konstruktsioonidest, mille abil loodi süsteemi õigustav, politiseeritud ebapilt tegelikkusest. Nii seisabki Eesti ajaloo kirjutajatel ees veel suur mõttetöö, mis ei pea muidugi algama raamatukogu ajaloost, aga mille möödapääsmatust Piret Lotman hästi tajub. Siinkohal oleks kohane meenutada Lenini õpetust – see, kes jätab üldisemad küsimused lahendamata, pörkab neile alati paratamatult halvimal ajal – just siis, kui seda ei oota, siis, kui asub üksikküsimuste kallale! Kas Leninil oli selles asjas õigus? Paraku ei olnud. Sedalaadi rekonstrueerivate uurimusteta pole uus teadmine võimalik. Veidi erinevalt mõnest teisest ajaloouringute klassifitseeringust, käsitleksin vaadeldavat raamatut johtuvalt öeldust – siin on piisavalt n.-ö. kesktaseme mõisteid, mis narratiivi kõrval suhestavad tegevusi ka metafunktsionaalselt. Näiteks uuritakse, mida tõi kellegi tegevus kaasa väljaspool neid eesmärke, mis ta endale seadis. Nõukogude ühiskonna enda naiivratsionaliseering seda võimalust ise ei tunnistanud. Partei viis ellu eesmärke, mis langesid kokku objektiivse paratamatusega, ja üksnes saamatud või vaenulikud inimesed kahjustasid seda. Seega nõukogude perioodi enesekirjelduse igavus ja veidraski ei tulene mitte inimestest, vaid ajaloo kirjutamise standardist. (Muuseas, taoliste probleemide kohta pole eesti ajaloolased ise suutnud veel palju mõistlikku

kirjutada, küll on aga seda asjalikult teinud üks Soome magistrant, kelle uuringuid on ka Eestis avaldatud.) Seetõttu ei erinegi möödanimikus tehtud enesekohased n.-ö. ajaloouringud aastaaruandest. Ka raamatukogu enda töötajad vaatavad oma minevikule suuresti just eelnevalt tasandilt ja neil on raske tunnistada, et nende tegevusel võis olla hoopis teine tähendus ja sisu, kui nad mäletavad.

Piret Lotmani töö üks tulemusi on kindlasti see, et ta on püüdnud selgust saada, kuidas me siis *tegelikult elasime*. Tema lähenemisviis peaks ka pehmemadama levinud kujutlust Eesti ajaloo uurimise n.-ö. perifeersetest ja kesketest valdkondadest. Arusaam *harukondlikust ajaloost* on nõukogulik ja paraku ka turumajanduslik nähtus. Muidugi leidub elupiirkondi, nagu riikluse areng, millest pilti loomata on raske seletada rahvuse subjektsust. Kuid ühiskonna *vereringe* tegelikud tuiksooned jäävad nõnda tihti nähtamatuks. Kõik kirjasõnaga seonduv võimaldab aga hoida kätt aja pulsil hoopis olemuslikumalt kui üldiselt arvatakse. Riigiraamatukogu-rahvusraamatukogu ajalugu on selles mõttes erakordselt huvitav ja paljupakkuv.

Politiseerimata ajaloo kirjutamine on eelkõige inimese võimalus kõnelda iseendaga ja uurida aja vaimu. Ajaloo uurimise eesmärk ei ole ainult kirjeldada uut moodi välist maailmasündmustikku, vaid lasta meil endil ja minevikul n.-ö. uuesti elada. Politiseeritud ajalugu vajavad eelkõige võimulolijad, et seletada *miks nad peavad valitsema*, miks neil on õigus toimida nii, nagu nad toimivad. Seda ka praegu, vabas Eestis. Nõukogude ajal kirjutatud raamatukoguajalood pidid keskenduma instrumentaalsele küljele – töövõitudele, raamatustatistikale, bibliograafiatele või siis rääkima NLKP suuniste elluvi-

misest. See tähendab, keskendumata probleemidele, mis olid nihestatud raamatukogu humanitaarmõõtme suhtes. Loodetavasti ärgitab Lotmani mõnest vaatenurgast üsna lohutu raamat mõtlema ühiskonna toimimise ja inimese võimaluste üle selles.

Raamatu üheks võtmekohaks on üsna keskossa sattunud arutus, mis puudutab ulatuslikumalt n.-ö. *kohanemise strateegiat* ehk siis teises terminoloogias kollaboratsiooni. Piret Lotmanil on põhjust mitte nõustuda Aili Aarelaide lihtsakoelise teooriaga korraga *kahe maailmas* elamisest. Nähtavasti laiendab autor omaenda retrospektiivi kogu ühiskonnale. Mõlemas neis maailmadest oleksid nagu kehtinud eri normid, väärtused ja tavad, kusjuures *ametlik maailm* esindas kurjust ja rumalust. Selline võimalus on suuresti illusioon, eneseõigustus, mida tegelikult pole vaja. Inimesed ei ole skisofreenikud, nad suudavad eristada rolle, mida tuleb mängida ühes maailmas, nad teevad vahet teatri ja elu vahel, nagu näitlejadki. Seejuures pole võimalik olla *keegi kolmas*, st. asuda mängujuhi kohale, vaid peab valima ikka ühe neist.

Loomulikult uskusid inimesed enam oma silmi, kui juhtide kõnesid. Kuid neist said suuremal määral süsteemi osad, kui me tahame tunnustada. Me soovime kujutleda, nagu oleks koos poliitilise režiimi muutusega pääsenud lõpuks valla ka meie teine, seni *repressseeritud* hea ja demokraatlik tegelik mina – Lumivalgeke, kellele võõrasema (teadagi NLKP) pakutatud mürgitatud õunatükk (Moskva juhend) on kurku kinni jäänud (mitte alla neelatud) ja mille saab lihtsalt välja sülitada. Niisuguse kujutlusega endast oleme nagu automaatselt lunastatud, meil pole vaja ei enda üle kohut mõista ega ka selle eelmise maailma olemasolu võimaluste üle arutada.

Piret Lotman on valinud tihendatud kirjutamise tee ja see on vahest isegi teaberikkam kui semiootiline või üldsõnalikuks jääda võib sotsioloogiline analüüs. Nähtavasti ei taju järeltulevad põlved, mis maailm see nõukogude maailm ikka oli, ja milles seisis selle tegelik absurd – võime muuta absurd mõtestatuks. Lugeses lehekülgede kaupa autentselt reastatud lõputult korduvate tegevuste kirjeldusi, pealkirju, mille veelkordne kirjanepanek pidi autorile olema tõeline kannatus, mõistan ma samas, et seda aega polegi võimalik teisiti esitada kui *halva lõpmatusena*. Ja ometi oli see kunagi elu, mis oli tähenduslik. Inimene on teatavasti tähendusi/mõtestusi loov olend ja selles võimes on kogu inimkultuuri saladus. Võime kõike tähenduslikuks muuta oli suuresti loomulik enesekaitse reaktsioon.

See, mis teeb käsitletava raamatu olulisemaks, kui vaid ühe raamatukogu ajaloo, on tõik, et möödaniiku sündmustikulise taasloomise kõrval, ehkki alati mitte väga süstemaatilisel kujul, on esindatud kaks olemuslikult tähtsat tunnetuslikku tasandit. Esimene oleks metatasand objekti suhtes – see tähendab, et raamatukogu nähakse (vahel lausa käsitletakse) sotsiaalse ja poliitilise süsteemi osana. Teine tasand on aga n.-õ. mikrotasand, mille uurimine muutub üha olemuslikumaks. Viimane tähendab, et ajaloo osalisteks tehakse elavad inimesed, kelle tegude ja otsustuste kaardistamise kaudu on näha, milliseid valikud tehti, kuidas neid motiveeriti ja kuidas erinevad inimesed üsna lähedastes olukordades toimisid. Siit alates ei saa enam öelda, et näe, *ajad olid sellised*. Erinevad inimesed tegutsesid ajas eri viisil. See on väga põnev, aga samas halastamatu uurimisviis. Mõnest isikumüüdist, millest kinni hoitakse, oleks küll põhjust loobuda veel enne, kui ajaloo uurimine hoo sisse saab.

Raamatukogu metasüsteemse toimimise peamiseks mõõdupuuks (seda igas süsteemis) peaks olema informatsiooni vahendamise ja tootmise tõhusus. Kõik muu on kõrvaline. Teave on ühiskonna ja ükskõik missuguse süsteemi saatuses

määrav ja selle olemaolu põhistav. Niisuguse arusaama valguses muutub paremini arusaadavaks, miks oli nõukogude ühiskonna katastroof vältimatu. Raamatukogu ja raamatukogunduse kaudu nähtub paremini kui mõnes teises valdkonnas kommunistliku süsteemi kui erilist laadi vangla ületamatu sisemine vastuolu.

Lotmani lisatud uued detailid juba teada olevate faktide kõrval (raamatute põletamine, erifondide tühitegevus, kõrgemalt tulevate ettekirjutuste järgi elada püüdmise totrus jne.) on tingimata tarvilikud. Nõukogude süsteemi olemusliku kurjuse tabamine näib vahel kaduvat kurioossete faktide rägastikku. See, mis tundub naeruväärsena ja lausa karikatuursena, on tegelikult süsteemi lämbumine jälgede segamise, valetamise ja vassimise. Kas on võimalik mõelda välja midagi totramat kui Toompea lossi peidetud erihoiuosakonna külastamise plaan ja siis kavandada külastajate/lugejate arvu kasv näiteks 200-lt 210-le. Nähtavasti võib. Just niisuguste faktide pärast soovitan raamatusse süveneda! Plaanimajandus planeeris ka oma absurdid.

Kuskil mujal ei tule *nõukogude* (kirjutasin kogu nõukogude aja selle sõna teadlikult ikka ja ainult väikese tähega, sest minu jaoks polnud suur täht mitte grammatika küsimus, vaid eelkõige sümboolse tähendusega, nõnda nagu süsteem keeldus ja keelas sõna Jumal suure tähega kirjutamast) süsteemi entroopilisus vist nii selgelt esile kui kataloogide lõputus ümbertegemises. Selles mõttes on kõnekas raamatu esimesel leheküljel tsiteeritud ühe raamatukogu juhi Rein Koppelmanni süüdimatu tunnistus: “Me teeme väga palju tööd, kuid sealjuures ei tea alati, mis on tähtis ja mis on vähemtähtis”. Selle peitmine inimeste eest ja nende otsustusõigusest väljapoole jätmine oligi kogu süsteemi saladus. Arvan, et kunagi leiutatud ja väga populaarne mõiste *toimekas kretiin* oli just sedalaadi kogemusest inspireeritud ja terve mõistuse protest selle vastu.

Raamatukogu uurimise teiseks sotsiaalajalooliselt oluliseks tasan-

diks on selle nn. mikroajalooline mõõde. Igasugune ajalugu on ühistegevuse, koostöö, usalduse ja mitteusalduse, vastastikuse veenmise ja altvedamise ning ka eneseveenmise lugu. “Elagem valeta” oli Aleksandr Solženitsõni selge ja lihtne loosung, mille järgimine oleks toonud kaasa süsteemi kokkuvarisemise. Kuid ajaloolast huvitab, miks siis inimesed ei teinud seda, ei järginud seda õilsat ja nii lihtsat loosungit vastumeelse süsteemi hävitamiseks. Solženitsõn mitte ainult ei soovitanud, vaid toimis oma juhendi kohaselt ja tema saatus on teada. Erakordse inimese erakordne saatus. Kuid mida pidi tegema kolme lapsega eesti ema?

Millised löksud seadis ühiskond ja millised seab meile meie enese teadvus – see psühholoogia aluskiht on osa mikroajaloost, mis on kohanenud võitlusele bioloogilise enesesäilitamise eest. Piret Lotman ei tee palju liiga, kui ütleb, et elasime totaalses vales. See saatis meid ühel või teisel moel ja oli alati olemas. Mikroajaloolasele pakub *elamine valega* palju uurimisvõimalusi. On püütud isegi arendada uurimisharu, mille nimeks on kollektoriantsiooni antropoloogia. Samastumine valega, leppimine valega, mängimine valega, vale ärakasutamine, vale ülekaaldamine jne., need on küll väga erinevad vahekorrad valega, aga ikkagi valega.

Inimliigi kui bioloogilise liigi enesesäilitamise kohanemismehhanismid, mis peavad valet *lubatavaks*, on väga vanad. Aga sotsiaalselt toodetud totaalse valega bioloogiliselt põhjendatud kohanemine ähvardab arenenud kultuure vaimse ja sotsiaalse hukuga. Konkreetsete, omas ajas ja olukordades tegutsevate inimeste valikud on mitmekomponendilised. Süsteemi kuratlikkus oli just selles, et ta kasutas selle ära ja vahel isegi arendas viimсени välja.

“Püüdkem lihtsalt vähem valetada”, “ärgem valetagem seal, kus seda pole tingimata vaja”, “ärgem püüdkem end ise veenda vales” – arvatavasti just selline olnuks ratsionaalne käitumisjuhend, mille võinuks eelnev tsivilisatsioon anda kaasa neile, kes võeti vangi või ko-

guni pantvangi. Kuid väike Eesti, nagu kogu inimkond, polnud valmis stalinliku Venemaa nii ulatuslikuks ja hästi planeeritud rünnakuks.

Suhte kaudu vale ning tõega joonistub välja uus *uljas maailm* ka Eestis. See on mikroajaloo pärusmaa. Vale ei ole enam midagi mõeldavat, see osutub vaid eneseidentifikatsiooni trikiks. Inimesed, kes suutsid ennast identifitseerida süsteemiga, subjektiivselt enam ei valetanudki.

Et valetamise painest vabaneda, saadi eneseveenmisega lõpuks hakkama. Kahes maailmas elamise kontseptsioonil on niipalju tõelist jumet, kui on inimesi, kes on tõepoolest neid kahte kogenud – st. nad on näinud nn. Eesti aega või mõnda muud – vaba ja sundvaleta ühiskonda. See tähendab, nad oskavad valida. Sama privileeg ja samas koorem on inimestel, kes on tundnud spirituaalset maailma.

Piret Lotmani väljavalitud kõnekad tsitaadid eesti nõukogude raamatukogunduse rajajatelt näitavad, kuidas manipuleeritakse enda ja sõnadega. Kahjuks pole neid palju. Võib-olla võinuks mõne dokumendi tervikuna ära tuua või panna lissasse. Raamatukogujuhtide tekstide, nagu üldse nõukogudeaegseid tekste, peaks hoolikalt uurima. Ajalooharidusega Piret Lotmani tundlikkus keele ja üldse sõnakasutuse vastu, on tema suuri eelseid, mida paraku kõik ei valda.

Kuigi üsna halastamatu, nagu ajaloolane olema peabki, ei saa ma Piretile ette heita pahatahtlikkust ega kompromisside otsimist. Täiesti on jäänud näiteks peegeldamata raamatukogu NLKP algorganisatsiooni vastutusrikas töö, millest mul oli võimalus ka osa võtta. Päriljaljakas oli, kui tagasi vaadata. Pidid ju mu tollased kolleegid mind “vabastama” parteilisest karistusest n.-ö. nõukogudevastase tegevuse eest! Mida kõike kiitvat nad mu kohta siis kokku ei rääkinud, mille eest, ehkki me teadsime, et valdavalt pole see tõsi, olen neile ikkagi tänulik.

Kuid objektiivsuse mõttes on “Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks” peajagu üle mitmetest noorema põlvkonna

ajaloolaste uurimustest, kus ükskõik, mis hinna eest kellelegi ärategemine on toimunud isegi professionaalsuse hinnaga. Piret Lotman hoiab au sees ajaloolase töö keskset nõuet – alati tuleb silmas pidada, kus ja mis tingimustel mingi allikas tekkis, milline on tema koht teiste seas. Missugune oli selle omaaegne tähendus, millist funktsiooni täitis. Igal sammul kohatud rituaalseid rumalusi, ka nendes kaasosaliseks tegemist, on ta vaadanud distant-silt.

Piret Lotman ei keela tunnustust neile, kes toonastes oludes püüdsid midagi ära teha, näiteks rahvusbibliograafiat elus hoidnud kolleegidele või direktorile, kes lisaks niisuguse tegevuse toetamisele alustas ikkagi uue maja ehitamisega. On selge, et inimesi, kes pidasid oma väikest “erasõda” okupatsiooniga, oli kindlasti rohkem ja nad ootavad tunnustust. Mõeldes sellele, et me peame püüdma ajalugu mõista, ei tohiks me unustada neid tunnustajahääli, mis enda eest räägivad. Nii tekivad igal juhul uued ja tarvilikud allikad. Sellest külgest ei tahaks ma hästi nõustuda Piret Lotmani üsna eitava suhtumisega möödajaku kajastamisse mälestuste vahendusel. Kindlasti võimaldavad mälestused minevikuga manipuleerida, kuid leidub tegevusi ja valdkondi, mille sisu ja kunagisi kavatsusi pole võimalik teisiti enam taastada. Ka ei peegeldu *tehtus* kõik valikud ja võimalused.

Samas on Piret Lotmanil mineviku suhtes vahel isegi veel liiga palju illusioone. Nimelt kinnitab ta, et kultuuritegelaste personaalbibliograafiad on jääva väärtusega. See on tõepoolest nii – head bibliograafiad on osa raamatukogu tööst, mis ei lähe kuidagi kaotsi. Kuid ajaloolasel tuleb neisse suhtuda paraja ettevaatusega. Nad pole ammendavad, vaid olid kuni perestroika kõrgajani siiski manipuleeritavad. Mäletan, et varalahnunud Rein Kruus kasutas just neid bibliograafiaid selleks, et tõestada, kuidas ka nõukogude perestroikalik demokraatia tegeleb ikka veel tsenseerimisega. Nimelt jäeti personaalbibliograafiatest välja *ideoloogiliselt sobimatu*, kuna nende lülita-

mist kõigile kättesaadavasse loetellu käsitleti teatavasti kui nõukogudevaenuliku kirjanduse propageerimist. Veel hullem – kui oli tegemist *kodanliku* kirjandusega, siis tuli soovijale kuidagi seletada, mis on erifond. See aga ei peegeldunud ju raamatukogu ametlikes struktuurikirjeldustes.

Mida võinuks selles raamatus veel olla? Igal uurimisel on omad raamid ja seetõttu ei ole mõtet liialt nõuda. Nähtavasti oleks tulnud kasuks, kui käsitluse ümber oluks enam õhku – see tähendab, kui autor oleks lisanud kirjatöö lõppu veel mõned tabelid ja isegi võib-olla pildid. Nii mõnigi asi oleks ehk selgemaks saanud või isegi nähtavamaks muutunud, eriti kui üritada vastata küsimusele, milles seisnes siis *seisak* ja milles võis olla *areng*?

Kuid igatseksin natukenegi teada aegridadena esitatud erifondi koosseisu muutumist, ülevaadet selle lugejaskonnast, raamatukogu välisvahetusest, “makuleeritud kirjandusest”, Läänest ostetud raamatumahust, nn. sotsmaadest Glavlitit tehtud konfiskeeringutest jne. Raamatukogu isoleeritus muust maailmast, selle allutatus Moskvale jne. laseksid ühe pilguga ja tapvalt näidata, millisel määral oli tegemist *riikliku* ja *rahvusliku* raamatukoguga ja mis *riik* see lõpuks oli.

Tean, et algallikaist sellest päris korralikku ja usaldatavat materjali kokku ajada on suur ja isegi tänamatu töö. Pilt, mis avaneb, on küllalt heidutav. Aga arvatavasti saaks nii ühtteist paremini selgeks, kui võrrelda neid arvasid Soome parlamendiraamatukoguga või Helsingi ülikooli võimalustega. Olen ka seda meelt, et kord tuleks Piret Lotmani kõik kolm ilmunud käsitlust (1988, 1993, 2000) panna ühiste kaante vahele. Koos ajastu konteksti muutumise ja uurija enda küpsemisega saaks arvatavasti siis ka uue pildi. Ühe väga olulise institutsiooni hästi koostatud ja läbi aegade jälgitav dramaatiline lugu teeks raamatukogust elu võrdkujuga ja seega annaks sellele omaette väärtuse, kindlustaks möödajaku tervikpildi.

Rein Ruutsoo,
TÜ professor

MIDA VÕIB ARHIIVIDEST ERRB JAKS LEIDA

Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia (ERRB) koostamine on jõudnud nende raamatuteni, mis ilmusid 1918–1940. Eesti Rahvusraamatukogu kirjeldab *de visu* temal olevaid raamatuid, lumepalli meetodil täiendavad andmebaasi teised raamatukogud neil leiduvate trükiste kirjetega. See 12.–13. okt. 2000 konverentsil “Rahvusbibliograafia uuenevas keskkonnas” öeldud seisukoht on õige, sest “Eesti raamatute üldnimestiku” (ERÜ) kokkuliitmisest oleks abi vähe – selle mahukriteeriumid muutusid (1918–1923 ilmunud trükiseid arvestati alates 4-st leheküljest, 1924–1933 8-st, siis 10-st lk-st), pealegi jäi küllalt palju raamatuid ERÜ-st välja, nagu näitas võrdlus omaaegse RR kogudega.

Kuid raamatukogukeskse lähtekoha kõrval peaksid koostajad arvestama seda, mida võib leida arhiividest. Järgnevalt sellest lühidalt.

Eesti Vabariigis kehtinud kolm trükiseadust (1918. a. ajutine trükimäärus, seadused 1923 ja 1938) andsid igaüks sundeksemplaride jaotamise oma näo. 1918. aasta ajutise määruse põhjal (hakkas toimima alles veebruaris 1919) kuni 1923. aasta märtsini saatsid kõik trükikojad sundeksemplareid – neid oli algul 6, siis 8 – otse Tallinna siseministeriumile. See jaotas edasi nendele, kellel selleks õigus: raamatukogudest Eesti Rahva Muuseum (ERM), Tartu Ülikooli Raamatukogu (ÜR) ja Riigiraamatukogu (RR). Arhiivi on jäänud nimekirjad 1919–1923 saadetud raamatutest. Kirjed nendes on napid, identifitseerimine raske. Erinevatele raamatukogudele saadetud sundeksemplareid ei kattu, kõige täielikuma komplekti sai ERM. Ilmselt tuli see sellest, et alati ei saanud trükikojad määruses nõutud arvu eksemplare.

Praktilist kasu võiks tõusta ühest teisest siseministeriumi algatusest.

Nimelt nõudis ta trükikodadelt tagantjärele ajavahemikus 24. veebr. 1918 kuni 24. veebr. 1919 ilmunud raamatute nimekirju, paludes võimaluse korral ka raamatuid endid saata. Trükikodadel ei olnud sellel keerulisel ajal (Saksa okupatsioon, Eesti Tööraha Kommuun) ilmunud raamatuid saata, küll aga esitasid oma nõor-(tellimis-)raamatutest väljavõtteid. Ministerium tegi nendest mitu nimekirja (üleskutsete, päevakäskude, ringkirjade, põhikirjade ja aruannete, kalendrite kohta). On võimatu selgitada, kas andmed tulid kõigest trükikodadest.

Et mingil moel jooksvalt ilmuvate sundeksemplaride laekumist kontrollida, nõudis siseministerium 1920–1922 kõigilt trükikodadelt nõorraamatutest poolaasta kaupa ära kirju. Neid on säilinud usaldataval hulgal.

1923. aasta trükiseadus muutis sundeksemplaride saatmise korda. Nüüd, kuni 1940. aastani, saatsid trükikojad need kohalikele politseiülematele. Politseiprefektid (Tallinn-Harju, Saare-Lääne jt.) lähetasid pärast ilmunisloa andmist sundeksemplareid raamatukogudele (nende saajatele lisandus Tallinna Keskraamatukogu) ja ühe kõige täielikuma eksemplari siseministeriumile. Politseiprefektid pidid sundeksemplaride täielikkust kontrollima oma piirkonna trükikodadest nõutatud nõorraamatute kopeiate põhjal. Need on arhiivis säilinud.

Siseministerium pidas talle saabuvate sundeksemplaride põhjal “Trükiteoste sundeksemplaride registreerimise raamatuid”. Need on olemas aastate 1925 ja 1927–1940 poolaasta kohta ja väärivad tõsist tähelepanu. Nende kirjed tuleks kanda kohapeal (süle)arvutisse ja siis võrrelda valmiva raamatute nimestikuga. Siseministeriumi nimekirjad on ehitatud järgmisele, küllalt kasutatavatele

alustele moodustatud skeemile: aruanded, eelarved, brošüürid, kalendrid, kavad, vaimuliku sisuga väljaanded, mitmesugused hinnakirjad, nimekirjad, noodid; põhikirjad, kodukorrad, üleskutsed. Siseministerium registreeris kogu kirjanduse, ka võõrkeelse ja pisitrükised. Kirjed on päris hästi identifitseeritavad (algab pealkirjast, selle järel autori nimi, hästiloetav käekiri). Neid koostas registraator Erika Tilger. Siseministeriumi nimekirjades puudub ilukirjandus, pole ka õppe- ja teaduskirjandust. Ühes arhivaalis on märges, et seda kirjandust registreeriti omaette kartoteegis, kuid see pole säilinud.

Ilmneb paradoks – siseministeriumi nimestikes on mõnel aastal registreeritud trükiseid rohkem, kui ütleb Richard Antik ilmunud olevat. Ometigi, nagu mainitud, puudub selles ilu- jm. kirjandus. Võõrkeelsete osakaal pole kuigi suur. Olen pisteliselt võrrelnud, kuidas siseministeriumi nimekirjad langevad kokku ERÜ-ga. Tulemused: kahekümnest 1929 “aruandest ja eelarvest” on ERÜ-s olemas 16; 1935. aastal jällegi kahekümnest “aruandest ja eelarvest” vaid 10 (siis oli ERÜ trükiste miinimummahtu tõstnud 8-lt leheküljelt 10-le). “Brošüürid” on 1929 ja 1935 ERÜ-s registreeritud samas vahekorras, aga “üleskutsed” puuduvad ERÜ-s peaaegu kõik. Anne Ainz lubas eespool nimetatud konverentsi teesides sisse võtta ka pisitrükised kuni kutsekaartideni. (Anne Ainz on kirjutanud nii: “Eesti väiksuse tõttu maksimumnõudmiste esitamine: ootused ja lootused kuni kutsekaartide bibliografeerimiseni välja. Pisitrükised.” – toim.) Just väikesemahuliste trükiste juurde juhatab siseministeriumi register kõige usaldataval viisil. On millelegi aga jälile jõutud, on juba hõlpsam otsida konkreetset trükist.

Arhiividest leiab illegaalsete trükiste nimekirju ja ka trükiseid endid. Imelikul kombel ei koostatud Nõukogude ajal illegaalsetest punastest raamatutest mingit usaldusväärset bibliograafiat, ikka piirduti mõne näitega. Põhjusi oli vähemalt kaks: kuni Nõukogude korra lõpuni kahtlaseks jäänud autorid-

tõlkijad-toimetajad ja teisalt liiga silmatorkav Kominterni käsi nende üllitamisel. Kuid leidub ka Vabadussõjalaste Liidu jt. (ka mõningate lahkusulistest) levitamata jäänud asju. Täiesti omaette rühma moodustavad salastatud raamatud, peamiselt Kindralstaabi VI osakonna väljaanded.

Teine küsimus, millel tahan peatuda, on tiraažide väljaselgitamine. Selle ajakirja lugejatele pole vaja seletada, kui tähtis on teada raamatute trükiarve. Ka Friedrich Puksoo taotles siseministeeriumilt teateid raamatute trükiarvude kohta, kuid vastuseks sai soovitus ise igast trükikojast järele küsida.

Nüüd saab trükiarvude kindlakstelemiseks soovitada küll väga töömahukaid, kuid samas leidmisrõõmu pakkuvaid otsinguid arhiivides. Üldjoontes võiks need kulgeda järgmiselt.

1. Õnnkombel on säilinud kolme suurkirjastuse arhivaale: Eesti Kirjanduse Seltsi omad, neid on kasutanud Mari Kalvik, "Noor-Eesti Kirjastuse" (kasutanud Ilmar Vaaro) ja mitmes arhiivis hoitavaid k/ü "Looduse" dokumendid. Nende kirjastuste toodang moodustas olulise osa eestiaegsetest raamatutest.

2. Väga tõeseid andmeid leiaks trükikodade nõor- e. tellimisraamatutest, kuid nendega on kaks häda. Väiksem see, et nõorraamatustesse kirjutati raamatu pealkiri tellimise esitamisel, mis hiljem võis muutuda. Suurem häda peitub aga selles, et tellimisraamatuid on jõudnud arhiividesse väga vähe. Ja kui jõudiski, juhtus, et arhiiv ise nad hävitas. Nii saatis ENSV ORKA 1956. aastal makulatuuri trükikoja R. Tohver & Ko (nõukogudeaegne "Oktoober") tellimisraamatud aastatest 1929–1941. Kuid õnnkombel on säilinud (küll teatud aastate kohta) kõige suuremate trükikodade tellimis- või neid dubleerivaid toodangu- ja reskontoraamatuid. Tellimisraamatuid on ka erakätes, neid on muude dokumentide kõrval kogunud entusiastlikud pensionärid-trükitoölised.

3. Mõned vanemad trükikojad, nagu H. Laakmann, K. Matthiesen, M. Hermann pidasid Eesti aja alguses kinni tsariaegsest tavast, pan-

nes sundeksemplarile kaaskirja, milles märgitud raamatu tiraaž. Natuke kaaskirju on säilinud.

4. Eespool kõne all olnud nõorraamatute väljavõtetes, mida algul saadeti Tallinna, siis politseiprefektidele, leiab samuti trükiarvusi.

Kuigi perioodika moodustab rahvusbibliograafia omaette köite, olgu öeldud, et aastatel 1935–1940 saab ajakirjade- ja ajalehtede tiraaže kindlaks teha iga kvartali kohta, varasemate aastate kohta aga trükikodade nõorraamatutest.

Lugeja võib uskuda, et kõigi nimetatud allikate väljaselgitamine arhiividest võttis omajagu aega. Neid võiks üksipulgi RR-ile kätte juhatada, aga kummalisel kombel ei tunne raamatukogu peadirektor selle vastu huvi.

Kasutades käesolevat trükipinda, tahaks lõpetuseks tähelepanu juhtida vajadusele koguda nõukogudeaegsest raamatust seda, mida raamatukogud tollal üldsegi ei saanud. Kommunistlik partei armastas, eriti Hruštšovi ajal, aga ka enne ja pärast seda saata parteilastele, mõnikord ka rahvale, ettelugemiseks mitmesuguseid lahtisi ja kinnisi kirju. Ilmus KK pleenumite otsuseid, küllalt palju oli salastatud teaduslikke väljaandeid.

Vastupropagandaaparaat saatis väliseestlastele petukaubana oma mürgitilkasid jm. Otsustades suuremate raamatukogude aruannete ja tööplaanide järgi, taolise literatuuri otsimisega ei tegelda, vaid RR-i 1999. aasta tegevusaruandes räägitakse vajadusest teha desideeraatide nimestikku. On viimane aeg alustada, volitusega paber kaasas, süstemaatilist endisatutuste läbikammimist ja asjaosalistelt varjus hoitud raamatuid nõutada. Varemhiljem viib see täiendusnimestikuni "Raamatukroonika" juurde.

Kaljo Veskimägi

Kommentaaris

Pr. Mari Kalvik loovutas juba retrospektiivse rahvusbibliograafia koostajatele oma kogutud Eesti Kirjanduse Seltsi väljaannete tiraažandmed ja prof. emer. Mare Lott kogu tema käes olnud tiraažandmestu tasuta. Hr. Veskimäe küsitud hind arhivaalidele osundamise eest ei olnud Eesti Rahvusraamatukogule vastuvõetav. Loodetavasti ei keeldu hr. Veskimägi edaspidigi nõu andmast neile, kes EERB-d kasutades hätta jäävad.

Anne Ainz,

RR-i rekataloogimise talituse juhataja

TULE RAAMATUKOGUSSE – TEADMINE ON JÕUD!

**Raamatukogupäevad
20.–30. oktoobrini 2001**

RAAMATUKOGUPÄEVAD
20.-30. OKTOOBRINI

19. oktoober

Avaiiritused Tartus: avamine Tartu Ülikooli Raamatukogus; kirjanduse tundmise võistlus raamatukoguhoidjaile Tartu Linna Keskraamatukogus

20. oktoober

8. üle-eestiline ettelugemispäev "Raamatutes on kõik"

23. oktoober

Üle-eestiline eesti raamatu päev

25.–26. oktoober

Põhja- ja Baltimaade raamatukoguhoidjate III nõupidamine "Raamatukogu teadmiste-keskses ühiskonnas" Tallinnas

29. oktoober

Võistluse "Infootsing internetis" lõppvoor Tallinnas

30. oktoober

Maaraamatukoguhoidja päev Paides

3rd Nordic-Baltic Library Meeting

LIBRARIES IN KNOWLEDGE-BASED SOCIETY

October 25 – 26, 2001

Tallinn, National Library of Estonia

OCTOBER 25

9.00–10.00

Registration, Welcome Coffee

10.00–10.10

Welcome Address

Signe Kivi, Minister, Ministry of Culture of the Republic of Estonia

10.10–13.00

1st PLENARY SESSION "Education- Science- Library"

Tõnis Lukas, Minister, Ministry of Education of the Republic of Estonia

An overview of the Estonian's science policy and education system

Audronė Glosienė, Head, Department of Library Science, Faculty of Communication, Vilnius University, Lithuania

All You Wanted to Know about Lithuanian Librarianship...

Andris Vilks, Director, National Library of Latvia

A short overview of the Latvia's science policy and education system, and how libraries will fulfil the users' needs for information

Barbro Wigell-Ryynänen, Counsellor for Library Affairs, Ministry of Education, Finland

Libraries as quality portals to knowledge and cultural experiences

Frode Bakken, President, Norwegian Library Association, Norway

A short overview of Norway's science policy and education system, and how libraries will fulfil the users' needs for information

Mats G Lindquist, Board Member, Swedish Library Association

Director, Economics Library, Göteborg University, Sweden

Swedish libraries. An increased role in the Education Society while adjusting to harder economics and technology

13.00–14.00

Lunch

14.00–16.30

PARALLEL SESSIONS

A. The Role of the Libraries on the Landscape of Education and Science

B. User-centred Library. New Approaches of Library and Information Services

C. The Changing Role of Libraries – Strategies, Management, Finances, Personnel

D. Resource Sharing Principles and Policies

18.30–20.00

Reception

OCTOBER 26

9.00–10.00

Excursion in the National Library of Estonia. Visit in the Nordic Reading Rooms

10.00–13.00

PARALLEL SESSIONS A, B, C, D

13.00–14.00

Lunch

14.00–16.00

2nd PLENARY SESSION

Conclusions of Sessions

Meeting Closing

OCTOBER 27

POST-CONFERENCE TOURS

A. Lahemaa National Park, Lääne-Viru County Central Library, Tapa City Library

B. Central Library of Järva County, Põltsamaa, Tartu University Library

Organised by

Sponsored by

– kõlaga ta sama jõuliselt kui eesti raamatu aasta. Eesti raamatu päev ongi mõeldud hiljuti lõppenud raamatuaasta traditsioone ja aateid edasi kandma. Meie identiteeti ja eneseteadvust kinnistama. Meid kõiki ühendama. Eesti raamat oli, on ja jääb üheks meie ülimald kultuuriväärtuseks.

Eesti raamatu päeval – 23. oktoobril võiks pidulikustada kõik sündmused, mis on seotud MEIE RAAMATUGA – olgu ta siis laste- või tarberaamat, särav kunstialbum või range teatmeteos. Me vajame neid kõiki ja nemad vajavad meid – oma lugejat.

Ehkki harjumuslikult imetletakse ja tuntakse rohkem ilukirjandust, sobiks kümnenda taasiseseisvumisaasta järel keskenduda igale eesti raamatule, mis avab ja avardab uusi horisonte ja teadmisi eesti keeles. Näiteks sel aastal ilmunud “Mõju-kaid mõtlejaid”, “Eesti teaduse bio-graafiline leksikon”, “Lääne-Eesti saared” või Aarne Rubeni “Vares-Barbaruse valitsus”. Eesti raamatu loetelu on hirmpikk – miljonilise rahva vääriiline. Olgem siis ka ise oma raamatu vääriilised. Hoidke ja kaitske, hinnake, ja mis seekord kõige olulisem, tutvustage teda nii laialdaselt kui suudate. Tehke seda ükskõik mis vormis või kujul – naeru abil või küünla valgel. Lasteaias või teadusraamatukogus. Koolis või tänaval. Ühinege näiteks Miksikese Jutuvabrikuga (<http://vabrik.ee/jutuvabrik/>) ja suunake noorte loovust sõnaseadmise teel – sest kunagi ei või teada, kus ja millal sünnib uus kirjanik, uus looja.

Otsige omale mõttekaaslast, ärge unustage kirjastajaid ja kaupmehi, sest siis on kavandatud kergem teostada. Selgitage igale lugejale eesti raamatu võimalikku tähendusest tema elus. Otsige kontakti kirjanike ja ajakirjanikega, kriitikute ja teiste sõnaseadajatega. Kõige erinevalt mõtleivate autorite ja ka teist teistmoodi arvajatega. Kõigiga, kes mõistavad sõna seada. Tutvustage uusi ja ärge unustage vanu raamatuid, nõnda kutsuge kokku ka nii noori kui vanu. Rõhutage kohtumistel ja vestlusringides, et jutt käib eesti raamatust. Küsige endalt ja teistelt – miks me ülepea vajame oma raamatut, miks tuleb tähistada eesti raamatu päeva. Ja kui te saate vastuse, siis on eesti raamatu päev korda läinud.

Jõudu ja pealehakkamist soovides
EESTI RAAMATUKOGU-
HOIDJATE ÜHING

VÖRUMAA ÜHENDUSE PREMIAREIS

Võrumaa ERÜ liikmed on koos käinud kuus aastat. Oma ühistegevuse aktiveerimiseks ja hoo-gustamiseks otsustasime ametlikult moodustada Võrumaa Ühenduse. 1. jaanuaril 2000 kuulus meilt ERÜ liikmeskonda 36 liiget. Eelnevatel aastatel olime kokku saanud raamatukogutöötajate seminaridel.

8. märtsil 2000 toimunud koosviibimisel arutleti aga väga põhjalikult ERÜ tegevuse üle ja pärast mitmetunnist mõttevahetust sündis piirkondliku ühenduse tegevuskava. Kohalviibinud 15 ERÜ liiget ja mitmed kolleegid otsustasid osaleda Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu võistlusel “Parim piirkondlik ühendus 2000”.

Ja juhtuski nii, et ERÜ juhatus kuulutas Võrumaa Ühenduse võistluse võitjaks! Tunnustusega kaanes 10 000-kroonine auhinnaraha õppereisi “Raamatukogundusalase dialoogi algatamine ja kasulike kogemuste vahetamine kultuuripärandi säilitamise ja kaitse alal” toetuseks. Veel abistas meid, võrumaalasi, Soome Instituut 5000 krooniga, millega tasusime 25.–26. maini toimunud õppereisi transporditeenuse eest.

Reisiseltskonna 40 inimesest kuulub ERÜ-sse 31. Teekonna esimene sihtpunkt oli Järvamaa Keskraamatukogu. Meil oli hea meel jagada kolleegide rõõmu uuest ja valgest kodust. Vaida raamatukogus kuuldu-nähtu pani aga mõtisklema elukvaliteedi üle Eesti eri piirkondades.

Andres Särevi korter-muuseumis Tallinnas võttis meid vastu Iivi

Lepik, kes esitas Võrumaa luuletaja Kalju Ahvena (1921–1946) loomingut. Kalju Ahvena luuletuste enamik on kirjutatud ajal, kui autor kandis sõdurimundrit ega saanud ise oma luuletusi trükki saata. Raamatu “Kas mäletad?” (Stockholm, 1956) on toimetanud ja sissejuhatus kirjutanud tema sõjavangilaagrikaaslane ja püüdnud säilitaja Otto A. Webermann. Õnneks leidub Võrumaa Keskraamatukogus sellest väljaandest kolm eksemplari.

Õppereisi esimese päeva õhtul kohtusime Soome Instituudi juhataja Martti Turtola ja kultuuri-sekretär Maimu Bergiga. Berg arutles eestlaste omavahelise läbisaamise üle – kuigi, koos oleks parem raskusi kanda ja rõõme jagada.

Teine päev algas ekskursiooniga Helsingis ja jätkus Eesti saatkonnas. Väga südamluk ja raamatukogutööd tunnustav oli Soome Kirjanike Liidu esimehe Jarkko Laine esinemine, kes soovitas õppida Soome raamatukogude vigadest, nagu nemad on õppinud Rootsi raamatukogude omadest. Meie saatkonna lahke perenaine Linda Kolk tutvustas Eesti riigi kasutuses olevat suurepäraselt maja. Seejärel viis Helsingi Linnaraamatukogu projektijuht Kristina Virtanen meid vaatama endist paraamatukogu ja Kirjakaapeli’t. Need kaks raamatukogu on vastandid – esimene klassikaline ja teine modernne, ainult arvutitest koosnev.

Päevad olid sisutihedad, nähtu laiendas silmaringi, andis jõudu ja energiat edasitegemiseks. Võrumaa Ühenduse siiras tänu kuulub kõigile toetajatele ja sõpradele, eriti aga Maimu Bergile, kes oli koos meiega kogu Helsingi päeva.

Meie ühendus kavandab sel aastal veel mitmeid tegemisi. Avalikkuse jaoks on vahest kaalukaim kokkuvõtte raamatuvarede hävitamise küsitlusest.

Tänu ühenduse edukale tegutsemisele on ERÜ liikmete arv tõusnud Võrumaal 36-lt 41-le, mis on 64% meie maakonna raamatukogutöötajatest. Ühendus on meid liitnud ja igal meie ettevõtmisel on oma sõnum.

Inga Kuljus

KULTUURIREIS HIIUMAALE

13.–15. juulini toimus ERÜ Tartu-
maa Kogu kultuurireis Hiiumaale.
Kolmepäevane tiheda programmiga
ringsõit kujunes viiekümnele raama-
tukoguhoidjale väga huvitavaks.

Tutvusime Kärddla Linna Keskraa-
matukoguga. Direktor **Ene Kiil** rääkis
oma raamatukogu tegevusest ja
tehtud muudatustest. Meelikõitev oli
lasteosakond ja lastega tehtav töö.

Üsna palju kuulsime Hiiumaaga
seotud kirjandus- ja kultuuritege-
lastest. Aino Kalda suvekodus Kas-
saris saime ülevaate kirjaniku elust ja
loomingust; Rudolf Tobiase sün-
nikodus Käinas tutvustas tõlkija **Virve
Krimm** helilooja kodutalu ja eluteed.
Samas sai uudistada Vardo Rumesseni
koostatud Tobiaste sugupuud. Mööda
Hiiumaad ringi sõites rääkis giid sealt
pärit Herman Sergost, siis "Reigi
õpetaja" tegevuspaikadest, Hiiu vägi-
lasest Leigerist, Suuremõisa krahvist
Ungern-Sternbergist, aga ka odratol-
gustest, kohvilähkritest, pätakaval-
lameestest jt.

Soera talumuuseumis nägime roh-
ket vanavara, sealhulgas hiidlaste
ainulaadset puusohvat, aga ka puust
pesumasinat jne. Naljakas oli vähene-
vanker, millega hiiu naine tassis
kõrtsist koju oma purjus meest, mehe
pea üle vankriääre rippumas. Naine
olevat öelnud kaasatundjaile: "Polegi
vaja seda pead, sealt tuleb ainult
sõimu!"

Hiiumaa muuseumis nägid paljud
esmakordselt tuletorni prismat, kahe-
kohalist kiiktooli (kiikdiivanit), mõisa-
aegset puust tolmuimejat ja lastekäru.

Loodusobjektidest nägime Eesti üht
suurimat, küüni meenutavat Kukka
põllukivi (16 m – 11 m – 3,7 m). Orjaku
linnuvaatlusjaamast paistsid kätte
ilusad laiud ja luikedega meri, aga ka
kormoranide hävitustöö. Kormoran
söövad aastas 46 tonni toitu... Käisime
Vanajõe oru maalilistel kallastel ja läbi-
sime künkliku Rebastemäe loodusraja.
Mitu raamatukogutöötajat nägi seal
esimest korda muulukaid ja viinamäe-
tigusid.

Olime Pühalepa, Käina ja Reigi kiri-
kus, Euroopa vanimas tegutsevas Kõ-
pu tuletornis, Ristna-Kalana viimases
Vene raketibaasis ja radarimäel,
Vaemla villatööstuses, Ristimäel ja
Tahkuna poolsaarel mälestusmärgi
juures, mis on püstitatud "Estonia"
laevas hukkunud laste meenutuseks.
Emmaste vallas imetlesime korralikke
bussipaviljone ning kooliõpilastele
rajatud asfalteeritud jalgrattateed.

Saime palju teadmisi Hiiumaa rah-
vapärimumest, kultuurist ja ajaloost.
Reis andis palju ja oli hästi korral-
datud. Selle eest täname ERÜ Tartu-
maa Kogu usaldusisikut-esinaist **Ene
Ruderit**.

Oleme tänulikud Eesti Kultuur-
kapitali Tartumaa ekspertnõukogule,
kes toetas meie reisi 5000 krooniga.

*Reisil käis ERÜ liige
Eesti Põllumajandusülikoolist
Mare Kivitar*

VANARAAMATU TOIMKOND NARVAS

ERÜ vanaraamatu toimkonna jär-
jekordne seminar leidis aset 11.–12.
mail piirilinnas Narvas. Koostöös
Narva Muuseumiga ettevalmistatud
kahepäevasel seminaril "Narva kul-
tuuriloost" kuulati ettekandeid Narva
ajaloost, tutvuti Narva Muuseumi
ekspositsiooni, fondide ja raamatu-
koga, külastati Kunstigaleriid ja
vaadati linna. Toimkonna liikmetest oli
kohal 13. Narvalaste suure huvi ja
vähese eesti keele oskuse tõttu esitati
ettekanded muuseumi töötajate palvel
vene keeles.

Seminar keskkaegses Hermann
kindluses avas Narva Muuseumi
direktor **Eldar Efendijev**. Sissejuha-
tava sõnavõtuga esines toimkonna
aseesimees, seminari peaorganisaator
ja juhataja **Larissa Petina**. Arhitek-
tuuriajaloolane **Jevgeni Kaljundi**, kes
muu hulgas on põhjalikult uurinud ja
käsitlenud ka Narva kindluse ning
vanalinna ajalugu, oli lahkelt nõus
meile Narvas giidiks olema. Oma
ettekandes "**Trükiiallikad Narva
ajaloost**" tutvustas ta arhiivides
aastatepikkuse uurimistöö tulemu-
sena kogutud ja süstematiseeritud
materjale Narva ajaloo, kunsti ja
arhitektuuri kohta. Toimkond rõhu-
tas vajadust välja anda olemasole-
vate materjalide põhjal biblio-
graafia ning tegi esinejale ja Narva
Muuseumile vastava ettepaneku.

Vanaraamatu toimkonna liige
Sirje Lusmägi tõi kuulajate ette
"Narva Kirikuraamatukogu" tek-
ke- ja arenguloo. Uurimus Narva
saksa Püha Johannese kiriku juures
18. saj. 30. aastatel välja kujunema
hakanud raamatukogust pakkus
narvalastele suurt huvi ning auto-
riga lepiti kokku selle avaldamises
Narva Muuseumi artiklite kogu-

mikus. Ettekannet ilmestasid val-
guspildid Narva Kirikuraamatu-
kogu säilinud raamatutest ja sisse-
kirjutustest.

Sirje Lusmäe esinemisega haikus
Narva Muuseumi teadustöötaja
Galina Sinjakova rohkete fotodega
illustreeritud ülevaade "**Narva
kirikute ajaloost**", mis valgustas
Narva usuelu, koguduste ja kiriku-
te teket alates keskajast.

Narva Kunstigalerii juhataja
Karin Taidre rääkis "**Lavretsovide
kollektiooni**" kujunemisest.

Narva kaupmehe ja metseeni
Sergei Lavretsovi ja tema abikaasa
Glafira suur maali, graafika, skulp-
tuuri ja etnograafiliste esemete kogu
sai aluseks nende poolt 19. saj.
keskel asutatud ja 1913. a. linnale
kingitud Narva linnamuuseumile.
Õhtupoolikul oli seminarist osa-
võtnuil võimalus ka Kunstigalerii
ekspositsiooniga lähemalt tutvuda.

Seminariteise päeva täitsid
ekskursioonid. Narva Muuseumi
peavarahoidja **Aili Vester** tutvustas
muuseumi ekspositsiooni ja raama-
matukogu. Peamiselt muuseumi
teadustöökse ette nähtud, kuid ka
teistele uurijatele ja huvilistele
avatud raamatukogu sisaldab
Narvaga seotud, enamikus 20.
sajandist pärit kirjandust. Meel-
divaks avastuseks olid üksikud
haruldased 17.–18. saj. trükised,
eriti 1773. a. Narvas ilmunud Mar-
tin Lutheri saksakeelne väike kate-
kismus. Jevgeni Kaljundi põhjalike
seletuste saatel tegime ringi peale
ajaloolisele Hermann kindlusele,
1345. a. linna staatuse omandanud
Narva linnale ja 19. saj. II poolel
asutatud Kreenholmi Manufak-
tuuri linnakule. Narva omaaegsest
arhitektuurilisest, kaubanduslikust
ja tööstuslikust õitsengust, selle
hävingust ning hetkesisust saime
tänu asjatundlikule ja emotsionaalsele
teejuhile ammendava ülevaate.

*Ruth Hiie,
ERÜ vanaraamatu toimkonna
esimees*

Toimetuselt. Suvekuudel peetud
laagritest, seminaridest, konverent-
sistest lugege järgmisest numbrist.

TIIU VALMILE MÄKELÄ MEDAL

10. mail 2001. aastal anti Soome Raamatukoguühingu juhatuse otsusega Eesti Rahvusraamatukogu peadirektorile **Tiiu Valmile** teeneterohke töö eest Eesti raamatukogude, eriti rahvaraamatukogude arendamisel **Mikko Mäkelä medal**. Üleandmine toimus 14. 06. 2001 Helsingis üleriigiliste raamatukogupäevade ajal.

NB! Medal kannab Tampere linnaraamatukogu kauaaegse juhataja Mikko Mäkelä (1910–1985) nime.

ÕNNITLEME

NIINE RATTIKUL 50. TÖÖJUUBEL

Oli 1. september 1951. Sellel päeval astus Põlvamaa Maaritsa külaraamatukogu juhataja, tollal 19-aastane **Niine Rattik** esmakordselt üle väikese raamatukogu lävepaku. Kas oskas ta tookord mõelda või arvata, et ta on sellel tööpostil ka poole sajandi möödudes?

Aga nii see on. 50 aastat jagada samas külaraamatukogus rahvale vaimuvalgust – seda polegi nii vähe.

Niine on üle elanud mitu valitsust ja võimu, on tunda saanud aegu, mil raamat oli hävitusobjektiks. Ta on oma raamatukoguga mitu korda kolinud. Niine on üle elanud raamatukoguhoidja jaoks ehk kõige rängema kaotuse – raamatukogu mahapõlemise. Aga ka sellest sai Niine tänu oma pealehakkamisele üle, korjates raamat raamatu haaval kolleegide käest kogu alustuseks trükiseid.

Oma töös on Niine täpne, korrektne, alati abivalmis aitama kolleege – väga tihedad suhted seovad teda Saverna raamatukoguga. Ta on alati olnud aktiivne, nii oma töös kui ka isetegevuses, laulnud aastaid naisansambelis, kaasa löönud näite- ja estraadiringis. Alati on ta olnud teatrihuviline ja kontsertide külastaja. Ta on väga nooruslik, huumorimeel alati eestas-

kus. Samas on ta üsnagi sirgjooneline ja julge avaldama oma arvamust. Tal on sõpru ja häid tuttavaid nii eakaaslaste kui ka noorte hulgas.

Ta on ikka olnud hea ja tark raamatukogutädi lastele, kellele ta tihtilugu üritusi korraldab. Tal on tihe koostöö Maaritsa algkooliga. 18. aprillil korraldati Maaritsa kultuurimajas raamatuaasta Põlvamaa lõpuüritus. Koos teistega oli hingega asja juures muidugi ka Niine.

Niine tööpõld on olnud lai ja pikk. Soovime talle visadust ja vastupidavust! Õnne ja tugevat tervist 50. tööjuubelini jõudmise puhul.

Põlvamaa kolleegid

11. september

**ARDA-MARIA
KIRSEL – 75**

26. september

ELLI LIPSTOK – 75

URVI PUUSEPP

2.07.1939 – 2.07.2001

MÄLESTAME

Pärast rasket haigust suri meie armas töökaaslane, Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu kauaaegne lugemissaali vanemraamatukoguhoidja URVI PUUSEPP.

Lakkas tuksumast visa ja töökaaslarase süda. Urvi sündis Saaremaal Kailuka külas 2. juulil 1939. Kuid temast sai põltsamaalane juba 1959. aastal, mil ta lõpetas Viljandi Kultuurharidustöö Kooli ning suunati tööle tollaegsesse Põltsamaa rajooni. Algul töötas ta aasta Pajusi-Kalana külaraamatukogu juhatajana ning alates 1960. aasta detsembrist kuni surmani Põltsamaal, Jõgeva MK Keskraamatukogus lugemissaali vanemraamatukoguhoidjana.

Oleme kaotanud tööka, elurõõmsa ja lausa fanaatilisel õiglase töökaaslarase. Kõik, mida Urvi ette võttis, sai tehtud kiiresti ja täpselt. Sooja südamega suhtus ta oma noortesse kolleegidesse ning õpetas neid alati, ja oli neile eeskujuks oma töökusega.

Pikki aastaid laulis Urvi kultuurimaja naisansamblis, kuni haigus sundis teda sellest loobuma.

Esimest korda tabas raske haigus Urvit juba üle kahekümne aasta tagasi. Kuid saatus oli talle siiski armuline, andes talle aega kasvatada täiskasvanuks poja ja tütre ning olla toredaks vanaemaks oma lastelastele.

Meil on raske uskuda, et me ei kuule enam meie majas Urvi rõõmsat häält ja saarlaslikku kõnepruuki, millega me nii harjunud olime.

Kuid helge ja kustumatu mälestus jääb püsima meie südamesse.

Jõgeva Maakonna Keskraamatukogu,
Jõgevamaa raamatukogutöötajad

LIIVI ZILLMER

19.07.1937 – 25.02.2001

Valusvalgel veebruaripäeval lahkus manalateele kauaaegne Võrumaa Keskraamatukogu komplekterimisosakonna juhataja Liivi Zillmer.

Esimesed raamatukogutöö kogemused sai Liivi Haapsalu Rajooni raamatukogus pärast Tallinna Kultuuriharidustöökooli lõpetamist 1957. aastal. 1962. aastal töid perekondlikud sidemed ta Võrumaale. 1963. aastal tuli ta Väimela raamatukogust keskraamatukokku ja töötas siin kuni pensionile minekuni juulis 1992. Tööd alustas ta laenusosakonnas, kus teenis hea kirjanduse tundjana lugejate tänu. Komplekterimisosakonna tööd juhtis Liivi alates selle moodustamisest 1. jaanuaril 1974. Tema juhtmõtte – enne kui alustada, tuleb tegu põhjalikult läbi mõelda – tulemuseks oli hästi komplekteritud, tulevikku vaatav kogu.

Stagnaaja oludes, kompides lubatavuse piire ja sageli riskides, hakkas Liivi tasahilju ostma antikvariaatidest Eesti Vabariigi ajal ilmunud kirjandust, pannes niiviisi aluse vana raamatu osakonnale.

Lugedes oskas ta hoida ukse lahti ka ridadele, mis tekstis kirjutamata jäänud. Liivi pani pahaks, et raamatuid "pealiskaudselt ja pimedalt loetakse". Hea raamat paneb ju inimese mõtlema. Tal oli suurepärane koduraamatukogu.

Kallis sõber, näeme Sind väärilt raamaturiilulite vahel kõndimas, targalt ja tasakaalukalt kõnelemas, hädasolijaid aitamas, hingehäda trotsimas. Sinust kiirgas headust ja tarkust, rahu ja väarikust. Mälestustes jääd Sa ikka meie, Võrumaa, raamatukoguhoidjaks.

Võrumaa kolleegid

REIN KULL

8.10.1925 – 12.08.2001

Keelemees Rein Kull on läinud manalateele. Eesti raamatukoguhoidjail on põhjust teda meele pidada. Valdav osa tema tööst on pühendatud eesti keelekorraldusele ja terminoloogiale. Raamatukoguhoidja võttes riuilult kätte mõne eesti keele (õigekeelsuse, võõrsõnade, ühe või teise ala oskussõnaraamatu) sõnaraamatu, mis on ilmunud viimase poolsajandi jooksul, leiab tihti, et üks koostamisel osalenud on Rein Kull. Ja raamatukoguhoidjad, bibliograafid, informaatikud ei saa unustada, et neile vajaliku oskussõnavara korrastamisel on Rein Kulli osa viimased kolm aastakümnet olnud väga oluline. Kui aastal 1971 tuli esimest korda kokku raamatukogunduse terminoloogia komisjon (nüüd Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu terminoloogiatoimkond), siis oli Rein Kull üks liikmeid. Ja see jätkus pidevalt, haruharva juhtus, et ta ei saanud tulla toimkonna koosolekule arutelust osa võtma. Tänu temale said paljud terminid meie jaoks korrektse eesti keele kuju. Küllap sedasi välditi varem mõnigi halb russism ja nüüd mehhaaniline amerikanism. Südames on kahju, et ta ei jõudnud näha ammu kavandatud uut oskussõnaraamatut raamatukoguhoidjale, milleks on tööd tehtud aastakümneid. Ja selles on ka tema osa jääv, ilmugu raamat trükist varem või hiljem, nii kuidas meil jätkub jaksu.

Requiescat in pace.

ERÜ terminoloogiatoimkonna
nimel Hans Jürman

FIRST COLUMN

Who is a good librarian? Andres Langemets 4

The author claims that a good librarian is not the one who can present good measures of his/her work, but the one who can provide competent advice to library users without wasting their time. Users are interested in the range of library collections, and though there are competent persons in several fields among librarians, they should definitely seek help in acquiring documents from specialists in the field. However, the knowledge of different data banks should definitely fall within librarians' competence, and that requires constant further training.

FOCUS – SCHOOL LIBRARIES

The Library of Viljandi College of Culture**Ene Trallmann 5**

The library of Viljandi College of Culture was established at the same time as the school, in 1952. Up to 1960 the school was located in Tallinn, bearing the name, Tallinn School of Cultural Education. Today the school has got new premises in Viljandi. The library premises include a reading room with 26 seats, stacks, and an additional room; the library uses a library software, *Kirjasto 3000*. The library and a computer classroom with 14 computers, which the library manages, are extremely popular. The library also has a Web page that can be accessed through the Web site of the College of Culture.

RESEARCH LIBRARIES

The Present and Future Tasks of Research Libraries**Esko Häkli 7**

The National Librarian of Helsinki University Library, Professor Esko Häkli's speech made during the Finnish Library Days in May 2001, where he was also given the Mikko Mäkelä medal for his merits in developing Finnish librarianship. In his speech, Esko Häkli analyses the present situation of Finnish research libraries, and points out general development trends and specific features of libraries' activities.

A Classification System from the Age of Enlightenment**Ljudmila Dubjeva 9**

A thorough overview of a bibliographic classification system for publications, *Allgemeines Repertorium der Literatur für die Jahre 1785 bis 1790*, and its additional publications, which were used in Tartu University Library in the 19th century. According to the classification, literature was divided into two groups (the principle of dichotomy). Tartu University Library developed the shelving of its collection as well as a systematic shelf register on the basis of this classification. The author provides tables of the basic divisions and ten in-depth levels of classification in her article.

BOOK HISTORY

How non-Germans Marked Their Books in Estonia**Urve Sildre 13**

The article focuses on peasants' inscriptions in early Estonian books that provide information about the former readers and dissemination of these books. The main purpose of manual inscriptions was to mark ownership. In typical 18th and 19th century inscriptions, the owner has added his/her profession and place of living in addition to writing his/her name in the book. There have been both masters and paid help, craftsmen and servants from estates, as well as schoolmasters among book owners. Often, the cost of the book, and when, where and from whom the publi-

cation was acquired is also marked in the book. Books were bought and received as presents. Such presents were made by German pastors, lords and ladies of the manors, and intellectuals, but also by other family members. A general occasion for presenting a book was the confirmation day; however, books were also presented to godchildren of Estonian origin, servants, nursemaids, soldiers, and others. Comments on the contents of the book, the owner's threats addressed to a potential thief, lyrics and texts of prayers can also be found in the books.

ESTONIAN HISTORY OF IDEAS

Signs in the Estonian History of Ideas**Kaie Kotov 16**

An overview of a collection of articles, *Kultuurimärgid* (Cultural Signs), by Peeter Torop, professor of semiotics and cultural theory at the University of Tartu, published in the series, *Eesti mõttelugu* (Estonian History of Ideas). The collection includes articles written during the past two decades, touching upon film and literary criticism, the history of Russian culture, and translation theory.

STATISTICS

Estonian Public, Research and Special Libraries in 2000: Statistics**Heli Priimets 18**

RECENT LITERATURE ON LIBRARIANSHIP

The LIS Graduates of Tallinn Pedagogical University**25**

THE ANSWER PLACE

On the occasion of the 3rd Nordic-Baltic Library Meeting, *Libraries in Knowledge Based Society*, organised by the Estonian Librarians Association on 25–26 October 2001 in Tallinn, the editor of the journal had a question to ask from several prominent figures of Nordic and Baltic librarianship: **"Is the cooperation between the Baltic national libraries in your mind sufficient, and in what direction should it develop in the future?"** **26**

Quoting their answers:

Anita Goldberga, Deputy Director of the National Library of Latvia:

Due to financial support from our close neighbours, Nordic librarians (NORDINFO) and their interest in the fates of our three Baltic countries we have got education and training in the area of "know-how", and are able to participate in common projects.

We can make progress in computerising our national collections, but cooperating with the Nordic countries allows us to avoid erroneous decisions and to save resources. I think that Baltic and Nordic librarians have succeeded much better in a sphere where our politicians have not managed very well, namely – in successful cooperation.

Audrone Glosiene, Head of Department of Library Science, Faculty of Communication at Vilnius University:

The best cooperation is when professional aims are supported by personal involvement and collegiate attitude. Since 1993 Vilnius University has enjoyed close cooperation with Oulu University in Finland, the Royal School of Library and Information Science in Denmark, and other LIS institutions in Nordic countries. At first, Nordic colleagues were our teachers, now we are in a new stage of cooperation based more on consensus and exchange. I'd

like to use this opportunity to express my appreciation to Nordic colleagues for their professionalism and good-will, their flexibility and readiness to cooperate and to help.

Tomas Lidman, National Librarian of the Royal Library, National Library of Sweden:

International cooperation within the "library field" is intensive. Nordic cooperation within NORDINFO is rather successful. NORDINFO also promotes exchange across the Baltic Sea. Nordic library institutions have during the last decade developed close cooperation with sister organisations in the Baltic states. I think that a lot is going on but we must understand that compared to the situation in the 1980s, things have changed dramatically.

Lisbeth Christensen, Århus Kommunes Biblioteker:

The cooperation between Baltic and Danish libraries has until now mostly been based upon knowledge transfer, where Baltic libraries learn from colleagues in Denmark and the other Nordic countries. Future contacts will indeed be more and more based upon a higher degree of equal and mutual partnerships in networking projects across the borders.

Tiiu Valm, Director General of the National Library of Estonia:

In the last decade the development of Estonian librarianship has been most influenced by the expansion of cooperation with Nordic libraries. Among the cooperation projects I would like to emphasize a five-year project, carried out jointly with Helsinki University Library, during which Estonian newspapers from 1918–1945 were microfilmed (the project ended in 1998). NORDINFO has financed several Estonian librarian training projects since 1999, too, involving Nordic top specialists as lecturers, and also Latvian and Lithuanian colleagues as trainees. Our cooperation relationships are good, though unlike modern cooperation relationships – considering the present poor situation in financing and bad technological level of Estonian libraries, I am not too optimistic about future cooperation projects.

Meeli Veskus, Senior Specialist on Libraries at the Ministry of Culture of the Republic of Estonia:

Estonian libraries' relations with Nordic and Baltic libraries cannot be observed without considering a wider context. Participation in international library organisations, in which several of our research libraries are active or associated members, is steadily gaining more relevance. Estonian public libraries are increasingly engaged in cooperation with the libraries in the Nordic and Baltic towns or communes, and their municipal or local authorities have signed a pact of friendship. I evaluate the Nordic-Baltic library cooperation as good; however, we should be more active in developing relations with Baltic libraries.

LIBRARY MARKET PENETRATION

Partnership in Library Marketing Aira Lepik 28

The article discusses social and relationship marketing, and the necessity to use them in analysing and evaluating library activities. Considering the library's goals, mission and vision, social marketing can be viewed as a support to social change. By means of relationship marketing the library is able to analyse exchange processes in the context of partnership and trust between service supplier and consumer. The article assesses the need to evaluate library market penetration through established trust and created value.

CRITICAL REVIEW

How to Live and How to Live with a Lie?

Rein Ruutsoo 30

A review of Piret Lotman's *Parlamendiraamatukogust rahvusraamatukoguks III* (Tallinn, National Library of Estonia, 2000, 142 p.: ill), a book on the history of the present National Library of Estonia in 1954–1988.

READER'S COLUMN

What Can Be Found from Archives for the Estonian Retrospective National Bibliography?

Kaljo Veskimägi 34

Some thoughts about the compilation of the Estonian retrospective national bibliography. The author points out archival sources that, to his mind, the compilers should also use in addition to describing library collections *de visu*.

ESTONIAN LIBRARIANS ASSOCIATION

Activities of Võrumaa Branch Inga Kuljus 37

The ELA's Võrumaa Branch has been active for six years and its present membership is 41 persons. In 2001 the ELA Board named the branch its best regional branch and awarded it with 10,000 EEK. The prize money took the branch members on a study trip to Estonian and Finnish libraries.

Tartumaa Council's cultural tour in Hiiumaa

Mare Kivitar 38

An overview of a three-day cultural tour financed by the Cultural Endowment of Estonia.

The Committee of Old and Rare Books in Narva

Ruth Hiie 38

An overview of a two-day seminar, *Cultural History of Narva*, in May in cooperation with Narva Museum. The participants listened to papers on the history of Narva, saw the exhibition, collections and library of Narva Museum, visited the Art Gallery, and had a tour in the town.

Congratulations 39

Arda-Maria Kirsell – editor of the Estonian UDC classification system

Elli Lipstok – various positions at the National Library of Estonia since 1956, including the position of the Director of Services in 1977–1981

Niine Rattik – 50 years of work at Maarits library in Põlva County

In memoriam 40

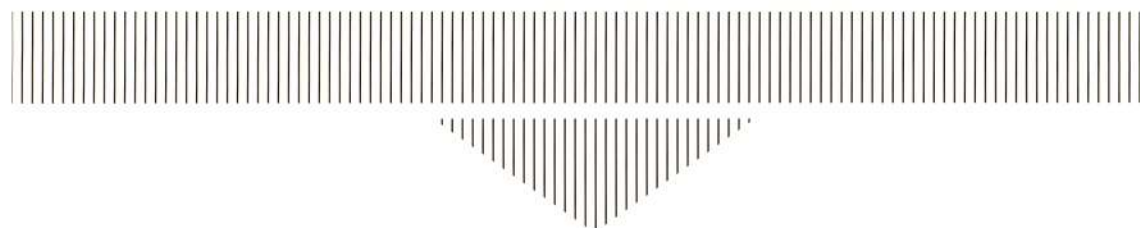
Liivi Zillmer – an acquisitions specialist at Võru County Central Library

Urvi Puusepp – a user services specialist at Jõgeva County Central Library

Rein Kull – an Estonian linguist and terminologist; a member of the Estonian Librarians Association's Committee on Terminology since 1971

VABANDAME

Toimetuse süül on eelmisesse ajakirjanumbrisse (RK 3/2001) sattunud eksitav viga. Ester Sõrmuse artiklis "Kooliraamatukogud tahavad areneda" lk. 6 juba valminuks nimetatud kooliraamatukogude aineraamat on alles koostamisel.

KIRJASTO 3000 KASUTAJAD!

Alates oktoobrist 2001 välja pakkuda Kirjasto 3000 asendusprogramm "RIKS".

"RIKS" on Kirjasto 3000 eeskujul tehtud programm, mis toob teid vanast DOS-i keskkonnast täielikult Windows'i keskkonda. Tootearendus meil Eestis!

Kui on vaja võimsamat süsteemi, siis samast ajast alates pakkuda eestistatud Soome programm PrettyLib 4.0 (autorfirma PrettyBit OY).

KONTAKANDMED:

OÜ DELTMAR
Raamatukogude teenindus
Tel. 620 7529
Tel. 620 7659
Faks 620 7649

e-post: DELTMAR@ONLINE.EE
Aadress: F. Kuhlbari 1-218
Tallinn 10128

Rk

